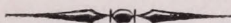

Vaidy. Q. 291

NEVELÉSI

EMLÉKLAPOK.

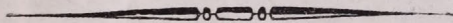
FOLYTATVA

SZERKESZTI ÉS KIADJA

Dr. TAVASILAJOS

A PESTI PROT. EV. TANODÁK IGAZGATÓ TANÁRA.

HATODIK FÜZET.

P E S T E N, 1848-ban.

TRATTNER-KÁROLYI BETŪIVEL.

URI UTCA 453. sz. a.

1859. 02. 21

NYELVÉRTÉK

EMLEKLEK

AVATTA

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

NYELVÉRTÉK

PÉSTEN, 1859-ban

NYELVÉRTÉK-KÖNYVTÁRA

NYELVÉRTÉK-KÖNYVTÁRA

A j á n l á s

Az összes magyar birodalom

tanügyministerének !

Tisztelt tanügyminister ur !

*Pesten, 1848-ban, september hó 15-kén. *)*

Az egyesült magyarországi minden rendü és minden felekezetü tanítók első közös és egyetemes gyűlésének tanügyi dolgozatait nyomtatásban hozom ajánlatul minister urnak. Kéziratilag beadattak már azok, tanügyminister *b. Eötvös József* urnak, s reménylem, hogy a menyiben a számosan egybegyült tanítók gyűlési működelmének ezen eredménye a hazai tanügy rendezése körül tekintetbe veendő, anyiban használatba is vette már minister ur e dolgozatokat és használatba veendi jövőben is.

Kétséget nem szenved, hogy a tudomány- és nevelésügy körül, a legténylegesebb tényezőt, a nyilvános hivatalu tanítók és nevelők teszük, de legkiváltképen akkor, a midőn ők, a separatistikus irányzatokon és érdekeken, mik közé nevelésünk eddigé bilíncselve volt — tulemelkedve, a tanügyet, mint a haza köz, nem-

*) Nehány nap óta tanügyministerünk nincs, mert mint tudva van az összes ministerium leköszönt; és én mégis ügyünk ministerének sietek e könyvecskét ajánlani. Mert ministeriumunk lesz, ministeriumunknak lenni kell. Él az eszme mely azt megteremté, és az erőnek, mely azt fentartani képes lesz, vesznie nem szabad. „*Megholt a király, éljen a király!*” ez az angol jelszava. *Lelepett a minister, éljen a minister!* ezt kell nekünk most jelszavul választanunk. Mert él az ügy, ha az ügynek egyik vagy másik személye nem működne is. — Meglehet, hogy mire e sorok napvilágra jönnének, lesz ministeriumunk is, s lesz zászlóvivője a tanügy szellemhatalmának. Legyen az aztán akárci, őt ügyünk érdekéből éltetnünk kell.

zeti és szellemi ügyét elrendeztetni ohajtják. Ily szempontból vegye minister ur, és vegye a haza figyelembe e dolgozatokat.

Társaim, kik e munka kiadatásával megbiztak, igaz, nem biztak meg azzal, hogy munkálatinkat még külön is ajánlanám a tanügy kormányzójának; de a menyiben ők küldöttségileg vivék át a kéziratokat, ugy hiszem, hogy ugyancsak az ő szellemökben járok el, a midőn én a nyomtatványt ajánlom minister urnak.

A *közös tanodának eszméje* lengi át e dolgozatokat; bennök ohajtat, a jövőben is *közösen tartandó tanítói gyűlések gondolatja*, mely az idén először lett tényyé; belőlök azon kívánat szól, miszerint *hazai tanügyünk mentül eléb rendeztessék és rendszeritessék nevelésügyi törvények által*, mely törvények azomban, csak az anyagi és a tanodának külső szerkezeti körét érintsék, ellenben a *tan- és nevelésszabadságot*, mi az ügynek benső lehelletét teszi, a tudományi, emberészeti és hazai közszellem hatalmas kifejlődésére bizzak. Hogy tekintetbe vétessék a magyarnak és embernek nevelendő *egyén, a szüle és a tanító.*

Ez azon hármassarkesillag melyfelé a tanítók evezének és eveznek. Menyire juthatának ez irányban már most? tanusítsa e könyvecske.

Mint kiadó, a legelső példányt a tanügyminister kezébe hozom, ez tisztem, ez megbizásom; és ha tanügyministerünk nem volna, bemutatom az összes kiadást a hazának, mert a hazai nevelés és tanítás ügyében, a haza közszelleme a nevezetlen hatalmas tanügyminister.

Éljen a Haza! és éljen a ki a Haza tanügy ministeri tárcáját kezelendi, én a tanítói gyűlésének nevében egyik leghódolóbb hive maradok.

Dr. Tavasi Lajos.

E I Ö S Z Ó.

Az első egyetemes magyar tanító-nevelői gyűlés tanácskozmányai és naplója kiadatásával, maga a gyűlés által megbízotva levén, im a közönség eleibe terjesztem azokat.

Ez nem első, s úgy hiszem még nem is utolsó nevelésügyi munka, a melynek kiadását, részint bizalmas felkérés nyomán, részint pedig magam szántából felvállalva, az olvasó közönség eleibe hozok. Pedig világos kész veszteséggel, sőt nagy pénzbeli megerőtetéssel. És mégis hozom, és mégis adom. Miért? mert lelkemnek fáj a nevelésügyi irodalomnak hazánkban pangása, s mert lelkemnek jól esik e parlag földet ha csak egyéni erőlködéssel is mivelhetni.

Hazánkban a nevelési munkákra, hiába keresett az ember még eddigé könyvárusi kiadót. „*E munkák nem kellenek és nem kelnek*“ volt a kínáláskor mindig a válasz, ha még anyi kiadóval értekezett is az ember. „*A nevelés tudományügy, és ennek publikuma hazánkban még nincs, legkevésbé magyar publikuma.*“ Ez volt mindanyiszor kifogása a többnyire németzármasú kiadóknak. Önerdeküket tekintve — pedig mit is szoktak ők egyebet tekintetbe és számadásba venni, a midőn valamely munka kiadására megkerestetnek — nem ve-

szem nekik rossz néven. A nevelési irodalomból még nem hizott meg hazánkban semmiféle kiadó, de sőt általában a nevelésből sem. Szegény a nevelő, parányi az ő közönsége, és többnyire szegény ez is; mert hiszem ki veddegelte még meg néhanéha a nevelési munkákat? ismét csak nevelő vagy tanító, ritkán pap — kivéven netalán egy nem régen kijött munkácskát „*Tanoda és egyház*“ cím alatt, — már pedig a nevelők és tanítók is többnyire mind szegények. Szegénytől vegyen a szegény, szegényt gazdagítsa a szegény? ez képtelenség!

A tan- és kézi-könyvi irodalom még csak inkább gyarapult és gazdagult most, hisz tankönyvre inkább akadt kiadó is, kivált ha az író előre megígérte volt a kiadónak, hogy a kiadandó könyvet először is saját tanosztályában használandja s hogy azt másoknak is ajánlandja, és másodsor, nem kért az ilyenért is — kivált az első kiadástól! — valami roppant fizetést, hanem oda engedte azt a kiadónak ingyen, a mint több tankönyvi író ismerek ki hasonlót tön, ki nagylelkűségből a könyvkiadót gazdagítja, csak hogy saját növendékeinek, s általában a tanügynek használjon.

A gyermekek, a tanulók, általában a tanuló ifjúság már nagyobb közönséget tesz, így gondolkozzék a kiadó, és pedig olyat, a mely ki nem hal soha, sőt inkább, a mely évről évre számosodik. Erre a kiadó még meg is borsozta vagy megsózta a könyvnek árát — a mint mondani szokás, azonfelül, hogy ezer példányt nyomtatni ígérve, tán két ezeret is nyomtatott. Ily uton a szegény gyermekeknek nevelése, bizony sokba került és sok szüle csak azért sem küldé vagy nem is küldheté gyermekét a tanodába, mert — a tandíj illetéken kívül miből a tanító él, mit ennél fogva csak igen kevésnek engedhet el — a könyvek kerültek igen sokba. Tudok tanodát és ismerek tanosztályokat, a hol egyedül az elkerülhetlenül szükséges tankönyvek 10—12 pftba is kerülnek.

Menyire mostoha állapotba hozhatja még az ily, csekélynek látszó körülmény is a nevelést! A ki szomjazik,

inkáb nem is iszik, hahogy neki csupán a pohár vagy ivó edény használataért is, tán többet kell fizetnie, mint a menyire ő — csekély esze szerint az italt becsüli. Így szomjazik népünk nagy része, mely nevelendő gyermekeért a nevelési költségeket meg nem bírja. S hogy valóban ez is egyik oka a nevelés elhanyagolásának, ki fogja tagadni?

Más esetben ismét az olyan tanító, ki gyermekeit és saját magát is, könyvek vételével terhelni nem akarta, elkopott — mint a rosz bécsi banknóta — elavult régi, nemzedékről nemzedékre szóló kéziratokat használt tanulmányi fonalul, a mik által butulva butított inkáb, sem hogy tanított és felvilágosított volna. A rosz pap is így cselekszik, a midőn önmaga prédikációkat dolgozni vagy nem bir, vagy ilynemű könyveket miknek segedelmivel dolgozhatna, szerezni nem képes. Még hitdeák korában leír magának egy egész évre való szónoklatokat és azokat darálja aztán le nagy páthosszal türelmes hivei előtt, kiknek eszök tán gyengébb is, semhogy megemlékezhetnének, miszerint a tiszteletes ur e vagy ama prédikációját, már a mult és harmad és negyed évben az előtt is elmondta. — A bünöket is így öröklük és örökitük az emberek egymástól és egymásra. Bün pedig a butaság is levén, természetes, hogy ez is apáról fira, paptól hiveire, tanítótól növendékeire száll, — a menyiben t. i. ők magok is e bün láncai között — mert hiszen kivéttelt a kivételeknek — nyögnek. Némely falusi tanodában, a föld még most is áll, a mint Kopernikus ideje előtt állott; a cet még most is hal; a villám még most is menykő; s tán Amerikát is, még most sem fedezte fel Kolumbus? az elem még most is négy u. m. viz, föld, levegő és tűz; a német még most is sváb; a tót még most sem ember; a *b* és *c* és többi hangjegy, még most is *bé*, és *czé*, sat. sat. Apa, nagypapa, ős- és déd- és ükapa így tanulta, tehát az utolsó unok is.

Mondjuk aztán hogy a világ halad és hogy szegény népünk okul és világosbul! A mult századok okoskodásából és bölcseségéből gyűjthetne az ember ritkaságokat, ha mind öszve-akarná szedni a kéziratokat miket a

szegény gyermekek némely falusi tanodában kópiálgatnak.

És ennek mind a szegénység az oka, a szegénysége és képezetlensége némely falusi tanítónak, valamint a szegénység és fel-nem-ügyelés a falusi tanodákra.

Egyébiránt, hogy necsak a falusi elhagyatott tanodákat és elmaradott tanítókat látszassam sujtani, megmondom figyelmes olvasóm, mikint e dolog még sok gymnasiumban, lyceum és kollégiumban és egyéb városi iskolákban is egészen úgy van, csak hogy itt nagyobbára a nyomtatott tankönyvek régiebbek és vénebbek e század első szülöttjeinél. Megboldogult *Márton* a maga idejében jeles és híres tanítónak német grammatikája, hány meg hány tanodában nem használtatik még? hány meg hányban nem uralkodik a *Donatus*, a *Rhenius*, a *Langius* colloquiumai, a *Luther* és *heidelbergi* káték legrégibb kiadásai, a *Comenius* orbis piktusa — a mi még eljárná; — a *Nikolái* természettana, a *Kis Tükör* sat. Ugy vannak ezekkel a tanodák és tanítók, mint az oláh ember a maga naptárával. Az ős apja vett volt egyet, és ezt a tizedik unoka is öröklí mint a szent bibliát, és nézi belöle az idő járását, csak a vásárokat nem nézi belöle — pedig azokat inkább lehetne, minthogy változatlanabbak, — neki a vásár marhája szükségéről jó eszi-be, vagy szürjének és bőrmellényének elkopásáról. Mint-ha az emberi ész szüleményei is nem kopnának és nem avulnának!

Ajánlom tehát a képezdekben leendő tanároknak, fordítsák figyelmöket leginkáb a tanító és a növendék kezén forgandó kézi könyvekre.

De hogy visszatérjek a nevelési irodalomhoz általában, a melyről panaszomat már elkezdtem mondani, aláb elmondandván panaszomat még más dologrol is, mely főleg a tartott tanítói gyűlésre fog vonatkozni.

A nevelési irodalmat jödre, nevelésügyünk ministere szándékozik műveltetni. Örüljetek e vállalkozásnak, a kik a nevelési irodalmat a miatyánk egyik kérdésévé tettétek, lesz ezentul könyv, lesznek nevelés el-

méleti dolgozatok is. 20 pftjával fog jutalmaztatni egy ivnyi dolgozat, és 10 vagy 12-vel a fordítmány; havonkint 10—12 ivnyi nevelési füzet fog megjelenni, gazdagon jutalmazott szerkesztők kezelése alatt; lesz hát nevelési irodalom, és kertté fog alakulni a par'ag tér és az elhagyatott vak bányaismét fog művelés alá kerülni és az aranyérc gazdagon napfényre hozatni. Lesz központosítás a nevelésben is, lesz egy nevelési Duna, mely a sok apró középszerű folyamokat magába fogja nyelni, s így bizonyosan az én füzetimet is. Lesz hivatalos lap, mert a nevelési működés hivatal lesz enentul; lesz organum, melyben a tanítók folytonosan gyülesezendhetnek s egyfelől a „Religio“ s másfelől az „Egyházi“ lapok saruglyájából a bakra kerülnének a nevelési cikkek. Ez még egy országban sem történt a világon, hogy maga a tanügyi mintsterium segítette volna ilyenepén elő a nevelési irodalmat. Lesz a tanítónak mellékjövödelme is, a midőn irói viszketeg szállandja meg lelkét, nem fog többé kunyorálni menni a zsarnok kiadókhoz munkája elfogadásáért, mert hisz a „Nevelési szemlébe“ nem csak hogy be fog vétetni, hanem még gazdagon jutalmaztatni is fog. Megállj, „Religio és Egyházi“, majd irunk és dolgozunk most külön.

Egy kis bökkenő csak az, hogy kik lesznek a szerkesztők, és felfogják-e munkáinkat venni? és meg fognak-e az ő elveik mellett a mi elveink is félni? és nem fognak-e nagyon a bureautol függeni a melynek — ugy hiszem hogy felelősége alatt állandanak? Erre vagyok én is kíváncsi. De azért valamiről már előre aggódni, nem természetem, és pedig azért nem, mert tudom hogy az ember jobb természetébe anyira belé van oltva a szabadság és függetlenség érzete, miszerint azt fizetéstelenül is inkább ohajtja választja és követi, mint netalán a fizetéses függést és rabságot, a mire egyébiránt a nevelési irodalom, mint a földön a legszabadabb soha sem fog kerülni. Örülünk tehát inkább és üdvözöljük már előre a nevelési irodalomnak új évkor felhasandó szebb hajnalát.

Javulni fognak az alatt a tanodák, szaporitatni fog a tanodák száma, képeztetni fognak új tanítók, magyarul fognak tanulni a növendékek, és így mindenesetre gyarapodni fog a nevelési könyveket olvasó, a nevelési irodalmat szüükséglő közönség. És lesz, tán már pár év múlva, a mint az egyszer a nevelési társaságban lön mondva, nem csak egy nevelési folyóirat, mely az előtt a maga erejéből fen nem állhatott volna, hanem lesz anyi, a hányféle a nevelési elvnek testületies felfogása, sőt netalán, a hányféle a tanoda a maga fokozatos nemei szerint; mert leginkáb a nevelési irodalom haladtán lészen mérendő neveltségünk haladása is.

Az ujjkor bajnokló gyűléses olympiai játéka a folyóiratok. Itt versenyez ész ésszel, küzd elv elvvel, surlódik nézet nézeten és mindenki kiáll az arénába, ki a tollat mint fegyvert forgatni képes. A mi nálunk a sajtó, az volt jelentősége a régieknél a nemzeti játék-bajnoklatoknak. És azért, a mint szabadak voltak ama játékok minden hಂಬeli vagy egyenesen görög, hábár honontuli jelentkezőkre nézve, ugy kell szabadnak lennie a sajtónak is mindenkire nézve, ki e téren küzdeni és hatalán maga buktával is, nemzete dicsőségét emelni ohajtja. A régiek dicsősége volt, ha mentül több fia szált ki valamely városnak a versenyterre, és így büszkélkedünk mi is, ha mentül több a valamely ügy körüli magyar író.

De az ilyképen gyarapodó nevelési irodalom, tán nélkülözhetőkké és feleslegesekké is teendi, a néhány évnek szokása szerint jövőre is tartatni ohajtott nevelőtanítói gyűléseket és tanácskozmányokat, — minő az idei is volt? Azt én még sem gondolom, és attol nem is tartok. Mert a nevelési irodalom, igenis, adhatand irányt, és bathatand a közvéleményre és az ebből támasztandó nevelési közszellemre, de soha oly általánosan és soha oly egyeztetőleg mint teszem a gyűlések. Irodalom utján csak lassan-lassan fejlík a közérő és köztudat, mely gyűléseken rögtön megszületik. És hábár az írott dolog olvastában többen vehetnek is részt egyszer-

re, de azt a mit mellette észrevesznek, a mit a tárgy ellenvetése- vagy helyesléseül felhozhatnának, azt nem terjeszthetik rögtön vitatkozás alá, nem fejthetik ki, nem határozhatnák, a mi gyűléseken igenis megtörténhetik! Az irodalom úgy szólván levelezés a közönséggel, a gyűlések pedig élő beszélgetésekhez hasonlítanak inkább ha modort néznénk. A beszélgetők, tettere buzdulnak, cselekményt határoznak és véghezvisznek; a levelezők mind ezt csak elő-készíthetik. Így kellend a nevelési folyó irodalomnak is, a nevelői gyűléseket elő-készítenie, azoknak eleibe dolgoznia, és így, és csak is így leszen elkerülhető azon baj, a mely az idei tanítói közgyűlésnek is baja volt, hogy egyfelől tárgy szűkében, másfelől pedig tárgy bővében szenvedett, hogy elvek felett napokig vitatkozva folyt, mintha meganyi értekezéseket akartak volna tartani a szólók — mit az ember kényelmesben csak némán szeret olvasni, a helyett hogy tárgyban megegyezve, elvben egyesülve, csak határozniok kellett volna. Az előkészítést nem tette meg az irodalom, és másrésről a pesti összehívók magok sem teheték egyedül, az idő rohama miatt, mely az ilyenmü gyűlés tartatásának eszméjét szülte, de tenni nem is merheték. Ez némileg ítéletem a tanítói gyűlés felett, és némileg mentegetés, hahogy azt többen netalán kevesebb eredményének találják, az e könyvecske közleményei vétele után, mint a mily eredményeket szülnőnek hitték.

És én részemről mégis felette örülök e gyűlésnek, örülök hogy tartottuk, örülök hogy jövőben hasonlóknak tartandását elhatároztuk, örülök hogy tényyé lett, miszerint a magyar tanítók, meganyi érdekek és szakadozottságok külömbisége mellett is, mikben elkülönözödvé működni mintegy el valának az idők átka által károztatva, — mégis egyezni, rokonulni, ügyileg és tán meggyőződésileg is és nemcsak kívánatilag testvérülni indultak. Meg történt az első lépés, mely 300 év előtt nem örténhetett, mert akkor külön tanítói kar nem is volt, minthogy akkor az egyház volt a tanoda, az utolsó 300 évben pedig történni nem akart. Mintha azelőtt

mindig csak azt kerestük volna, hogy mikben ágazunk el egymástól s e szerint, mindig szélyebb meg szélyebb távozánk egymástól, és mintha a jelen kor szelleme tőlünk meg azt kívánná, hogy keresnők immár azt, a mire nézve összahajólhatunk.

Az én hitem az, a mily erősek voltak valaha a hitfelekezetek az embereknek egymástoli elkülönzésére, oly erősnek és erősbnek hiszem én már ma a nevelést, a tudományt, a közös *polgári* hitvallomásokat, és egymásba ölelkező hazai érdekeket, az embereknek egyesülésére. Azt merném mondani, a mult századokban, a pap választta el minket, a jelen és jövőben a tanító fog egyesíteni. Vagy nem odá céloz-e az országgyűlés által is elfogadott tanodai közösségnek eszméje? Vagy nem oda törekszik-e a haladó és minden szakadásokat egyedül kisimitani képes nevelés? értem azon nevelést, mely a gyermekben még nem tekinthet mást, mint gyermeket, melynek a szó legszentebb értelmében emberré és pedig hazánkban magyar polgárrá vagy magyar emberré kell képeztetnie. Kivánnám hogy egy lenne az emberlét a keresztény-léttel, de ha nem lehetne, — ha nem volna egy? mit kellene akkor tennünk? volna-e szabad feláldoznunk az embert, a szabadság, egyenlőség és testvériség örökösét? vagy volna-e szabad kétnemű boldogság felé vezetnünk a növendéket, egy világi és egy világontulihoz? És szabad volna-e a gyermeket ezen kételyekbe rántanunk?

De nem szólok többet e tárgyrol, mert arról ugy is egy külön röpiratkám fog nem sokára meg jelenni, mely még azon kívül, egy bizonyos gyűléseni megtámadását és legázoltát a szólásszabadságnak és igazság védelmi jognak sat. sat hozandja napfényre. — Visszatérve a tanítói gyűléshez. Azt mondám, hogy van még panaszsom, melyet elfogok mondani. Igenis van. És ez először is az, hogy van hazánkban több intézet, a mely kebeléből, mióta a tanítói kar a gyűlésezést és a testületies tanácskozásokat megkezdte, — pedig már néhány éve, soha küldött az ilynemű gyűléseken részt még nem vön, nem vön akkor mikor ezen gyűlések még

csak protestansszerűek voltak, és nem vön részt most sem, mikor ezen gyűlések a felekezeti separatismust oda hagyva, közösekké kezdtek lenni. Ilyen főintézet pl. N. Enyed, Debrecen és mások. Valljon mi lehet ennek az oka? A tanodai szünszoknak külön időbeni tartatása-e? vagy más valami? nem tudom. De én e körülményt megemlíteni tartozom. — Bizony pedig, az ilyen főintézetektől nem csak azt vártuk volna, hogy küldötteik által megjelenve, képviselve legyenek, hanem még azt is, hogy a tanügy előbvitelét ők ragadva meg, ők hívtak volna meg másokat a gyűlésezésre. A főintézetek, minők az említettek is, a tanügynek oly természetes nagyobb tüzhelyei, hogy azok felszólítására még inkább sereglettek volna öszve a tanítók, mintha őket pesti gymnasialis tanár, vagy nem rég alakult nevelői társaság hívja meg. Uraim, ha mi magunkat elhagyjuk, ne várjuk hogy mások pártoljanak! Vagy nem győződtek-e még meg az ilyen gyűléseknek korszerűségéről és hasznairól? Ajánljatok hát valami jobbat, indítsatok és irjatok neveléslapokat, hisz a hol egy tanodánál husz és harmincnál több a tanár, onnan csak juthatna valami a közönségnek is!

S. Pataknak a küldöttei készültek az előtt két évvel Pestre, de közbejött körülmények miatt nem jöhetének; hogy a mult évben Sopronyban tartott gyűlésen nem valónak, azt a hely távolsága is mentette, de jelen volt az idén *Csoma Mihály* pataki főiskolai tanár. Pápa, a dunántuli főiskolának tanárai, 1847-ben még a szomszédságos Sopronyban sem jelentek meg, mert épen akkor, a mely időre a sopronyi gyűlés esett, beállottak Pápán a tanodai vizsgálatok. Így volt Kecskemét is, a szomszédságos Pesttel. Mi nagy baj a szünidőnek eltérő időben tartatása! A Pesten 1846-ban tartott tanácskozzomány elhatározta ez iránt felkérni a különféle felekezeti kerületeket, intézkednének, miszerint a szünetek, ész-, gazdasági- és tapasztalási okoknál fogva, haza-szerte a forró nyári hónapokra u. m. július és augusztusra tétetnének. Felvétetett-e a kerületekben e kérelem, tárgyaltatott-e és volt-e eredménye? mutatja a tapasztalás.

debrecen
II. feje. 19

talás. Válasz sehonnán senkihez nem érkezett, a szünetek még most is, hol jul. és augusztura, hol auguszt- és szeptemberre, hol pedig szeptemb- és október hóra esnek. Nem gátja-e e körülmény is a tanügy előmozdításának? És mi akarjunk nagyot, tervezzünk közösbet, de a helybeli érdekek és körülményekről, ne merjünk lemondani! Magunk simulni nem akarván, im közbe jött, a haza dolgainak újabb és jobb fordultával, a tanügyi ministerium felállítása. Ez még majusban rendelte a közép és főtanodai folyamokat berekesztetni. És mi volt az eredmény? Egy helyen bevégezték a tanévet, más helyen nem. Későbbben rendelte a tanügyminister, hogy a közép és főtanodai kursusok hazaszerte csak novemberben nyiljanak meg. Ismét, mi a tapasztalás? Zavar és rendetlenség. Egy helyen megkezdik a tanítást már sept. elejével, másutt október elejére hirdeték, és ismét másutt — a ministeri rendeletet, vagy saját szokásukat követve, novemberben nyitják meg a tanévet.

Gyönyörűséges rend, és ez mind a separatistikus híres autonomiának az eredménye. És általa ki szenved legtöbbet? a növendék, a tanító és a tanügy általában. Ha a magán- és helyérdekeket, ha a felekezeti és szokásos határozatokat többre becsüljük a köz célnál, a közügynél!

De ezek mind csak parányiságok! Nemde? — Hol-lott ily parányiságok számából áll az egész köz hazának rendje és fejlődési folyama.

Egy más példát. Pesten, sept. elején, a minister urnak a protestansok követeivel tartott értekezletnek ideje alatt, — új és külön gyűlést tartottak a prot. tanárok, anyian és azok, a hányan és a kik, az egymásközi felszólítás következtében öszvegyülhettek. Voltak pedig mintegy harmincan. Közös határozatban állapodik meg a többség; és a kisebb rész, vagy csak egynehány egyén, a kik magokat ellenzőknek be sem is vallották, hanem hallgattak és beleegyeztek a midőn *Tar-czy Lajos* pápai tanár kérdé: akarunk-e és képesek vagyunk-e oly határozatot hozni, melynek, ha az a

többségé, a kisebbség magát alárendelje? — mit csinált? tanuságot adott arról, a közös értekezletnek azon jele-
nete, a midőn az egybegyült tanárok véleménynyilat-
kozata a tanügyre nézve fel vala olvasandó. Uraim,
társaim! így nem erősödünk, ne oszlassuk azon kis
nyomatékokat is a melyet tanári ügyünknek adhatnánk,
ha öszvetartók vagyunk. — Egyébiránt e tárgyra vo-
natkozólag megemlítem, miszerint e nyilatkozvány, ugyan-
csak a határozat következtében be lőn nyújtva a tan-
ügyi miniszter urnak is, és közölve egyuttal a Kossuth
Hirlapban, ujólag pedig kinyomatám azt e könyvecské-
ben is, mert elég nyomatékosnak találom azt arra néz-
ve, hogy minden tanárnak — ha támasztására be sem
is folyhatott, tudomására jusson. Legyen meg történeti
nyoma. Ítéljenek árrol bármikint, de én részemről örülök
hogy az én nevem is azok között áll, kik ezen nyilat-
kozatot tették.

Enyi volt mondanivalóm e nevelési füzetnek az
elején.

Ha ezenkívül még igazolnom kellene, hogy valljon
miért sorozám e füzetet a nevelés emléklapi füzetekhez?
miért nem bocsátám közre csak a maga külön címje
alatt? Azért, mert az egyébkint már az előtt tartott ta-
nitói gyűlések tanácskozmányai is ezen füzetek folytában
jelentek meg, és így méltán csatolhatám ezt is, az elő-
biek fonalához; de meg másodsor, nem is hagyta meg
a tanitói gyűlés nékem azt, mi alakban és mi cím alatt
adhassam ki tanácskozása eredményeit, hanem csak rö-
viden azt, hogy a kiadásra nézve engemet megkérve,
bennem megnyugszik. Kérelmét teljesítve, itt a nyom-
tatvány.

Még a tanitói gyűlés tartásakor, aláírtak volt e
munkáscskára egy ezüst huszasával valami harmincan. A
mint az alkalom engedi, meg küldöm azoknak a köny-
vet, és küldendek egyuttal a terjesztés végett több pél-
dányt, azon megjegyzéssel azomban, hogy — miután
a nyomatás nem vala oly kis terjedelemben és oly olcsón

eszközölhető mint akkor gondolók, az aláíró polgártársak és tanítófelek sziveskedni fognak, az ugy is részemről sok pénz- és időáldozattal járó költségek fedezésére a második huszast is megküldeni.

Pesten. September 17-kén 1848-ban. *)

Dr. Tavasi Lajos.

*) E sorok kiszedetésekor már sept. 25-két írjuk, és nekünk kijelölt és megerősített tanügyministerünk még most sincs. És az ügyek megakadnak, és a némethoni präparandiákba küldendők; és az ujonnan állítandó gymnasiumok tanítóságára esődülni kívánók; és a nevelési szemle szerkesztőségét elnyerni ohajtók; és egyetemi tanárságért és egyéb tanügyi hivatalokért esedezők — várakoznak, mi leszen már ebből? — A tanulók némely főiskolában e tekintetben határozottabbak, ők beállanak honvédekül. Ez helyes, ez hazafias, ez dicső elhatározás. Fegyvertárakká válnak a könyvtárak; csatári tanyákká az oskolatermek; a lelkes ifjuság vezéreivé a tanítók. A midőn minden veszthetni, mindent fel kell áldozni, mindennek megnyeréseért. — És aztán, ugy sem mienk többé, kik a korban haladunk, hanem tietek, derék ifjai hazánknak leszen magyarország. Mi eleshetünk, de ti küzdjetek velünk, hogy elestünk után, legyen ki a győzelmet megtarthassa. Zárjátok be most mind a főiskolákat. „Inter arma silent Musae.“ A paizsvisező Minervának legyetek követői. Az egész néphez mi is tartozunk, és ha a nép haragjában felkel, nekünk a nyugodt elmélkedés halált hozna. Ily indulattal ösztönöztetve igatok a füzet végére, mi előtt azt e napokban még berekeszteném, egy kis *buzditót* tanító- s nevelőtársaimhoz melyet a budai sáncoknak tanítványinnmali ásatása közben fogantata lelkem.

Tavasi.

I.

A magyar tanítói első egyetemes gyűlésnek jegyzőkönyve.

*Első ülés Pesten az egyetem nagy teremében 1848-ki
július 20-kán.*

I-ső Jegyzőkönyvi szám. — Budapest összes tanárai s a magyar nevelési társaság, átalakulásunk fontos időszakában rendeltetésüket legmagasztosabban akként hitték teljesíteni, ha honunk egyetemes tanítóit Budapestre összehíván, kölcsönös tanácskozás útján népnevelés és közoktatásunk alapelveit és rendszerét korszerűn és célszerűleg általidomítván, egy közös nemzeti tanrendszert tervezve, annak életet is a törvényhozás útján biztosítani törekedendnek. E végből, részint egyes felszólítások, részint nyilvános hírlapi felhívások által a hon minden rendű tanárai megjelenésre, a testvériség lelkes hangján felkérettek, megjelenési és beiratási határnapul jul. 19-ke, első közülésül pedig 20-ka, és helyül a tudományegyetem épülete tüzetvén-ki, egyszerűs mind a vidékiek számára a pesti tanítóknak társszeretete ingyen szállást biztosított, mi hálás szívettel jegyzőkönyvbe igtattatik.

A mindenkivel nyomtatásban közölt helybeli bizottmányi előterv szerint, *Ney Ferenc* mint a helybeli tanító-nevelők megbízottja, az egyetem nagy teremében reggli 8 $\frac{1}{2}$ orakor szívélyesen üdvözlé az egybegyült szépszámú gyülekezetet;

Szózata a testvériség, egyenlőség lelkétől áthatott tanári és nevelői egyetemes kartól lelkes öröm kitorésekkal viszhangoztatott.

II-ik Jegyzőkönyvi szám. — Nyomban *Tavaszi Lajos* tanár a beírottak neveit fölolvastván, egyszersmind indítványozá, miszerint ösmerkedtetésül a felolvasandók fölállni szíveskedjenek; és pedig bejelentés rende szerint eddigé a következő **216** tag seregllett össze a hon minden vidéke és minden rendü tanárai közül.

A névlajstrom közhasználat végett kinyomatni határozatottl.

Névsora az 1848 július 20. 21. 22. 23 és 24-kén Pesten tartatott közös és egyetemes tanító-nevelői gyűlésen jelenvolt tagoknak.

A tagok nevei. Azoknak állása.

Elnök :

1. Ney Ferenc. Kisd. képezd. igazg.

Alelnök :

2. Warga János. N. körösi főosk. neveléstr.

Helyettesített alelnök :

3. Brassai Samu. Kolosvári főtanodai menyiség tr.

Jegyzők :

4. Tavasi Lajos. Pesti gymnas. igazg. tr.
5. Majer István. Esztergami képezdei tr.

Naplóvivők :

6. Tatai István. Sopronyi főtanodai tr.
7. Kolosi György. Nevelő.
8. Szvorényi József. Szék. fejevári szónoklat-tr.
9. Némethi Imre. Óvónevelő Pesten.

Gyűlési tagok :

10. Argai János. Nevelő-tanító.
11. Amon Jeromós. Normál tanító Pesten.

12. Böszörményi Mihály. Izsáki néptanító.
13. Bognár György. Magánnevelő.
14. Bacsák Imre. Szék. fehérvári tr.
15. Balog György. Gyönki néptanító.
16. Bácsi Sándor. Szék. fehérvári okt. s megbizott.
17. Barczen Gábor. Pesti árvaintézeti tanító.
18. Ballagi Mór. Szarvasi főtanodai tr.
19. Bovánkovics József. Temesvári jog tanító.
20. Birányi István. Tanító.
21. Bammer Károly. Elemi főtanodai tr.
22. Bocsfányi József. Pesti tanító.
23. Breznyik János. Selmeci főtanodai tr.
24. Balassovics Lajos. Pesti elemi tanító.
25. Birányi Ákos. Iró.
26. Bahunek János. Váci tanár.
27. Braunhoffner Ferenc. Pesti tanító.
28. Babics Jakab. Elemi tanító.
29. Babics János. Egri főtanodai tr.
30. Bartal Gábor. Magántanító Pesten.
31. Bäker György. Főtanító Pesten.
32. Bordás János. Aldabasi tanító.
33. Balog János. Nevelő.
34. Cservenák Károly. N. dengelegi elemi tanító.
35. Cseh Ignác. Kisdedovó növendék.
36. Csoma Mihály. S. pataki kolleg. tanár.
37. Csatári Ovajka Károly. Ügybarát.
38. Csacsókö Endre. Volt természetjog tr.
39. Csecsetka Károly. Magánnevelő.
40. Csuka Lőrinc. Pesti elemi tanító.
41. Csecsetka Samu. Nevelő.
42. Czánik Pál.
43. Csejtei József. Pesti főtanító.
44. Csala Lajos. Kisdedovó növendék.
45. Clair Ignác. Pesti gymnastikai tr.
46. Dienes Lajos. Képzett vaknevelő.
47. Dierner Endre. Pesti leánytanító.
48. Dudás György. Földvári leánytanító.
49. Domanovszky Endre. Nevelő Pesten.
50. Darlik József. Budai elemi főtanító.
51. Dittmeyer István. Elemi tanító.
52. Dubraviczki József. Ügyvéd.
53. Dobronovszki.
54. Filó János Tavajdi néptanító.
55. Filó Lajos. Kecskeméti tanító.
56. Fellner Antal. Váci elemi tanító.
57. Füredi László. Pesti vakintéz. tanár.
58. Frei József. Pesti elemi főtanító.

59. Fischer József. Pesti fineveldei igazg.
60. Feniczai Mihály. Zombai tanító.
61. Frommhold Károly. Pesti prot. tanodák felügyelője.
62. Ferenczi János. Gyondabasi tanító.
63. Fekete Károly. Váci siketnéma intéz. ttó.
64. Fekete Mihály. Nevelő.
65. Góbel János. Pesti kisdedovó.
66. Györgyei János. N. F. Penci néptanító.
67. Galajda József. Orvos és nevelő.
68. Gegus Ferdinand. Losonci gym. tanár.
69. Görög Imre. Nevelő.
70. Godra Mihály. Ujverbászi gymnas. igazg. tanár.
71. Glöczér József. Pesti elemi altanító.
72. Góth Márton. Ujvárosi főtanító Budán.
73. Gettmann József. Temesvári természet tr.
74. Glatz Gyula. Pesti nevelő.
75. Galgóczi Sigm. Péceli ttó.
76. Góbel János. Ó-hudai ttó.
77. Havas Ferenc. Magánnevelő Pesten.
78. Halványi János. Pesti vakint. igazg. tanár.
79. Hoffckker János. Ó-budai elemi leány főtanító.
80. Haberern Jonathan. Nevelő s pesti gym. rendk. tr.
81. Horony Mihály. Érsekújvári képezdei tr.
82. Horárik János. Tanár.
83. Holl János. Kisdedovó Pesten.
84. Himpl Ádám. Pesti tanító.
85. Hörcher Ignác. Nevelőbarát.
86. Höszt Mihály. Elemi tanító.
87. Hengel Bálint. Budai főtanító.
88. Halászi Károly. Alnémedi tanító.
89. Hunfalvi János. Késmárki igazg. tanár.
90. Jancsó Ádám. Volt nevelő Erdélyből.
91. Imrei Ignác. Váci elemi ttó.
92. Janni József. Szék. fehérv. elemi leány főttó. s megbizott.
93. Jakab József. Kolosvári unit. tanárjelölt.
94. Juhász Károly. Pesti ipartanodai tr.
95. Jánosi Ferenc. Volt nevelő Erdélyből.
96. Juhász Ignác. Elemi tanító.
97. Jedlik Ányos. Pesti egyetemi tanár.
98. Jergler Máttyás. Pesti elemi ttó.
99. Jalsics András. Pesti gymnas. igazgató.
100. Jungmann Dani. N. halápi nevelő.
101. Kohn Salamon. Pesti izrael. tanító.
102. Koós Károly. Pelsőci ttó s a gömöri népttók. megbizottja.
103. Karacs Teréz. Miskolci nevelőnő.
104. Karácsonyi János. Rumai magyar nyelvttó.

105. Kovács Pál. Alesuti tanító.
106. Király József. Gyönki népttő.
107. Kolonics Antal. Siketnéma int. igazg. tanár Vácón.
108. Karádi Ignác. Pesti nevelő.
109. Kanya Pál. Pesti gym. tanár.
110. Krajcsovicz Pál. Kisdedovó növendék.
111. Kunczius Károly. Selmeci gym. tanár.
112. Koburg Lajos. Nevelő.
113. Klein Endre. Miskolci polg. tanodai ttó.
114. Kovács József. Nográdi elemi ttó.
115. Krum Antal. Temesvári lyc. ttó.
116. Kozdon György. Pesti nevelő.
117. Kvankai Mihály. Péceli tanító.
118. Kovács József. Kalocsai papneveldei tr.
119. Krupinszki Antal. Pesti elemi segédttó.
120. Kiss Lajos. Nevelő.
121. Kornis Károly. Egyetemi rdk. tr.
122. Kun Bálint. Váci kisdedovó.
123. Kollinszki Adolf. A pesti izrael. nev. társaság küldöttje.
124. Kutschera Ignác. Pesti nevelő.
125. Kovács János. Nevelő.
126. Koren István. Aszódi progym. tr.
127. Kun László. Seregélyesi elemi ttó.
128. Kovács Károly. Magánnevelő.
129. Kovacsóczy István. Egri lyc. tanárhelyettes.
130. Kálniczki Endre. Losonci elemi ttó.
131. Löcherer Lajos. Ügybarát.
132. Luszlander Alajos. Testgyakorló int. ttó. Pesten.
133. Ladik Ferenc. Temesvári költészetr.
134. Lichner Pál. Posonyi lyc. tanár.
135. Launer István. Selmeci lyc. tr.
- + 136. Lubrik Ágoston. Pesti fineveldei altanító.
137. Liczi Mátyás. Szék. fehérv. oktató s megbizott.
138. Lakatos Otto. Aradi gymnas. igazgató.
139. Lukics Vince. Pesti oktató.
140. Lorencz Mátyás. Pesti altanító.
141. Lovas Szabó József. K. naményi ttó.
142. Martinek Károly. Selmeci polg.-iskola ttó.
143. Michnai Endre. Posonyi lyc. tanár.
144. Móczai Sándor. Tolna m. pálfai tanító.
145. Mihály Flórián. Nevelő.
146. Müllner Mátyás. Sopronyi gym. tr.
147. Markovics Jakab. Maros-vásárhelyi gym. tr.
148. Marán János. Egri főtanodai tr.
149. Mutschenbacher Alajos. Pesti fineveldei igazg.
150. Mészner József. Pesti elemi főtanító.
151. Máday Károly. Miskolci gym. igazg. tr.

152. Máchik Lajos. Volt nevelő.
153. Molnár János. N. Szombati menyiség tr.
154. Mocs József. Pesti altanító.
155. Milmann Ádám. Pesti elemi altanító.
156. Marchard János. Pesti elemi főtanító.
- 157. Márki József. Pesti képezdei tr.
158. Melczer Lajos. Pesti gymnas. tr.
159. Müller Péter. Pesti elemi ttó.
160. Morlin János. Váci sik. néma int. ttó.
161. Martinek Frigyes. Trencsényi tanító.
162. Müller Godofréd. N. Szebeni jogtanár s tudor.
163. Nagy Vince. Szatmár-némethi elemi főtanító. s megbizott.
164. Nagy József. Ovónevelő.
165. Nagy Pál. Rosnyói lyc. tanár.
166. Neumann Salamon. Budai tanító.
167. Németh Endre. Pesti elemi főttó.
168. Németh Sándor. Posonyi lyc. tr.
169. Nöthig József. Pesti elemi ttó.
170. Orosz Pál. R. palotai ttó.
171. Orbán József. Miskolci főtanodai tr.
172. Obders Ede. Tanító növendék.
173. Örle János. Pesti elemi ttó.
174. Oldal József. Pesti elemi ttó.
175. Prajszer András. Abonyi tanítósegéd.
176. Pucz Henrik. Kálnói tanító.
- 177. Peregrini Elek. Bölcsészettudor.
178. Pecz Gyula. Szarvasi főosk. tr.
179. Palicz Mihály. Nyiregyházi tauácsnok.
180. Pelczer Lipót. Pesti elemi főttó.
181. Polgár Ferenc. Pesti belvárosi ttó.
182. Pokorni Mihály. Tanító.
- 183. Purgstaller József. Pesti egyetemi tr.
184. Rónai Antal. Váci elemi ttó.
- 185. Rónai Jácint.
186. Reichardt József. Pesti árvaházi igazg. tr.
- 187. Rómer Flóris. Posonyi akadém. tr.
188. Raicher János. N. kürtösi ttó. A nógrádi ttók megbizottja.
189. Raffai Nep. János. Veszprémi költészet tr.
190. Rosenzweig Salamon. Pesti izrael. ttó.
191. Seltenreich Károly. Pesti nőnövendei előljáró.
192. Simon Pál. Palotai elemi ttó.
193. Sujánszki Antal. Pesti belvárosi káplán.
194. Sujánszki Eusták. Aradi gym. tanár.
195. Sümegi Pál. Váci főtanodai tr.
196. Szánthó János. Miskolci gymnas. tr.
197. Schmidt István Szörény. Pannonhegyi főapát-titok.

198. Szócs József. Kolosvári orvostr. s kóroda igazg.
199. Schönfeld Vilmos. Pesti leányneveldei ttó.
200. Szabó Imre. Szathm. Ném. gymnas tr. s az ottani tanítók megbizottja.
201. Subajda Lajos. Selmeci főtanodai tr.
202. Szép Vilmos. Pesti vakint. ttó.
203. Stuhmüller Samu. Pesti elemi ttó.
204. Szombati Károly. Magánnevelő.
205. Szánthó József. Kecskeméti tanár.
206. Simon Flórent. Ügyvéd s a kisd. ev. egyes. küldöttje.
207. Sippers János. Pesti elemi ttó.
208. Schmidt István. Ujverbászi néptanító.
209. Sült József. Dorogi elemi ttó.
210. Schmidt Ede. Pesti elemi főttó.
211. Sigris József. Pesti elemi tanító.
212. Szigethi Antal. Pesti altanító.
213. Scriba György. Majosi néptanító.
214. Szabó Imre. Pesti egyetemi tr.
215. Szigethi Ábrahám. Pátyi néptanító.
216. Skultéti János. Paksi segédttó.
217. Sugári Erneszt. Pesti elemi ttó.
218. Stinczel Ferenc. Tanító.
219. Selem János. Tanító.
220. Selem Antal. Valkői segédttó.
221. Streiling Bertalan. Pesti altanító.
222. Szombati Lajla. Verébi altanító.
223. Spindlhuber Ede. Tanár.
224. Takács Pál. Aszódi elemi oktató.
225. Tóth Pál. Deáki tanító.
226. Takács János. Kolosvári főtanodai tr.
227. Turcsányi János. Győri progym. igazg. tr.
228. Thüringer Ambrus. Szegedi gym. tr.
229. Tenczlinger László. Pesti elemi altanító.
230. Turós János. Vajtai tanár.
231. Tamasovics Károly. Pesti belvár. ttó.
— 232. Tánics Mihály. Népképviselő s író.
233. Tóth András. Tanító.
234. Tomasek Pál. Lőcsei főt. tanár.
235. Treuer Dani. Pesti izrael. tanító.
226. Terrai Károly. Losonci progym. igazg. tr.
237. Tavasz Antal. Nevelésbarát
238. Ujvári János. Pesti szónoklat tr.
239. Ullein Ferenc. Paksi segédttó.
240. Vörös Benjamin. Szomódi elemi ttó.
241. Vinkler Bruno. Aradi gym. tanár.
242. Varga Anicét. Érsekújvári gym. tr.

243. Virnau János. Pesti iparegyleti tr.
- 244. Vállas Antal. Pesti egyetemi tr.
245. Váradi Mór. Szegedi tanár.
246. Vikár János. Kom. kocsis népttő.
247. Vágner István. Pesti leány elemi ttő.
248. Vályi Ferenc. Révkomáromi gym. igazg.
249. Veisenfeld Ferenc. Pesti elemi ttő.
250. Vass Károly. Pesti elemi ttő.
251. Viederspan Henrik. Pesti főtanító.
252. Varga Ferenc. Pesti elemi ttő.
253. Véber Armin. Nevelő Pesten.
254. Várholyi Barnabás. Aradi tanár.
255. Véner József. Pesti főttő.
- 256. Zimmermann Jakab. Pesti képezdei tr.
257. Ziltz Mór. Pesti nevelő.

III-ik Jegyzőkönyvi szám. — A gyülekezet elnök és alelnök választására fölhivattatván;

A közbizodalom *Ney Ferenc* mint elnök, s *Varga János* mint alelnökben öszpontosulván, köz felkiáltással megválasztattak, kik is szives éljenzések közt illető helyöket elfoglalták, s így a gyűlés alakult.

IV-ik Jegyzőkönyvi szám. — Ez után jegyzők levén választandók;

Szinte közfelkiáltással *Tavasi Lajos* és *Majer István* megválasztottak, kik az elnökség mellett helyt foglalva, a tollvezetést megkezdtették.

V-ik Jegyzőkönyvi szám. — Naplívivők is kivántatván.

Tatai István, Szvorényi József, Németh Imre, Kolosi György, közzzóval tiszteltettek meg.

VI-ik Jegyzőkönyvi szám. — *Tavasi Lajos* tanár által: „A tanítói gyűlésnek néhány tagja“ aláírással egy nyomott lap terjesztetett elő 17 indítvány ponttal;

Melynek következtében a köznevelés és oktatás alapelveinek megalapítása került vita alá, s javallatra egy választmány neveztetett-ki, mely tanácskozási irányzatul az általános elveket mielőbb kidolgozza. A választmány tagjai: *Varga János, Schmidt Szvorényi, Horári János, Purgstaller József, Simon Florent, Szvorényi József, Breznyik János, Tavasi Lajos, Jedlik Anyos, Michnai Endre, Zimmermann Jakab, Majer István, Csoma Mihály, Tatai István, Ney Ferenc, Kunczius Károly, Németh Endre, Oldal József*; kik is e nap déleesti 4 $\frac{1}{2}$ órakor az egyetem teremében tartandották tanácskozmányukat.

VII-dik Jegyzőkönyvi szám. — Szakok alakítása kerülvén vita alá;

Negy tanulmányi szakosztály alapított meg, és pedig:

a) kisdédóví, elemi, s mindkettőnek képezdei szakosztálya, melynek megalakításával *Ney Ferenc* bízott meg.

b.) Reál- s ipar-tanodai szakosztály, rendezője *Varga János* leendvén.

c.) Középtanodai szakosztály, rendezője *Tavasi Lajos*.

d.) Felsőtanodai szakosztály alakításával *Rómer Flórián* megbízván. — Szakgyűlések tartása másnapra hallasztatott.

VIII-ik Jegyzőkönyvi szám. — A második közgyűlés július 21-ki reggeli 6 órára határozatván, a gyűlés délutáni 1 1/2 óraker eloszlott.

Budapesten július 20. 1848. Jegyzette *Majer István*.

Második közülés jul. 21-kén.

IX-ik Jegyzőkönyvi szám. — A tegnapi jegyzőkönyv hitelesítetett.

X-dik Jegyzőkönyvi szám. — Indítványba hozatván, miként üléseink jegyzőkönyve és naplója közzé tétessék;

Közönségesen helyeseltetett oly kikötéssel, hogy ez előfizetés útján eszközöltessék, *Tavasi Lajos* központi jegyző kezelése alatt.

XI-dik Jegyzőkönyvi szám. — Az általános tanelvek kidolgozására kiküldött választmánynak jegyzőkönyve olvastatott;

Melynek pontonkénti megvitatása határozatván, az első pont mint általános elvnek vitatása négy órai buzgó tárgyalatot ébresztvén, végül köz megállapodásként az országos tanrendszernek alapelve kimondatott, hogy: „Az állodalom állit tanintézeteket, a tanszabadság teljes biztosításával.”

A többi általános pontok vitatását elhagyván; egyéb teendőink holnap reggeli 8 óraker tartandó harmadik közülésre halasztattak.

XII-dik Jegyzőkönyvi szám. — Szakülések tartása szorgalmaztatván;

Az illető szakosztályok külön teremekbe vonultak, tanakodásaikat délelőtti és délutáni órákban folytatni fogják.

Budapesten jul. 21. 1848. Jegyzette *Majer István*.

Harmadik közülés jul. 22-kén.

XIII-ik Jegyzőkönyvi szám. — A második közülés jegyzőkönyve hitelesítetett.

XIV-ik Jegyzőkönyvi szám. — Az elemi-képezdei szakosztály jegyzőkönyve felolvastatván;

Örömmel értette a gyülekezet, miként a szak 5 alszakra oszolván u. m. kisdédóvás, elemi tanodai, nőnevelési, képezdei,

s jótékony intézetire, mert így szakdolgozatokra biztosabban számíthatni.

Az elemi szakosztály jegyzőkönyve.

A kisdedovási, elemi, és mindkettőnek képezdei szakosztálya *Ney Ferenc* által az egyetemi nagy teremben megalakulván, a szakosztály tisztválasztáshoz fogott.

1. Elnökül közfelkiáltással *Ney Ferenc*.

2. Jegyzőkül *Majer István* és *Koós Károly* választottak.

3. Indítványoztatott, miszerint az elemi nevelés és tanítás körüli hiányok orvoslat és kívánatok, süker szerzés végett a minis-
teriumnak fölterjesztessenek; s a szakosztály jónak látta ezen ügy megfontolását és egybeszerkesztését alszakokra bizni ekképen:

a) kisdedovási alszakot képezzenek: *Ney Ferenc*, *Göbel János*, *Némethi Imre*, *Nagy József*

b) népiskolai alszakot: *Varga János*, *Koós Károly*, *Némethi Endre*, *Filó János*, *Bácsi Sándor*, *Tót Pál*.

c) nőnevelési alszakot, *Majer István*, *Joanni József*, *Seltenreich Károly*.

d) képezdei alszakot: *Zimmerman Jakab*, *Horony Mihály*, *Majer István*

e) jótékony intézeti alszakot: *Halványi János*, *Kolonics Antal*.

Ezen alszakoknak köteleességül tétetett, hogy elemi nevelésünk körüli bajainkat összeírva, kívánatainkat formulázva, jegyzőkönyvileg a közülés elébe terjesszék.

Budapesten jul. 21-kén 1848. Jegyzette *Majer István*.

XV-ik Jegyzőkönyvi szám. — A kisdedovási alszakosztálynak reformkivánatai előterjesztetvén;

Azok ilyképen, a ministeriumhoz nyújtandó petitióknk egyik részét teendvén — elfogadtattak:

A kisdedovási nevelés fő vonalai.

Az első egyetemes magyar tanítógyűlésen alakult elemi szakosztály által kiküldött kisdedovási alszak közetkezőkben terjeszté elő véleményét, mely az egyetemes gyűléstől helybenhagyatván el is fogadtatott:

A kisedovás értelmezése.

A kisedovás, mint a gyermeknek legelemibb köznevelése, annak testi és lelki veszélyektől megóvásában, és mind kétrendű tehetségeinek ébresztése- és fejtésében áll.

Tényezők.

A kisedovás tényezői ezek: ovoda, kised (ovonc), ovónevelő, ovás-fejtés.

I. Az ovoda belélete.

1. Az ovodának mint intézetnek belélete alatt értetik e négy tényezőnek egymáshozí viszonya.

2. Az ovodák vagy különállók (a város vagy helység körülményei szerint), vagy elemi tanodával vannak kapcsolatban.

3. Az ovoda épülete legyen célszerű, azaz: eléggé tágas, tiszta, világos, egészséges, alkalmas udvarral, s ha csak lehető, kerttel is ellátva.

4. A kellőleg felszerelt ovoda bír, a kisedek korához és erejéhez mért testgyakorlati gépekkel és célszerű játékszerekkel.

5. A lelki fejlesztés szükséges segédeszközei: képek, minták, tábla, számoló gép, és különféle, főkép természettárgyi gyűjtemények, s több efféle.

6. Mind kétnemű kisedek 2 éves koruktól fogva bezárólag 7 éves korukig az ovodába járhatnak.

7. A kisedek elfogadására az ovoda reggeltől estig nyitva áll.

8. A kisedek száma egyegy ovodában, a tér elegendő nagyságának föltevése mellett is, 150-nél többre nem emelkedhetik.

9. A különálló ovoda vezérlője: képzett ovó.

10. Ha pedig elemi tanodával kapcsolatban van, akkor férfit is képzett ovónó is kezelheti, de a mindenesetre kisedovásilag is képzett elemi tanító felügyelete alatt.

11. Azomban mind a segéd, mind az ovónó a vezérlő egyén irányában személyileg független.

12. Az ovodai személyzet mulhatlan kiegészítője, a tisztálkodást s egyéb szükséges testi ápolást kezelő dajka.

13. Az ovodát vezérlő, vagy az azt közvetlenül kezelő egyének szerinti nép- és tájnyelven kívül, mindenesetre magyarul is tudjanak.

14. A mely ovodában a kisdedek száma a százat megköze-
liti, ott igen kívánatos, hogy a dajkán kívül segéd is legyen, —
a 100-at meghaladó kisdedszámnál pedig okvetlenül szükséges.

15. Az ovoda nem levén iskola, hanem valóságos elemi
köznevelési intézet, a kisdedovás feladata nem tanítás, hanem
ovás, erőfejtés, s minden nevelés leggyakorlatibb tényezője, a
szőktatás.

16. A kisdedovási működés tárgyilag: testi és lelki, — ha-
tásilag: nemleges (negatív) és tényleges (positív).

17. A nemleges működés vagy is sajátlagos ovás tárgya, a
lélek ép úgy mint a test, a menyiben mind testi mind lelki veszé-
lyek léteznek; — tényleges működés pedig az erőfejtés terén
három külön irányt követ, u. m. test-, kedély- és szellem műve-
lést.

18. A test fejlesztésére szolgál, élénk mozgás és testgyakor-
lat.

19. A kedélyképzés, mint oly központ, melyre a kisdedo-
vási működés főképp irányul, eszközöltetik leginkább szeretetteljes
bánásmód, elbeszélés, példa és éneklés által.

20. A szellemi fejtés kisdednél főleg, alkalmoszerű ismeretek
gyűjtése, emlékgyakorlat és az ítélőtehetség ébresztése körül fo-
rog.

II. Az ovoda külviszonyai.

1. Az ovoda álladalmi intézet.

2. Kívánatos, hogy az egész hazában a helybeli népességek-
hez képest elegendő ovodák állittassanak.

3. A társias fejlődés jótékony szempontjából, a kisdedovás
minden rendű szülők gyermekeire egyiránt üdvös.

4. Az ovónevelő mint állami hiválnok illendő díjt huz az
álladalomtól; s annak idejében mind ő, mind netáni özvegye s
árvái is nyugdíjaztassanak.

5. A kisdedovás oda törekszik, hogy vele a családi nevelés
lehető öszhangzatra olvastassék, mire az álladalom minden lehe-
tő segílyt nyujtson.

III. Kormányzat és képzés.

1. Az ovodák kormányzási tekintetben, ép úgy mint az ele-
mi tanodák fokozatos láncolatban, községi, kerületi, s központi
igazgatóságoktól függenek.

2. Ennélfogva szükséges, hogy az előljáráóság választásába
az ovónevelők ép azon arányban folyjanak be, mint az elemi
tanítók.

3. Az ovónevelők ugy képeztessenek, hogy egyszersmind elemi tanítók is lehessenek és vizont.

4. Kerületenkint több oly képezde álltassék, hol az ovodai nevelés és elemi tanítás módszerei kapcsolatosan adatnak elő. A központban mindazáltal külön ovó-, s külön elemi tanító-képezde létezzon.

5. A központi képezdek egymással s egyéb intézetekkel viszonyos egybeköttetésben álljanak, ugy, hogy bizonyos időszakokban a növendékek kölcsönösen látogassák a képezdeket, s ezenkívül mind a testgyakorlati, mind a vakok intézeti, sőt kiránduláskép a váci siketnéma-intézet előadásain s gyakorlatin megjelenhetvén, ama külön módszereket is lehetőleg elsajátítsák.

6. A képezdek tanszékei csődület utján töltenek be; az igazgatókat tekintettel a szakértők nyilatkozó véleménye vagy ajánlatára — az oktatásügyi minister nevezi ki.

7. Az ovókat képző intézetekkel kapcsolatban álljon oly osztály, hol az ovónók sőt a dajkák is képeztetnek és előkészítetnek.

8. Ez okból a központi ovó-képezde két fő szakra oszlik külön tanárokkal, de egy igazgató vezérlete alatt.

9. A képezdebe fölveendő egyének elégséges előkészültséget vizsgálatalag tanusítsák.

10. A képezdei tanfolyam két évre terjed akképen: hogy az első év első felében általános neveléstani elmélet, második felében külön kisdodovási elmélet és gyakorlat, — a második év első felében általános methodika és didaktika, második felében külön methodika és elemi tanítási gyakorlat folyjon.

11. Az ovónevelők képzésének külön tantárgyai — melyek közt zene, rajzolás és testgyakorlat mulhatlanul helyet foglalnak — szakértők által határozottassanak meg.

12. Minden képezdével szükségkép egyegy példány tanoda vagy ovoda, s hol kapcsolatosan vitetik a képzés, mindkettő legyen kapcsolatban, a szükséges gyakorlat megszerezhetőse végett.

XVI-ik Jegyzőkönyvi szám. — Ez után előterjesztetek az elemi alszaknak nézetei;

Némi módosításokkal ily alakban határozottak a fölterjesztvényhez csatoltatni:

Elemi tanodák és tanítókat illető kívánatok.

1. A népiskola-tanítók legyenek állodalmi hivatalnokok.

2. A népiskola-tanítók elismerik, hogy találtatnak köztök olyak, kik ujabban kifejtett nevelés és oktatástani módszerben gyengék, ezért legforrób ohajtásuk hogy a ministerium minel előbb

állítson fel elegendő számban népiskola-képezdéket, addig pedig a hiányokon úgy segítene hogy az országban kerületenkint küldene szét ismert ügyességű kepezőket, kik a népiskolatanítókat a legszükségesebbekkel megismertetnék. Ha pedig addig ürül meg népiskolai tanító hivatal, míg az elegendő számú képezdek felállítanak a hivatal pályázás ulján töltenék be.

3. A népiskola-tanítói hivatal, mihelyt a körülmények engedik, különitessék el más vele sok helytt kapcsolatban levő foglalatosságoktól, milyen a jegyzőség, harangozóság, egyházi-ság, éneklőség, valamint szabaditassék föl, a hitszónoklás és minden egyházi alárendeltség alol is.

4. A népiskola-tanító hivatal állandó legyen.

5. Az országos képezdében nevelt népiskolatanítókat a nép válassza s a ministerium erősitse.

6. A ministerium a magyar birodalomban létező minden népiskolákban vallás felekezetre tekintés nélkül országosan megállapítandó egyszerű tanrendszert hozzon-be, figyelembe vevén a dolgozatokat, melyek e tárgyban többektől nyilvános uton is megjelentek vagy jelennek; a tanrendszernek folytonos tökéletesé vegett pedig évenkint szakértők gyűlésével értekezzenek.

7. A tantárgyak közül, a vallástan tanítása hetenkint meg határozandó órákon az illető lelkész kötelessége.

8. Minden népiskola-tanító mellé, ha nevendékeinek száma hatvanat meghalad, az álladalom költségén képezett segédtanító alkalmaztassék.

9. Az ilju és leány gyermekek egymástol különitessenek el; s a szülők gyermekeik iskoláztatására törvény által köteleztessenek.

10. Célszerű tanító-lakok és tarodák épitessenek, s a tanításhoz szükséges taneszközekkel illően láttasanak el.

11. A népiskolatanítók illő pénzbeni fizetéséről az álladalom gondoskodjék, úgy hogy a tanítók fizetésök iránt a szülékkal semmi érintkezésbe ne jöjjenek. Addig is, míg ezen álladalmi fizetés rendszeresitetnék, gondoskodjék a ministerium hogy jelenlegi csekély illetőségök pontosan szolgáltatassék ki, melyből több helytt az új rendszer bekövetkeztében a munka illetékek úgy is elmaradtak.

12. A hivatalában elaggott vagy önhibája nélkül hivatalára alkalmatlanná lett népiskolatanítók mint álladalmi hivatalnokok nyugdíjaztassanak valamint özvegyeik árváik is.

13. A népiskolatanító és tanoda első foku kormányzó felügyelője, a helybeli közönségből a nép által bizonyos évekre választott, ministerium által megerősített iskolai tanács; második foku kormányzó fölügyelő, az illető tanítói testület által választandó s a ministerium által megerősítendő tankerületi igazgató; harmadik foku a ministeri tanács.

14. A népiskola-tanító és tanoda elsőfoku törvényszéki felügyelője a helybeni közönségből a nép által választott s a miniszterium által megerősített iskolaitanács; második foku kormányzó felügyelő az illető tanítói testület által választandó s a miniszterium által megerősítendő tankerületi igazgató; harmadik foku a ministeri tanács.

15. Azon népiskolatánítók, kik igazságtalanul hivataloktól megfosztattak s a tanügyhöz maig ragaszkodván, annak ezután is szolgálni ohajtnak, vagy visszahelyheztesenek vagy tehetségökhöz mért illő helyre alkalmaztassanak.

XVII-ik Jegyzőkönyvi szám. — A nőnevelési alszaknak tervezete felmutattatvan;

Elfogadtatott, s következőleg fog a petícióhoz mellékelteni:

Nőnevelésünk hiányai s a honi nőnevelés körüli teendők ezekben öszpontosítatnak.

1. Népnevelésünk fölvirágzásának főtényezői az anyák leendvén, okvetlenül szükséges, hogy a nővilág nevelésére az állodacom kellő gondot fordítson. Jelesen

2. Az ügy, nőképezdek állítását okvetlenül föltételezi, s csak ily képezdei bizonyítvánnyal - ellátott nőszemély nyithasson magán-nőneveldet, csak ilyen alkalmaztathassék nyilvános nőiskola, kisedovoda, vagy magán-nevelőnőül.

3. Addig is mig ily nőképezdek állítatnának — állitassanak pedig mielőb — a rendezett képezdekben tartozzanak a leendő nőnevelőnők neveléstani vizsgálatot kiállni, hol készülségökröl bizonyítványt nyernek, mely minden magán, legaláb nyilvános alkalmazásnál tekintetbe veendő.

4. A magán felsőb leánynevelde és tanodákra nézve egy általános nevelési rendszer szabassék, az országos köznevelés alapelvei szerint, mindenesetre nemzeti irányban, az idegen nyelveknek kizárása nélkül.

5. A magán alsób leánynöveldekre és tanodákra nézve, melyek minden zugban fenállnak, s közönségesen csak varrás, kötéssel foglalkozván, legfőlebb olvasás, írással, igen fölületesek, s a leánykákat magas anyai és gazdasszonyi rendeltetésökhöz illón nem képezik, szinte országos tanrendszer szabassék, és közigazgatás alá vonassanak.

6. A nyilvános leánytanodák szabályoztassanak. Jelesen

7. A leánytanodák kormányzata és felszerelése, úgy mint a fitanodák állományilag kezeltesse; a fi-gyermekek tanodáitól okvetlenül elkülönítessék.

8. A tanulmányok akként rendeztesse, hogy a nők rendeltetésökhöz képest magukat és környéküket boldogítani, s ekként honleányi tisztjöknek helyesen megfelelni képesek legyenek; s így a varrás, fonás s egyéb kézi munka mellett ily tantárgyak leendnének: a vallás- és erkölcsstan, nőihivatástan, olvasás, írás, levelek s egyéb szükséges iratok fogalmazása, fejbeli és írásbeli számozás, egészségtan, házigazdásszonyságtan, természettan és történet, földisme, kis világ- és honi történet és ének; értetőd-ven hogy minden a nővilágra alkalmazottan rövid velős kivona-
tokban tárgyalatnék.

9. Minden leányzó 6 éves korától 12-ig iskolázásra szorítás-
sék, ezután pedig az utóképzésre köteleztessék; a hol kisdedo-
voda léteznék, ott egyideig például 1/2 évi gyakorlatra köteleztes-
sék.

10. Ezeknélfogva a férfiképezdéken a nőképzés tanra
különös gond forditassék.

11. A nőnevelők és tanítók, a finevelők és tanítókkal egyen-
lőleg díjaztassanak jutalmaztassanak és nyugalmaztassanak.

12. A nőneveléssel öszhangzó cselédrendszer törvényesen
megalapítandó, melyben a vasárnapi tanodák látogatására köte-
leztetnének.

13. Az alszak meglátogatván *Seltenreich Károly* urnak pes-
ti felső nőnevelde- és tanító intézetét, úgy tapasztalta, hogy az
egyszersmind oly mintaintézet, melyben nagyobb leányzók nőne-
velökké elmélet és gyakorlatilag képeztetnek. Ezt azért hozza fel
az alszak, miszerint kinyilatkoztathassa azon ohajtását, hogy ily
minta-intézeteket közállományi pártfogás alá helyzetetni kíván.

XVIII-ik Jegyzőkönyvi szám. — A real-ipartanodai
szakosztály alakítója jelenté, hogy a tagok egyéb szakokban el-
foglalva levén, illető szaküleseitek meg nem tarthatták;

Tudomásul vétetett.

XIX-ik Jegyzőkönyvi szám. — A középtanodai szak-
osztály munkálatát bé nem fejezhetvén;

Az a holnapi közülésre bémulatni kívántatott.

XX-ik Jegyzőkönyvi szám. — A Budapesti *magyar
nevelési társaság* alapszabályait felolvastatván; egyszersmind be-
jelentetett, mikint *Ney Ferenc* és *Tavasi Lajos* „*Tanoda*“ című
nevelési és tanítási folyóiratot megindítani szándékoznak, mire az
egyetemes tanítóikar közremunkálását kikérték;

Mi kedves tudomásul vétetett, bele egyezven a gyülekezet azon
kívánatba, hogy ezen nemes célu tarsulat országossá alakulván,
az egyetemes tanítói és nevelői kart időszakonként (miként tud-
niillik a nyomos körülmények egyrészt sürgetendik, és másrészt
megengedendik, közgyülésre gyűjtván, a közérdekű népnevelés

érdekében tanácskozmányainkat célszerűen rendezze; a „*Tanoda*”, című nevelésilap pártfogását is szívesen megígérvén.

XXI-ik Jegyzőkönyvi szám. — Délutánra szakülések, s holnap délelőtti 10 órára közülés rendeltetett.

Budapesten jul. 22-kén 1848. Jegyzette *Majer István*.

Negyedik közülés jul. 23-kán.

XXII-ik Jegyzőkönyvi szám. — A harmadik közülés jegyzőkönyve hitelesített.

XXIII-ik Jegyzőkönyvi szám. — Béjelentetvén, miként *Varga János* alelnök gyöngékedése miatt távozni kénytelenített;

Alelnökül a közönség *Brassai Samut* választá közös akarrattal.

XXIV-ik Jegyzőkönyvi szám. — Fölvastattak az alszakok munkálatai, jelesen: a képezdei-, vakok-, és siketnéma-intézetiek;

Melyek kevésben módosítva így állapítottak meg az oktatási ministeriumhoz nyújtandó petícióhoz csatolandók:

Néhány szó a siketnéma nevelés előmozdításának érdekében.

A siketnéma gyermekek szendergő lelki tehetségeinek felbresztése két üdvös tekintélyen alapul, következőleg két fő s egyenlő fontosságú működés kívántatik, e szerencsétlenek kiképezésével egybekapcsolt nevelés eléréséhez, — az első az, mely ez egyéneket szellemi tehetségek kifejlődésével erkölcsös értelmes és vallásos utra vezérli; a második pedig az, mi által ezek, testi erejöknek ép fentartása mellett, valamely kézi mesterség vagy művészetben gyakorlatilag oktattatván, hasznos polgárokká kiműveltetnek, e két feladat voltaképeni megfeleltetésére szükséges:

1. Hogy a hazánkban majd már félszázad óta működő váci siketnéma nevelő intézet belsejében minél többen, — de leginkább a nép s elemi tanítók megismerkedjenek, miért is igen kívánatos, hogy

2. A kisdudovói s tanítói képezdékben járó tanulók a siketnéma oktatás módjában beavatassanak: kik későbbben mint tanítók a siketnéma gyermekeket — helyben, mind az ideig miglen ezek az intézeti neveltetésbe fel nem vételnek, hasznosan elfoglalhatnák, mi által az elhagyott szegény siketnémák szellemileg igen elősegítenének; hogy pedig

3. Ezen az emberiségre nézve oly szent vállalatnak kellőleg megfelelő legyen, ohajtható, bár mind azon városokban, hol kisedovói és tanítói képezdek léteznek, egyuttal kisebb siketnéma tanodák is felállítatnának, hogy abban a kisedovói s tanítói pályára készülő egyének e tanmódban is gyakorlati tapasztalást szerezhessenek; ugyan ez érdekből,

4. A váci siketnéma növelde minta oskolául szolgáljon, — hol az igazgató és az illető vallás oktatók kötelességében álljon, mind azoknak, kik a siketnéma oktatás módjában magokat bégyakorolni kívánnák, — kiszabott órákban utmutatásul lenni.

5. Volna még ohajtandó, hogy a siketnéma gyermekek polgári kiképeztetése végett — a váci siketnéma intézet Budapestre áttétetnék, — hol nem csak a mesterségek és művészetek, de a tudományok is kellő virágzásban léteznek, a fővárosban van a tanulmányok egyeteme, hol az orvosi-kar által ezen egyének testi létére némüleg segédkéz nyujtathatnék, — ott van a fő papi növelde, melyben a jövendő lelkészek, — ugy a kisedovói s tanítói képezde, hol a leendő tanítók oktatnak, — kik kitüzött céljoknál fogva e szerencsétlenek oktatásával is hasznosan működhetének.

Volnának még többek miket a siketnéma nevelés elősegítése végett elsorozhatnék, de legyen elégséges azon nyilatkozatom, hogy 8000-re terjedő siketnéma egyének közül mind ekkoráig — csak 50 élvezheti az intézet jótéteményét, s így a többi mind állatias elhanyagoltságban élni kénytelen a nélkül, hogy tudná földi létének fő célját. — Hiszem azonban hogy a honatyák annak idejében-e szerencsétlen egyénekről is atyailag gondoskodandnak.

Általános nézetek a vakok oktatásáról.

Mellözve azon hasznokat, melyek a vak egyénekre nevelés által hatnak, az álladalomnak is érdekében áll neveltetésüket mennél tágasabban kiterjeszteni. Mert a neveletlen s ezért a koldusbotra jutott vakok, nem csak ők magok mint emésztők az álladalomnak terhére esnek; hanem vezetőik is, (számra többen a vakoknál) mint privilegiált koldusok a munkaságtól elvonva, s e miatt a restséghez megszokván többnyire mint kóborlók s későbbben tán mint gonosztevők az álladalomnak nem csak terhére, hanem kárára is vannak. Ezen okoknál fogva:

1-ször Minthogy az általános nevelési elv szerint a tanintézeteket az álladalom állítja: a pesti vakok intézete tőkáját is, ne hogy az idővel szerencsétlen körülmények, vagy tan mostoha kezelés által megsemmisítsék, az álladalom biztosítsa, kezelje. E mellett

2-or Minthogy nagy különbség van a látók és a vakok nevelése között, nem ugyan lényegben, mely mindenkor a tehetségek kifejtése, hanem alkalmazásban; célokat, melyeket a vakra nézve hasznosan elérni lehet, és methodikát illetőleg, mely a vak nevelésénél alkalmazható, ennél fogva állítson az állodalom anyi fiók intézetet a vidékben is, a menyit az ily szerencsétlenek kiképezésére kívántatik, oly helyekre kívált, hol képezdék vannak. Ennek következtében,

3. Több vaknevelő, és tanító szükségeltetvén, a képezdei növendékek úgy, mint a kisded-ovó tanítók képzettségök ideje alatt legalább egyszer egy hétben a vakok oktatásánál szükséges ismereteket maguknak szerezzenek, hogy addig is, míg a vak egyének a vakintézetbeni felvételre alkalmasokká válnak, a szerencsétlen szülőknek is nevelési irányt adhassanak; mint ezt már több évi határozatánál fogva a kisdedovó intézeteket terjesztő egyet az illető növendékektől anélkül is megkívánja.

Képezdére vonatkozó ohajtások:

1. A képezdék átalakítása, rendezése szükséges.

2. Három rendbeli képezdét tartunk szükségesnek u. m. első rendű, közép képezdét, és nőképezdét.

3. Az első rendű képezde az ország fővárosában Budapesten organizálandó a felső elemi tanítók képezésére, mely

a) ágazatja legyen az egyetemi bölcséleti karnak, s ugyan ennek igazgatása alá helyeztessék.

b) növendékei legalább philosophiát végzett egyedek legyenek.

c) a tanpálya 3 évig tart, két év elméleti, az utolsó év gyakorlati.

d) tantárgyak:

1 évben: hitvallás-erkölcstan, általános és testi neveléstan, kisdedovástán, egészségtan, rögtön orvoslási mód, általános és alkalmazott módszertan, számtan helyesírás és szóragasztás, földisme, világ-és magyartörténet, alaktan, rajzolás; rendkívülileg: ének, zene, nyelvek, vívás, uszás sat.

2 év szellemi neveléstan, tanrendszer, fogalmazás, számvittel, természettan és történet, törvényes viszonyaink, mezei rendőrség, házi és mezei gazdaszat, műtan, népépítészet és tervrajzolás, rendkívülileg: ének, zene, nyelvek, vívás, uszás sat.

3 év különösen gyakorlati: a neveléstan ismétlése, a módszertan és tanodai rendszer ismétlése, gyakorlatok a felső és alsó elemi tanodákban, kisdedovásban, vakok- és süket-némák intézetében, és rendkívüli tanokban.

4. Közép képezdek az ország több városában létesitessenek; és pedig ezeknek bázisa a népnevelés levén, tehát növendékei elemi iskolákban képzett növendékek legyenek, még is

a) elővizsgálaton képeseknek kísérleendők.

b) korra nézve 16 — 20 évesek legyenek.

c) egy képezdeben 60—70 növendéknél több ne lehessen.

d) a tanfolyam két évig tart, egyszerre egy osztállyal.

e) a tantárgyak ugyanazok melyek a felső képezdeben, csak hogy ezekben a gyakorlatok az elmélettel összefüzendők.

f) az igazgatás az öregebbik tanárra bízatik, s a kerületi igazgatók felügyelése mellett a ministeriumi tanácsotl függnek.

g) mely növendék az állománytól iskolai díjt nyer, az az állománynak 3 évig rendes fizetésért szolgálni tartozik tanítói minőségben.

5. Nőképezdek állitandók.

6. Addig is a nevelónók a fenlévő képezdekben neveléstani próbatételekre köteleztessenek.

a) nőképezde nevelője elemi ismeretekbe avatott, legalább 16 éves leány vagy nő, és hivatással bíró, jó erkölcsű személy lehet.

b) a nőképezdek szelleme és nyelve nemzeti.

c) a nőképezde tanfolyama 3 éves legyen.

d) a nőképezde tantárgyai: hitvallás és erkölcsstan, testi és szellemi nevelés, módszertan, egészség, helyes olvasás, írás, fogalmazás, fej és írásbeli számvetés, nőitan és gazdasszony-ság, földleírás, természettan és történet, világ- és magyartörténet, műtan, rajzolás, éneklés, — úgy: varrás; fonás, hímzés, főzés, sütés, mosás, tejkezelés, baromfi-nevelés, konyhakerészet. — Rendkívüli tanok: ének, zene, nyelvek, tánc.

e) különösen a kisedovás.

f) a gyakorlatokra nagy gond fordítandó.

g) a pályavégzett nő, bizonyítvánnyal ellátván, magán és nyilvános tanítónői hivatalra képezetik.

7. Csak képezdei bizonyítvánnyal ellátott egyed alkalmazható nyilvános és magán-nevelő vagy tanítóul.

8. Magán kísérleti uton bizonyítványt csak azok nyerhesse- nek, kik hivatalban vannak és 24 évet meghaladtak.

9. A képezdei tanárokat az álladalom tisztességesen fizeti, s eddigi színő állapotjokból kiemeli, a kitünőket kerületi igazga- tóságra, vagy az oktatási minister tanácsába alkalmaztatja, és elaggottságukban nyugdíjazza; halálok esetére pedig nejöket és kiskoru árváikat ellátja.

10. A képezdek kellően felszerelendők, könyv-, gép-, minta- tárral, valamint kerttel ellátandók.

11. A képezdek a kisedovással anyiban összekötendők, hogy nevelőjeik okvetlenül a kisedovásba elméletileg is, gya- korlatilag is avattatván, ovókká is alkalmaztathassanak.

XXV-ik Jegyzőkönyvi szám. — Elnök felolvasta ezen egyetemes tanítói gyűlés nevében az oktatási ministerhez nyújtandó petíciónak szerkezetét;

Melyis azon hozzáadással elfogadtatott, miként kérjük meg minister urat, hogy közoktatási törvényeket eszközölni méltóztassék; egyszersmind határozatba ment, hogy ezt egy másnapi közülésben kinevezendő küldöttség a minister urnak tiszteletünk kifejezése mellett kézbesítendi.

XXVI-ik Jegyzőkönyvi szám. — Délután a főtanodai és gymnasialis osztályok szaküléseiket folytatandják;

Munkálataikat holnap reggeli 10 óraker tartandó közülésen bémutatandók.

Budapesten jul. 23-kán 1848. Jegyzette *Majer István*.

Ötödik közülés jul. 24-kén.

XXVII-ik Jegyzőkönyvi szám. — A tegnapi jegyzőkönyv hitelesítetett.

XXVIII-ik Jegyzőkönyvi szám. — Két naplózónak elköltözte jelentetvén;

Helyettesítetett *Pecz Gyula* tanár.

XXIX-ik Jegyzőkönyvi szám. — A negyedik közülés 25-dik szám alatti végzésének eszközzése indítványozatlán;

Közakarattal petíciónknak az oktatási minister urnak kézbesítésére *Ney Ferenc* vezérlete mellett következő tagok küldettek ki: *Jedlik Anyos, Tavasi Lajos, Majer István, Horony Mihály, Tatai István, Zimmerman Jakab, Koós Károly, Virnau János, Seltenreich Károly, Halványi János, Kolonics Antal, Karádi Ignác, Brassai Samu, Németh Endre, Dirner Endre*; — kik is a szakdolgozatokkal együtt következő petícionkat bényújtandják, eljárásukrolí tudósításukat a kinyomandó jegyzőkönyv mellett közzé tenni köteleztetvén.

Tisztelt Minister ur!

A magyarországi tanítók és nevelők, a m. nevelési társaság megbízottai által egyetemes és közös tanítói gyűlésre meghívotván, számosan jelentek meg minden rendű tanintézetek részéről, s az egyesült haza számos vidékeiről, valamint az ide .| alatt mellékelt névsor bizonyítja. (Lásd a jegyzk. II-ik szám.)

Folyó évi július 20-kán megnyitván a gyűlés, alulirottak a közbizalomnál fogva ezen gyűlés tisztviselőiül választatván, most pedig ugyancsak a történt megállapodások és közértelmű

végzeményeknek minster urreli közlésével megbizatván, ebbeli tisztünket teljesítendők terjesztjük ime fel némely külön szakok munkálatait, azon bizalommal és reményben, hogy tisztelt Minister ur a tervezményeket és javaslatokat, mint meganyi kifolyásait a hiffelekezeli külömbtség nélkül testvéreileg egyesült és jelenvolt tanítók többségének, az országos intézkedések alkalmával, a menyire körülmények szerint lehet, s a menyire a munkálatok szelleme és becse érdemli, tekintetbe venni s figyelemre méltatni kegyeskedendik.

Óriási vala a munka mely előttünk fekvék, s aránylag csak igen kevés az idő, mely körülményeink által a csomó feloldására engedve vala; — ép ez oka annak, hogy némely szakok munkálatait elrendezni sem lehet. Azon főelvet mindazáltal: hogy „*az álladalom állit tanintézeteket, a tanszabadság teljes biztosítása mellett*“ — mindenekelőtt kimondván s megállapítván; továbbá azon kérelmünket is: hogy „*javasoljon és eszközöljön a minster ur minéleláb a nemzetgyűlésen nevelésügyi törvényeket*“ — kifejezteni ohajtván, egyes dolgozatokhoz fogtunk.

Nyujtuk tehát azt és anyit, a mit és menyit a dolgok ily állásában végezheténk. Adjuk az elemi nevelést illető javaslatainkat s kérelmeinket, mik magokban foglalják a.) a *kisdedovási*, b.) *az elemtanodái*, c.) a *leánynevelési*, d.) a *képezdeci*, és.e.) *jóteköny intézeti kérelmeket*. Adjuk továbbá a gymnasium és főtanodát illetőleg némely javaslatkérelmeinket is. Inkáb vázlatok ezek mint kimerítő munkálatok, de anyiban kétségtelenül figyelemre méltók, a menyiben egyfelől némely rögtön és mulhatlanul javítandó állapotokra és specialitásokra vonatkoznak, másfelől pedig alapjauil szolgálnak az idők jártával mind inkább feledezendő és fejlesztendő nevelés-tanítási ügynek.

A hazai tanító-nevelők erősen elvannak tökéelve, mind hazafiu, mind különösen nevelői kötély érzetöknek eleget teendők, évenkint így összegyülekezni, hogy folytonos munkálkodásuk szerény gyümölcseit a hon oltárára úgy mint most is felajánlhassák.

Fogadja Minister ur e szakbeli adományainkat oly szives kegyességgel, a minő hazafiu buzgalommal mi azokat átnyujtuk.

Pesten, jul. 24-kén 1848.

Az egyetemes magyar tanítói gyűlés megbizottai.

Ney Ferenc, gyűlési elnök és elemi szakosztálynok.

Brassai Samu, alelnök.

Tabasi Lajos,

Majer István,) gyűlési jegyzők.

XXX-ik Jegyzőkönyvi szám. — Olvastatott a gymnasialis szakosztálynak tervezete;

Mely is módosításokkal petitiónk csatolványává fogadtatott.

Javaslat a középtanoda vagy gymnasium létegetze, tan- és fegyelmi terve iránt.

Megalakulván a középtanodai szakosztály, elnöknek Dr. Tavasi Lajos, jegyzőnek Pecz Gyula választván, a szakosztály következő pontokban állapodott meg:

1. A középtanoda, tanulmányi körére s igazgatására nézve, más tanintézetektől különvált önálló intézet.

2. A középtanodának feladata, tudományos miveltiséget nyújtani általánosságban és előkészítő intézetül szolgálni a főtanodára.

3. A középtanoda határai, egyfelől az elemi tanoda, másfelől a főtanoda.

4. A középtanodába lépendő kezdő növendék, korára nézve legalább tíz éves legyen. Képességére nézve, kellő sikerrel bevégezte legyen az elemi tanodának tanulmányait.

5. A középtanodában a tanítási nyelv a magyar.

6. A középtanoda tanulmányai és gyakorlatai:

1.) *Nyelvek*: elméleti és gyakorlati megértésre és használatásra képesítő tanítás, szavalási, irályi, beszélési gyakorlatokkal és illető remek írók olvasásával összekötve: a *magyar, német és latin nyelvnek*; csak megértésre képesítő tanítása a *francia nyelvnek*. Ugyancsak megértésre képesítő, de rendkívüli tanulmányképeni tanítása a *régi görög, angol* s lehetőleg egyéb, klasszikai irodalommal bíró nyelveknek.

2.) *Menyiségtanulmányok*: szám- és mértan minden osztályban.

3. *Természettanulmányok*: természetrajz u. m. állat-, növény- s ásványismeret, természettan elemei az alsób, kísérleti természettan, vegytan és földtan a felsőbb osztályokban.

4.) *Földrajzi és történelmi tanulmányok*: minden osztályban.

5.) *Szónoklat, költészet, elemi okelvtan* (logika), *emberlélek- és erkölcsstan* a felsőbb osztályokban.

6.) *Művészi gyakorlatok*:

a.) Ének, szépírás, rajz- és testgyakorlatok rendes,

b.) Zene és gyorsírás rendkívüli tárgyképen.

7.) *A vallás* minden osztályban az illető vallástanítókra bizzatik.

7. *A középtanodai egész tanpálya*, hét külön tanfolyamra oszlik, melyek mindenike egy év alatt elvégezhető.

8. *A tanítás* az alsób osztályokban inkább szaktanítás, mégis a fenytékre nézve szükségesnek találattik hogy minden külön osztályban rendes osztálynok legyen, — magától értetvén, mikint az, ki valamelyik osztályban osztálynok, egyéb osztályokban szaktanító leend.

Véleményül ugyan ide csatolja a középtanodai osztály még azt is, hogy 50 tanítványnál több egy osztályba ne járjon, hanem azok számára kik az ötvenen felül vannak, a menyire lehet parallel osztály állittasék.

9. *A tanárok száma*, egy külön állandó igazgató mellett, legyen nyolc rendes. A művészi gyakorlatok rendkívüli tanítókra bizassanak. Segédkedőkül olyanok vétessenek, kik gymnasiumbeli tanárságra készülnek.

10. *A középtanoda kormányja:*

a.) Első foku kormányzó egy állandó igazgató, ki az intézet tanárai által választva lép e hivatalba. Ez csak olyan férfiú lehet, ki már-több éven keresztül mint rendes tanár működött. Kötelessége, a tanodának mind benső mind külső életéről felelni, az iskolára és annak mellékintézeleire u. m. könyvtár-, természet-, mér- és földrajzani s egyéb műtár- és gyűjteményekre, valamint a tápdára is felügyelni; különösen kezelője a fenytéknak, köteles a tanárokat leckéikben meglátogatni, velek egyetemben akárminemű a tanodát illető tárgyakrol tanácskozni és vezetni a vizsgákat.

b.) Második foku kormányzó a kerületi tanulmányi tanács, mely az egész kerületben levő gymnasiumi tanároknak kifolyása. Elnöke három évre szabadon választatik.

c.) Harmadik foku kormányzó a nevelési ministerium.

11. *A tanárok választása* nyilvános pályázás utján történik a kerületi tanulmányi tanács előtt. A pályázásnál jelen tartoznak lenni a betöltendő tanszék egyéb gymnasiumi szaktanárok. A pályazottak közül hármat kijelöl a ker. tanács, ezek közül egyet kinevez a ministerium. A kik már mint tanárok a kitzött szakban működtek, egy intézetből a másikba való áthelyezés esetében, a pályázástól felmentvék.

12. *Felszerelés.* A középtanodának van saját könyvtára, melynek gondviselője az igazgató, bir testgyakorlati térrel és gépekkel, természet- és mértani, valamint természet- és földrajzi műtárral. Mind ezek az igazgató felügyelése alatt állanak.

13. *Vizsgálatok.* Minden tanfolyam végén, osztályi álléptelési vizsgát áll ki a növendék az összes közép tanodai tanárok és az igazgató előtt. A középtanoda végén szigorlat alá esik a növendék a középtanodai igazgató és egy kerületi megbizott előtt A szigorlatrol hiteles középtanodai végzettségi bizonyítvány adatik, a vizsgáló férfiak aláírásával és a gymnasium pecsétjével.

14.) A szünidők tartására, legalkalmasabb és sok tekintetből legcélszerűbb időnek július és augusztus hava alapítatik meg.

Középtanodai fegyelmi rendszabályok.

A.) Rendtartási szabályok:

I. Felvétel vagy belépés tekintetében:

1. A felvételnek ideje, szeptembernek első hete, mely alatt a növendék, szülője, gyámja vagy ezeknek megbízottjával megjelenvén az intézet igazgatójánál s hiteles iskolai bizonyítványát átadván, megkapja az iskolai törvényeket, a melyek iránt, illető jelenlétében pontos engedelmességet fogad. Ennek megtörténtével fölvetetik a bizonyítványa kimutatása szerinti osztályba, beíratván az anyakönyvbe s nyugtatvány mellett befizetvén az itt leteendő díjt.

2. A számozott és az osztályt és beíratást kitüntető hátratu bizonyítvánnyal, szinte szülője, gyámja vagy megbízottjuk kíséretében elmegy a növendék az illető tanító vagy tanítókhöz. A beírási bizonyítvány — megsejmelvén azt az illető tanárok is, a növendéknek az intézetből kilépteig az igazgatónál őriztetik.

3. Minden növendék tartozik a beíratáskor szállását is feljegyeztetni és ezen feljegyzést a szállásváltoztatás esetében mindannyiszor megújítani.

4. Más tanodából kitiltott tanuló ugyanazon évben melyben elutasítva lön, befogadni — még ha vizsgát is kész volna kiállani — nem szabad. Azon tanodába pedig melyből valaki kitiltatott, többé be nem vétethető.

5. Az utolsó tanulmányi évről vagy tanfolyamról hiányos vagy semmi bizonyítvánnyal megjelenő növendék be nem fogadható.

6. Eltelve a felvétel és beíratás ideje, minden tanár, tanodai előjáró és az összes osztálybeli tanulósság jelen- és együttlétében ünnepélyesen nyitassék meg az iskolai év.

7. A törvényes időnél később érkező valamegy tanítvány, azon évi tanulmány folyamba be nem vétethető.

II. A tanodai időre vonatkozólag:

8. A rendszerben kijelölt rendes tanulmányok hallgatására, kiki köteleztetik, különben nem lehet tagja az intézetnek. Senki sem lehet rendkívüli hallgató: vendég-hallgató az illető tanárnál jelentse be magát a kinek leckéjét hallgatni akarja; intézeti látogató az igazgatónál.

9. A ki betegség vagy bármely más ok miatt a vizsgát elmulasztaná, az mindaddig feljebb léptetettnek nem tekinthető, míg magán vizsgát nem áll ki.

10. A ki bármely tanulmányban második fokot kapott, az magán vizsga által nyert jobb osztályzat nélkül, felsőbb tanulmányi osztályba nem mehet.

III. *A tanodából elbocsátást vagy kilépést illetőleg :*

11. A vizsgát kiállott tanuló, rendes bizonyítványt kap, melyben az általa hallgatott tanulmányok az azokból nyert szorgalomfokkal együtt egyenkint elősorolandók, feljegyeztetvén egyzersmind a feljebb léptetés vagy ismétlésre utasíttatás. A bizonyítványt az igazgató és az illető tanárok írják alá, amaz az intézet pecsétjét is adván reá.

12. A bizonyítvány csak a törvényszerű tartozások lefizetése után adathatik ki.

13. A bizonyítványt a kitiltott növendéktől sem lehet megtagadni, de benne a kitiltás okát az erkölcsi rovatban ki kell tenni.

14. Az osztályzásbani egyeztettség behozatala végett, a tanulmányokra következő öt fokozat állapíttatik meg: (1.) *kitünő*, (2.) *jéles*. (3.) *első osztályu*. (4.) *első osztályu az utósók között*. (5.) *második osztályu*. Mely osztályzás a hivatalos irományokban ime jelekkel fejezhető ki: 1.) *k.* — 2.) *j.* — 3.) *l.* — 4.) *lu.* — 5.) *2.*

15. Az erkölcsi osztályzásban következő három fok használandó: *első osztályu ajánlattal*; *első osztályu*; *első osztályu megrovással*.

B.) *Tanodai törvények.*

Bevezetés. Valamint minden tudományos intézetbe — úgy a közélettanodába lépők is, egyenkint és öszvesen soha se feledkezzenek meg arról, miszerint fő céljok az, hogy ifju lelköket képezve nemesítsék s tudománnyal gazdagítsák, s így mind magokban boldog, mind idővel az emberiségnek, a hazának és a családnak hasznos tagjaivá neveltessenek. Ezen szép célt legjobban úgy éri el a tanuló, ha lelkének épségét s ártatlanságát őrzi s szelidségben s józanságban keresi jellemének fő ékeit: mit ismét úgy tanusít, ha minden ember iránt, de különösen tanárai mint lelkét képzői s nyilvános hazai hivatalban levők iránt illő tisztességgel viseltetik. Az erkölcsös s tudományos ifju bizonyosan hálával is emlékezendik, mind az intézetre melyben neveltetett, mind pedig azokra a kik nevelték s oktatták. Részletesen pedig:

1. Minden tanuló szorgalom-, a törvények s felsőbbjei iránti engedelmességre köteleztetik.

2. A tanítást elmulasztani tilos.

3. A tanításra mindenki illően s a meghatározott időben, a tanuláshoz tartozó minden szükséges szerrel ellátva jelenjen meg. Késő jönni nem szabad.

4. A tanidő alatt, tanítást zavarni vagy tanárral ellenkezni tilos. A tanulók egymásközött, mind meganyi testvérekül nézvéni

egymást, minden sértegetéstől ovakodjanak. Kinek panasza van, vagy felvilágosítást kíván, tegye azt szerényen a tanítás után.

5. Senki sem lehet a maga ügyében bíró, különben mint sértő nézetik. A kinek baja van, adja azt az illető tanár vagy az igazgató eleibe.

6. Nyilvános tanodai szereket, ugyszinte bármely egyéb tulajdont rongálni tilos.

7. A tanoda helybeli környékétől az osztálynok engedelmével eltávolozni nem szabad.

8. Szünidőre távozóok, mind előtte mind utána magokat jelenteni tartoznak.

9. Kártyázni, kockázni és bármely ocsmány nyerészkedést üzni tilos.

10. Nyilvános tánchelyeken és színházban, engedelem mellett megjelenni szabad.

11. A ki büntetés alá nem veti magát, kétszeresen büntetetik, a ki még akkor is makacs, a tanodából elutasítatik.

12. Tanulótársi egyesületek — mik mindig tudományos képezési célt mozdítsanak elő — a tanoda iránytadó befolyása alatt állanak.

C.) *Tanodai büntetések:*

A tanodai büntetések nemei és illetőleg fokai, mind anyiszor a vétséghez vagy kihágáshoz mérve határozatnak meg. Egyébiránt ide tartozik: magános megintés; szigorubb dorgálás; magános elzárás; az erkölcsi fokozatban alábszállítás; a tanítézetből elutasítás vagy kitiltás. — Külömben akárhol és akármiben tett kártétel, a kiállott büntetésen kívül meg is térítendő. A tanodai segélydíjak és egyéb jótéteményekben részesülők ezektől büntetesképen megfoszthatnak.

D.) *Bíraskodási eljárás:*

1. Mindenekelőtt azon lesznek az igazgató és a tanárok, hogy az ifjui kihágásoknak inkább elejét vegyék, minthogy azokat megbüntetni kénytelenitessenek.

2. Midőn pedig büntetni kénytelenitettek — szemök előtt tartván, mikint a tanodai büntetések előkelőleg nevelés és javítás eszközei, s magokat e részben nem anyira bírának, mint inkább nevelők és a szülők helyetteseinek tekintvén — a büntetést ne csak az elkövetett tényhez, hanem a büntetendő egyén testi és erkölcsi minőségéhez is szabják. Egyébiránt

3. Az illető osztálynok, mint tanítványainak legelső szabályozója, bírója és a törvény végrehajtója, maga, tanodai előljáró, tanulótárs és szorgalom ellen elkövetett kisebb kihágásokat és elmaradásokat atyailag legjobb belátása szerint rögtön intézend el.

4. Nagyobb vagy többször ismételt hasonló kihágások, banyagsági esetek sat. eléb ugyan az igazgató, majd a szükség

ugy hozván magával, az iskolai tanács közbenjárásával intéztes-
senek el; a körülmények úgy kívánván, az illető szülők vagy
gyámok is tudósítandók.

5. A tanodából elutasított tanulót illető ítéletet, nem csak
a tanodában kell kihirdetni, hanem a szülőknek is — és a hol
szükséges, a helybeli hatóságoknak is hivatalosan tudtára kell
adni.

Jegyzés. Az A és B alatti pontok, a növendék kezébe nyom-
tatva juttatandók, ellenben a többi szerkezet csak a tanárokat il-
leti.

Jegyzette *Pecz Gyula.*

XXXI-dik Jegyzőkönyvi szám. — Felmutattatott a fő-
tanodai szakosztály dolgozata is;

Mely megvitatás nélkül mint szakosztályi dolgozat a petitió-
hoz mellékelteni határoztatott.

A főtanodák és egyetemek iránti javaslat.

(Készítve a főtanodai szakosztálytól, *Jedlik Ányos* elnöklete és
Zimmerman Jakab jegyzése mellett.)

1.) A főtanodába vagy egyetembe csak a gymnasiumot vég-
zettek, és pedig csak érettségi bizonyítvány mellett vétetnek föl.

2.) Az egyetem 4 tankarra oszlik, u. m. bölcsészti, orvosi,
jogi s hittudományi karra. Tőle a főtanoda vagyis akadémia csu-
pán a tankarok számára nézve különbözik.

3.) A bölcsészkar következő szakokra oszlik: I.) szorosb ér-
telemben *bölcsészeti*; II.) *nyelvészeti*; III.) *történeti*; IV.) *men-
nyiségtani*; V.) *természettudományi*; VI.) *neveléstudományi*
szakokra. A főtanodában a bölcsészeti szakok közül azok, melyek
az ugyanott létező többi tankarhoz, illetőleg tankarokhoz leg-
szükségesbek, legteljesben képviselendők.

4.) A jogtanka két szakra, u. m. a jogira s a politikaira
oszlik.

5.) Az orvosi s hittudományi tankar szakainak elsorolását
mellőzzük.

6.) Hogy valaki rendkívüli tanárképen fölléphessen, megki-
vántatik, hogy az illető szaktanításrai képességét hiteles oklevéllel
bizonyítsa, egyébiránt jellembélyegtől ment, és az álladalmi szí-
gorlat után 2 éven át tudományosan magányzott legyen.

7.) A rendes tanárok azok közül fognak vétetni, kik magu-
kat már rendkívüli tanároknak az illető szakban kitüntették; de csak
menyiben az illető tanszékek nem tényleg létező rendes tanároknak
áthelyzése által töltenének be.

8.) Közvetlenül a kormánytól alapított intézetek rendes tanárai, egyenest a közoktatási ministertől nevezetnek ki; a bármilyen című magányos testületektől alapítottakéi, ugyanazon testületek által választatnak, de kormányilag megerősítetnek, tekintetbe vévén kormány és választó testületek a rendes tanárságnak ajánlottait. Mind amott a kormányi kinevezés, mind emitt a választás, mennyiben kormányi megerősítés által érvényesül, állandó jogokat biztosít a tanárnak.

9.) A rendes tanárok minden hazai főtanodában elegendő állandó fizetéssel láttassanak el, s 25 évnyi tanítás után, ha kívánják, egész fizetésökkel nyugdíjaztassanak.

10.) Minden tanár félévénként előre hirdeti az illető félévben tartandó tanelőadásait (praelectióit). Minden *rendes* tanár köteles a maga szakából hetenként *legalább* 4 tanórát, mint *rendes* tanelőadást, *ingyen* adni. Azonfölül tarthat tetszése szerinti órászámmal *rendkívüli* (vagyis fizetett) tanelőadásokat, s ezekért maga szabja meg a félévre járó tandíjait. A hallgatók a rendkívüli tanelőadásokra bejárás előtt a főtanodai pénztárban jelentkeznek, itt a tandíji illetményeket előre lefizetik, s az ezért nyert nyugtával (mely rovatos könyvecskébe irathatik) jogosítvák amaz előadásokra bejárni. Három tanórára bejárt hallgató, ezzel a félévi tandíjnak lefizetésére kötelezte magát. E részben a tanárnak a tanelőadásain egy ellenőr leendő jelen.

11.) A nemzeti ministerium még a legközelebbi tanfélév beállta előtt, készítsen minden hazai főtanodára nézve kötérről birandó oly fegyelmi törvényeket, melyek a főtanodai élethez általában, az előadásokhoz különösen megkívántató rendet, csöndet s nyugalmat, ugyszint az erkölcs elfajulatlanságát is lehetőleg biztosítsák. E törvények megtartására magát beiratás előtt minden tanuló az igazgatóságnál aláírással s kézzel kötve kötelezi.

12.) A ministerium még a legközelebbi tanfélév beállta előtt minden főtanodánkban alakíttasson egy a német akadémiai senatusokhoz hasonló főtanodai tanácsot.

13.) Minden főtanodában válasszon félévénként az összes tanárság igazgatót a rendes tanárok közül.

14.) A tanfolyam félévénkénti (semestralis) lesz. Az őszi 5 hónapnyi tanfélév után lesz 4 hétnyi szünidő (*február hónap*); az egy hónappal rövidebb tavaszi tanfélév után a 2 forró nyári hónap, u. m. július és augusztus juttatandó szünetre.

15.) A ministerium minden főtanodában alakíttasson szakok szerint szigorló bizottmányokat, melyeknek bizonyítványa nélkül köz hivatatra nem juthatni.

16.) A ministerium még a legközelebbi tanfélév előtt, határozza meg azon tanulmányokat, melyekből az ifjuságnak különféle életpályához képest szigoroltatnia kell, (álladalmi szigorlat).

17.) A főtanodába beiratás és az álladalmi szigorlat közt legalább 3 évnek, vagyis 6 tanfélévnek kell lefolynia, (az orvosokra nézve több idő kivántatván).

18.) A főtanodai épületről, abban szükséges teremekről, mindennemű tudományos gyűjteményekről és segéd-eszközökről, ugyszint azoknak főtartásáról és gyarapításáról gondoskodik az álladalom, illetőleg az alapító testületek.

19.) A szorgalom díjak kiosztása körül a folyamodók résziről szükségesek szegénységet és jó önviseletet tanúsító bizonyítványok.

Jegyzés: A magános hagyományozóktól vagy alapítóktól származó alapítványok tovább is a tőlük megbizott testületek kezelésén hagyatnak, fensőbb felügyelés mellett.

XXXII-ik Jegyzőkönyvi szám. — Az elemi tanulmányi rendszer kidolgozása szükségeltetvén;

Határozatba ment: miszerint a gyűlés részint az időszüke, részint az elemi és vidéki tanítótársaknak nagyobb részben már eltávozása és végré az elemi tanügynek nagy fontossága miatt most vége felé azt tanácskozás alá nem vehetvén; felszólítja a hazai tanító társakat, hogy ez ügyben munkálkodjanak, és dolgozataikat a Nevelési társaságnak küldjék be, mely ezeket rendezve a jövődő tanítói közgyűlés elébe terjesztendi.

XXXIII-ik Jegyzőkönyvi szám. — Curtmann „*Die Schule und das Leben*“ című koszoruzott és igen korszerű munkájának *Varga János* által eszközlött magyar fordítása kéziratban bémutatattván;

Ez a magyar nevelési társaságnak figyelmébe avvégből, fog ajánlatni, hogy közzé tételeét eszközözlni törekedjék.

XXXIV-ik Jegyzőkönyvi szám. — Végre *Ney Ferenc* elnök, maga és tisztársai nevében a gyűlésnek irántuki tanúsított bizodalját, türelmét, szívélyesen megköszömvén, a testvériség életbe léptetésén örömet ujonnan kifejezvé; a köznevelés körüli buzgalomra egymást kölcsönösen lelkesítő ömlendezések közt, e gyűlést béfejezettnek nyilatkoztatta.

Budapesten jul. 24-kén 1848. Jegyzette *Majer István*.

Kiadta *Tavasi Lajos*.

II.

Naplótöredékek

a magyar tanítói első egyetemes és közös gyűlésből. *)

Gyűlési előzmények.

Pesten június 6-káról keltezte, következő nyomtatott meghívó küldett szét a magyarbirodalmi többrendű intézetekhez, tancdai pecsét alatt hivatalból: **)

„*Meghívó a Pesten f. e. július 20-ik s többi napjain tartandó közös és egyetemes tanítói tanácskozányra. — Szabadság. Egyenlőség. Testvériség! — Tanítók, polgártársak! —*

A két hazai prot. tanítóknak a m. évben (1847-ben) Sopronyban tartott köztanácskozányának határozata szerint, Pesten volna az idén 1848-ban tartandó a III-dik e nemű gyűlés. Ennek egybehívásával megbízatvák

*) Töredékeknek nevezem az itt közlendőket, mert valóban csak olyanoként adattak azok az én szerkesztésem alá. Négy volt a naplótörzvény, de én csak háromnak a jegyzetét kaptam, Kolosi ur a magáéit be nem küldte; innen lesz magyarázandó a csonkaság is mely e közleményeket jellemzi. Nem kis irogatási vesződségembe került az összeillesztgetés és szerkesztés, mert a mit kaptam, azt is nagyobbára újból kellett dolgoznom. Naplózó uraink úgy dolgoztak, hogy egyegy ideig egyszerre mindig csak egyikök látszatik hogy jegyezgetett. Azonkívül meg kell említenem még azt is, miszerint a naplózás csak a közgyűlések alatt történt, pedig a szakülések sok tekintetben érdekesebbek voltak, az igazi elvharc azokban fejlett ki. Jövőben tartandó gyűléseken talán másképen fogunk intézkedhetni e tekintetben is. A naplónak még kéziratbani megtekintése mindenkinek meg volt engedve, de a végett egy tanár sem keresett meg. Én ezt bizodalomnak veszem a szerkesztő iránt.

Szerk.

**) Megjelent a szerkesztésem alatt kiadott Nevelési Emléklapok V-ik füzetében is

Szerk.

a pesti gymnasium tanárai. Itt az ideje, hogy a felhatalmazottak e megbízatásukban eljárjanak.

Alulírottak kedves kötelességet vélnék teljesíteni, a midőn a megbízatásnak értelmében tudára adják széles e hazában (az előtt két hazában) szerteszét működő tanítóknak, hivataljuk és céljuk rokoninak, miszerint e tervezett gyűlés ideje közeledvén, szives tudomásul vennék a napot a melyen e gyűlés megkezdendőnek határoztatik és a melyre e szerint az illetők im ezennel felhivatnak.

E nemű köztanácskozmányok szükségéről szó sem lehetvén többé, fenállásuk és fenállhatásukról pedig eléggé kezeskedvén már a két egymásutáni évben tartott gyűlések, nem volna egyéb hátra mint ujólag emlékeztetbe hozni az ezen évi gyűlésre kitűzött „*Nevelési pályakérdéseket*“ (Lásd Nevel: Emléklapok V-ik füzeté. És a P. Hirlapot.) az azokról munkálókat pedig műveik idején beküldésére szólítani és kijelelni a gyűlési napot és kérni az illető tanárokat sziveskednének mentül számosabban összejönni, hogy így a nagyszerű korkérdések és igények, a nagyszerű feladatok és kötelességek a melyek a nyilvános neveléstanításra és így a tanodák vállaira fektetvék, a menyiben azok a tanítók egyes és közbuzgalmtól függnének, annál biztosabban s annál kielégítőbben megoldathassanak és teljesíthessenek.

Ha csak anyi volna a teendő, úgy többet szólni, többet e meghívóban tudatni, egészen szükségtelennek tartanók.

De, 1848-ban, a mult nagyszerű országgyűlés bevégezte óta, és a már kihirdetett ujak tartatandása idejében, az ügy egészen más eljárást sürget, s az idő is egészen más eljárásra szólit. Tanítói gyűléseket ezentul — a kor szelleme elleni vétség nélkül, nem szabad többé tartaniok a magyar birodalmi tanítóknak vallásfelekezeti térek elkülönzése szerint — a mint az eddigé történt, habár mind a három prot. felekezet tanítói tarták is azokat együtt, — a tanítói konferentiákat vagy a köztanodákat illető tanácskozmányokat és gyűléseket ezentul, egyéredküen, egy téren és egy cél felé, valamenyi közhazai tanítóknak kellend és lehetend csak együtt tartaniok. Miolta a nevelés zászlaját kezébe a közállomány, nem mondom hogy ragadta, hanem természetszerűen kezébe vette; miolta ugyanazon közállomány a szentséges törvény által is kimondá már a vallásfelekezetek tökéletes egyenlőségét és viszonyosságát és megengedte az egymás tanodáiba való szabad járhatást; miolta e szerint a „szabadság, egyenlőség és testvériség“ evangéliuma nem csak az egyházi szónokszékekről hirdettetik, hanem miolta azt a status maga, törvénykönyveinek evangéliumokká lett átváltoztatása óta — hirdeti; miolta a hazai tanító statustisztlé és köztudományi és közkerkölesi hivatalnokká lett; azolta mondom nem illik, nem lehezt, nem szabad többé, a haladott kor és a haladó haza sérelme nélkül, a tanítóknak felekezetiileg vagy bármely pártszínezet szerint külön és osztályéredkü tanítói tanácskozmányokat tartani, hanem kell azokat okvetlenül a valamenyi hazai köztanítók közötti nyilt és elfogulatlan tanácskozmányokká változtatni.

Es ime, ez azon uj körülmény, ez azon szükségelt uj haladási fok, a melyre az eddigé elkülönített közhazai tanítói gyűléseknek emelkedniök, lehetetlen hogy korszerűtlen dolog volna! Vagy nem ugyanazon szükségök van-e a görög és r. katholikus tanítóknak, miket ilyenmü gyűlések által elérhetnek vagy ha csak is megközelíthetnek? vagy más hazának nevel-e az egyik és másnak egy másik tanító? vagy szabad-e még két és több nevelési végcélnek irányzatában és nevelési végelvnek a nyomán nevelni hazánknak bármely vidékén lakó és kezünkre bizott ifju nemzedékét? — Ugy hiszem, hogy ezt többé tenni nem szabad. És im-még csak most, midőn jobbat merhetendünk, midőn közösbet ohajtan-dunk, még csak most fogjuk igazán állalláthatni és megérthetni, misze-

rint hazánk hosszú tudományos tespedésének, különféle elvekre és irányokra szakadozottságának egyik megmérhetlen forrása épen az volt, hogy hazánk fiatalságának vezetői, a jövődönék alkotói, a tanítók magok sem valának, ők magok sem lehetének a felekezeti válaszfalak miatt egyek, nem közeledhetének egymáshoz, mind a mellett hogy egy és közös és testvéries hazának, egyirányuan és közelvüen és testvériesen nevelendő nemzedéke boldogságát hezőkön latolák. — Az igazi tanító, a hazának igazi fia, a fiatalságnak valódi nevelője, az új kornak tudományos előkészítője, fejtője és biztosítója, nem lehetend ezentul pusztán felekezeties hivatalnok. Tegyétek bár azzá, ő jó lelkiismerettel és a közhazát szerető indulattal az nem lehetend.

Ily meggyőződés vezérli az alulírottakat, ily meggyőzéssel vélnek, találkozni e hazában — úgy hiszik hogy számtalanokkal, úgy hiszik hogy e haza valamennyi köztanítóival, e haza az ifju nemzedékben sarjadjó lelkének nevelőivel. Egy és közös tanítói testté forniok össze mindazoknak kik a hazában hivatási- és hivatalilag tanítással és neveléssel foglalkoznak s kik e foglalkozásban boldogok — ez immár feladata a mai kornak. Nevet és címet adjon a tanítónak bármely felekezet, valót néki az ő hivatása ad, célját a haza jelöli ki, munkája körét a hivatal, munkája voltát ő maga teremti, ő maga választja. Egy és közös tanítói testre van szükségünk, egy és közös tanítói munkának a terén. Vagy nem közösek-e fájdalmaink, küzdelmeink, bajaink és örömeink, reményeink és kívánataink? nem közös anyánk-e a haza, mely minden bajainkat és kívánatainkat orvosolni igéri és orvosolni tudandja? nem közös foglalkozásunk-e a tudomány és a hazai, nemzeti és erkölcsi indulat ébresztése a melynek ifjainkbani meggyökerezetése-és terjesztésével foglalkozunk? Tanító, ki boldogulást még ezentul is úgy keresend, legyen az anyagi vagy szellemi tekintetben, hogy a mellett bármelyik, és ha csak egy társa is e hazában még tovább is szenvedjen, még tovább is mostoha körülmények sulya alatt roskadozva vigye nehéz hivatalát, még tovább is egynek, vagy csak egy osztálynak, nem pedig az egésznek szolgáljon: az nem lehet társunk, az magán-, fajta-és osztály érdeket követ; és valljon enged-e még azokat a kor a nevelésben? nem kíván-e a haza már többet tőlünk?

Mi tehát oly tanácskozmányt szándékozunk tartani, a melyben részt vehessenek és részt vegyenek e hazának bármely felekezetű, és bármely intézet tanítói.

A részvétel, részint tanítói személyenkint, részint küldöttek által történhetik. És ha egy, és nagy és közös gyűlés által — a melyet mindanyian együtt nyissanak meg az egybegyűlendők, szükségesnek az látszának, miszerint p. o. a tudományos intézetek tanárai szakilag tanácskozzanak, és szakilag a reál, és ismét szakilag a netalán jövődön elemi tanítók is, vagy hogy még ezek is mindnyájan a tanodák fajain kívül, netalán tanulmány-és tudomány fajok és karok szerint különszakadjanak és külön gyülesezzenek, — úgy gondoljuk miszerint kivihetlen az ilyen eljárás és munka felosztás is nem igen lehetend. De egyszer és épen most és épen az idén mindnyájunknak a kik csak jöhetnek — összegyűlnünk vajmi szükséges.

*Egy közös és nagyszerű és apróságos kérételeket és tekin-
teteket nem tűrhető tanulmány- és tudománytervnek kellend új nevelési
minisiteriumunk által kidolgoztatnia, a részletes tervek es rendszerek-
nek, mik e hazában divatoznak egyesetenők kellend — és immár ki
fogja a terjedelmes munkát es kicsoda több ismerettel és tárgyavatol-
tsággal megtehetni, ki tehet erre hivatottabb mint az összes tanítók ma
gok?*

Uj rendezésre, uj szerkezetre, uj fegyelmi neveléselvekre lesznek közhasznai tanintézetek fektetendők, — kitől eredjen itt is a kezdemény, kitől az indítvány, kitől a tervezmények — ha magoktól nem, az e terven és az e dolgokkal szakilag foglalkozó tanítóktól?

Több és egyeztetőbb állásba lesznek hozandók egy a tanodák, mint a tanítók, jelenők és jövőjők és ősznapjaiknak és azok után árváiknak biztosításáról kell hogy már valahára gondoskodják a haza, gondoskodják a nemzet és gondoskodjanak, kik a nemzet anyagi erejét kezelik, — kiknek kellend e tekintetben is legelőször kérelemmel és szóalással fellelmiök, mint épen a tanítóknak, nékiek, kik az említett enyhítő szerkeknek nehéz hivatalukban szükségét és elhalaszthatlan voltát érzik.

Uj meg új eszközökkel kellend szaporítani a tanodákat, uj tereket kellend nyitni az ifjuságnak több oldatu egy testi mint lelki kepezésére, — kitől támadjon ezeknek is tárgyatos kérelme és tervezménye, ha-hogy nem a tanítói testülettől és annak nevében az avatosabb egyesektől kik az egészek javéért feláldozásig munkások?

A nevelésnek és minden tanodai és képzőintézeti tanulmányok-és tudományoknak e hazában esentul egy mint más mivellet nemzeteknél, testületien is kellend képviselteniök, — kik legyenek a képviselők a kikre hon e külföld tekinthessen, ha a telkek találkozásának hiányával a szellem kifejlődése elmaradand?

Vagy akarjuk-e, hogy rólunk nélkülünk történjenek az elhatározás, hogy mi gépekül csak engedelmeskedjünk a mit hazánk legfőbb nevelési rendező hatósága, a ministerium előnkbe szaband? Bizodalommal és őszinte hozzájárulással fogadunk és elvárunk mindent, de önjegyünkrol tanácskozunk, ön munkánkban közösen erősödnünk, közfeladatinkat közösen kivinnünk — miután azok egyszersmind a hazának üdvére szolgáló feladatok — csak nem lehetend megtiltva soha?! Tanítónak, ki szabadságra nevel, ne legyen-e szabad társaival szabadon értekeznie? Ez szabad volt és szabad lesz mindig s ugyanazért történjék most is, legyen valóság az ohajtat és legyen üdv a valóságban.

Egyébiránt az elmondottakhoz szabadjon felhoznom még magas közoktatási ministeriumunknak a protestans egyházkerületekhez szétküldött körlevelét (Kelt Budapesten april 27-kén 1848-ban), a hol az egyházi reformrol tartandó értekezés mellett, egyszersmind az iskolai reform is emlittetik. Kitől eredjenek ezen iskolai reform iránti javaslatok inkább, mint először is magoktól a tanítóktól? Mit fogadandnak ezekből aztán el az egyházi kerületek, mit a protestans önkormányzasi hatalom, és mit szentesitend ennek felterjesztésére a magas ministerium, — az már körünkön tul levő dolog, az az ő feladatuk és joguk. De mindenesetre mienk az eredeti és első tanácskozás, mitőlünk kell eredniök az első javalmányoknak, mi állunk e dolognak közvetlen forrásánál és végre is a mi kezeink valóítására fog bizatni az, mi az oskolákra nézve közösen üdvösnek és szükségesnek fog elismertetni és szentesíteni. A protestans egyházkerületeknél — egy mint másutt is — az oskolák rendezése körül eddigé még igen kevés részök és befolyások volt a tanítóknak, egyházfőnökjeink és papjaink határozat oskoláinkrol is, és a szegény és a gyüleéseken nagyobbára részt nem vett és nem vehetett tanítóknak, csak kitűzetett aztán a munka és a feladat, a nélkül, hogy annak első javaslata tőlök eredett volna, a nélkül hogy a körül magoknak is befolyásuk lett volna. Összefér-e az, alkotmányos ország elveivel? Öszve-e alkotmányos működésnek irányával? Oskola körül, a legközvetlenebb és legnagyobb befolyás a tanítóé, ugy volt-e az eddigé? Nem vád és nem kárhözvétel mondatja ezeket velünk, de jog és méltányosság és szükség, ügy-és hazaszeretet.

Ki másképen vélekszik, cáfoljon meg, nyilvánítsa véleményét, világosítson fel és jöjjön felvilágosítani mindnyájunkat. A szabadsajtó és szabad-

szólás, szabad és nyílt szavazást enged most mindenkinek. Az oskolának hatalma pedig és így a miénk is épen a szólásban és írásban áll.

Az *összejövetel* az időnek körülményeihez képest, *legjobban történhetendik Pesten*, a hová úgy is a részletes protest. tanítói gyűlés már határozva volt. Az *ültre nézve* szabadjon ajánlanunk *J. é. július hó 20-kát*, olyképen, hogy a tanácskozás addig tartson, míg legfőbb teendőinket közös akaratra és közös akaraton alapítandó tervezményekké nem derítendettük. A *gyűlés helye* egyelőre a *pesti tanoda termei* lehetnek és ha azok szűkek volnának, gondoskodni fognak alulírottak már előre tágasabb gyűléstermekről. Nem hisszük, hogy a középponti város, mely a nyár folytán, jóllehet hogy a legnagyobb országgyűlést fogadandja falai közé, egyszerűszersmind a tanítók összejövetelére is valamely köztermet nem engedne; de nem hisszük azt is, hogy egyes polgárok és házi urak nem találkoznának, derék pesti családok, — a kik néhány napra, szállást is nem engednék a jövőd tanítóknak, — fogunk eziránt is lépéseket tenni, hogy a menyire lehetend a nagyobb költségektől megkímélhessük a tanítók szűk erszényét.

Az alatt pedig, örömmel fogadandják alulírottak az előleges bejelentéseket, örömmel a némely tanácskozmányi tárgyakkal már előre beküldetését, örömmel és köszönettel az adományokat is némely e tekintetben netalán teendő költségekre. Legkönnyebben pedig fognak jöhetni azok, kik úgy is, aug. 1-jére követekül fognának választatni az egyházkerületek részéről a ministeri értekezlethez *Pestre*.

Végre a midőn e meghívónak terjesztését mindenkitől kérnök és annak minden hazai tanítókhoz eljuttatását eszközzeni igyekeznök, reménylünk mentül többeket július 20-kán Pesten üdvözölhetni, kik őszinte indulattal társainknak ajánlottak maradunk. Pesten junius 6-kán. A pesti prot. tanítók és azok nevében

Dr. Tavasi Lajos.

A szétküldözgetett meghívót vette a magyar nevelési társaság is Pesten, és hozzájárulva az ügylőz, nem csak azt határozta közgyűlésileg, hogy a társaságnak tagjai mindanyian részt kívánanak és fognak venni a tartandó gyűlésen, hanem még közelebb érdeklőleg azt is, miszerint választmányi és egyéb tagjai még külön előkészítik tanácskozmányokat is tartsanak az eredeti meghívót szétküldözgetőkkel együtt, intézkedjenek és járjanak el olyképen, hogy a tartandó nagy gyűlés, a legtávolabbrol is ne viselje színét a felekezeti iránynak.

Ennek nyomán történvén volt az előleges tanakodások, megszületett az *ujabb értesítés* mely több hazai magyar lapban lön közzölve, a mint itt következik:

Ujabb értesítés a jul. 20. s következő napjain tartandó egyetem tanítói tanácskozmány iránt.

Az idej *egyetemes tanítói gyűlés* ügyét felkarolta s magáévá tette a magyar nevelési társaság. — E gyűlésre tehát — vallásfelekezeti különbség nélkül — minden tanító s nevelő hivatalos, ohajtjuk, hogy minden szak s mindennemű intézet képviselve legyen. E szerint ide értetnek: kisdedovók, elemi, falusi és városi tanítók, polgár, reál- ipar- és szaktanodák tanítói, kisebb és nagyobb gymnásiumbeliek, lyceum, kollegium, akademia és egyetem tanárai, képezdék, magán fi- és leányneveldek tanítói és igazgatói,

nevelői s tanítói egyesületek küldöttei, magán- és házi nevelők. — A gyűlés főbb kérdései közé tartozhatnak, a korunk és hazánk kívánatai- és szükségeihez képest nevelés-tanítási átalakulást illető javaslatok, a tanítónak úgy, mint a tanodának állását, viszonyát, teendőjét és jövődjét illetőleg. — Megjelenés napja jul. 19-ke. Az érkezők — kiknek számára, a körülmények szerint magánhajléki szerény szállásokrol is gondoskodni ohajtunk — kéretnek magokat az egyetem épületében egy megbízott választmány-nál jelenteni. — A többi szükséges intézkedésről szól az előterv. Pesten a jul. 10-én tartott bizottmányi ülésből. — *Purgstaller* József egyetemi tanár, *Juhász* Károly jősef-ipartanodai t., *Tatai* István soproni t., dr. *Ballagi* Mór szarvasi t., *Halványi* János vakintézetü felügyelő t., *Frei* József belvárosi elemi főtanító, *Németh* Fndre pesti öregbik elemi főtanító, *Kanya* Pál pesti gymnás. s reáltanodai t., *Gegus* Ferd. losonci gymnás. t., *Haberern* Jonath nevelő, *Mutsenbacher* Alajos magánfineveldei igazgató, *Ney* Ferenc kisdedovó-képezdei igazgató, *Tavasi* Laj. gymn. igazgató tanár.

Ezen újabb értesítés után, leginkáb ahoz láttak a helybeliek, mint felhatalmazott bizottmány, hogy a jővendők számára szállásokrol gondoskodtanak és azon felül netalán előadandó költségekre néhány forintot aláírás utján összeszedettek. Tanácskozási helyül az egyetem nagy terme kéretett ki, az egyetemi igazgató-ságtól, mit meg is nyertünk.

Délután jul. 19-kén következő ivnyi nagyságu falragasz volt az utcák szegletére kiragasztva, és épen úgy a gyűlés következő napjai alatt is: „Nyilvános tanítói egyetemes közgyűlés. Jul. 20. s többi napjain. Az egyetemi épület nagy termében. Kezdeté 1/2 9-kor.“

Az előző napon folytonosan történtek a beiratások, eszközölve az egymást felváltó helybeli bizottmányi tagok által az egyetemi épületben.

Az érkezőknek neve, állása és szállása bejegyeztetvén és eről mindenkinek külön-külön számozott lapocska is adatván, kezökbe szolgáltatott egyuttal következő *gyűlési előterv* — melyet a helybeli bizottmány közmegállapodással készített és nyomtatott:

„*Előterv a Pesten f. é. jul. 20-kán s következő nopokon tartandó egyetemes és közös magyar tanítói gyűlésre.* — A valaményi hazai intézetekhez szetküldözgetett s ujabban a hirlapokban közzé tett meghívók értelmében, folyó év jul. 20-kán egyetemes és közös tanítóügyi gyűlés fogván tartatni, a gyűlésre *megjelenési nap* jul. 19-ke. E napon történik az elszállásolás, az egyetemi épületben a megérkezők fogadására várakozó bizottmány-nál előleges *bejelentés* és beiratás mellett. Az elszállásoltak valaményien egy gyűlési *előterv-példányt* kapnak. Ugyanaz nap este előleges és barátias beszélgetésre találkozhatnak a tanítónevelő urak, az egyetemi épület termében. Esti 7 óraker.

A gyűlés első napja jul. 20-án.

Az első napi gyűlés rende következő:

Gyűlekezés ideje: 8½ óra. Hely: az egyetem főterme.

1. A gyűlést üdvözi *Ney Ferenc*.... mint a helybeli tanító-nevelők megbizottja.

2. A bejelentettek nevei felolvastatnak, és a netán kimaradtak e közben magokat beiratják. Ennek megtörténtével.

3. Gyűlés ideje alatti tisztviselők választatnak, u. m. elnök (akár napi, akár a gyűlés egész idejére), jegyzők, s netán egyéb tisztviselők. — A bejelentett és beírott gyűléstagok választók és választhatók.

4. A megválasztott tisztviselők elfoglalják illó helyeiket; s ezzel a gyűlés mint megalakult, működéseit megkezdi.

5. A bármennemű tanodai és nevelési tárgyakról előadásokat tartani kívánók bejelentéseiket a jegyzők által följegyeztetik. A netaláni kézirati dolgozatokat vagy beküldött értekezéseket s a t., az elnök veszi át, illető választmánynak adandás végett, a mely is azokról a gyűlés következő napjain előleges véleményt adand. A tárgyak és indítványok följegyzésére külön ív lesz az asztalon kitéve.

6. Megkezdődvén a tanácskozás, és ennek folyamatából kiderülvén a szakokraj oszítás szüksége, ez mindjárt foganatba vétethetik. — ugyszinte a választmányok alakulása is rögtön megtörténhetik.

7. Délutáni órákban a tanító-nevelő urak tetszés szerint külföldre intézeteket látogathatnak, s erre nézve a helybeliek közül többen szívesen ajánlkozandnak vezetőkül. — Este — kiknek kedvök tartja — barátságos beszélgetésre gyülekezhetnek egyik vagy másik helybeli tanintézet épületébe.

A gyűlés többi napjai.

A gyűléstartásnak további idejét, valamint a többi napok rendét a körülmények és tárgyak fontosságához képest maga a gyűlés határozandja meg, azon reménnyel: hogy e fontos gyűlés szét ne oszoljon, míg valami lényeges haladásra ügyünk nem derülvend. Pesten, július közepén 1848. *A helybeli bizottmány.*

Ugyanaz nap estve, a kiosztott gyűlési előtervnek nyomán, a megérkezett és bejegyzelt tanítók közül számosan (közel 80-nan) gyűltek össze az egyetemi épület díszteremében. Személyi ismerkedés, a gyűlések iránti előleges tájékozás és az alakulási pon-

tokban szükséges megegyezés, — az volt ezen előző tanakodásnak célja.

Kezdetben, nem lévén még jelen a helybeli bizottmánynak felkért elnöke *Ney Ferenc*, és a tanácskozást — az idő haladta miatt többen sürgetvén, *Tavasi L.* szólalt fel először, mintegy e szavakkal rögtönözve üdvözölvén társait: „Tisztelt felek! Polgár- és tanító társak! — A szabadság, egyenlőség és testvériség nevében jöttünk össze, szabad, egyenlő és testvéri tanítókul. Gyűlésünket estve kezdjük. Alkonyodik, lementében van a nap, és mi mégis most kívánunk egymásnak „jó napot!“ A leáldozó nap a multnak jelképe, azt lehangyatlani látjuk, és mi a jobb, a szebb jövőnek reményében — mely *Martius* óta már is jelenné kezdte lenni, üdvözöljük egymást. — Az idei első tavaszho' óta, a népek új tavaszával ügyünkre is új hajnal derült. Sokan új kor-számlálást kezdenek a jelen évvel, a menyiben azt a szabadság, vagy a népüdv első évének nevezik. És valóban, szinte hajlandó is volna az ember azt tenni, ha a történelemben visszatekintve meg-gondolja, miszerint ily nagyszerű átalakulást és ily rövid idő alatt nem tön az emberiség még soha. Népvándorlás, keresztes hábo-ru, egyház reformatiója és más ilynemű rázkodások, máris úgy lát-szik, hogy elfognak homályosodni a jelenleg europailag megin-dult orkán-eseményekhez mérve. — Azomban csak lementekor dicsérik a napot — azt mondja a magyar példabeszéd, és így a nekünk derült napot is, csak akkor dicsérhetendjük, ha gyümöl-cseit látandjuk.

Mi a népeknek joga, és miben álljon az embernek igaz sza-badsága? ezt tulajdonképen csak a nevelés fejtheti meg, mert jog és szabadság, sok tekintethen nevelésszerű fogalom, s a menyi-ben eszme, anyiban egyenesen a nevelés által terjed leginkáb. S innen van pl. az, hogy más valamit neveznek-jognak és szabad-ságnak a miveletlen népek, és ismét mást értenek alatta a polgáriasodott és mivelte nemzetek. Durva nép nyerhet vagy kaphat szabadságot, de azt megtartani nem képes, mivelte néptől elvehe-ted a szabadságot, de ő azt visszaszerzendü csakhamar. A mi-veltségben van a szabadságnak biztositéka; mivelve és nevelve a nemzetet, a szabadság utjára vezeted.

De mi vonatkozása lehet mind ennek reánk, a mi jelen gyü-lésünkre nézve? *T. Feleim*, csak anyi, a menyiben mi is mivelők és szabadság-nevelők vagyunk. Hogy népünk egyszerre szabaddá lett, azt a kor hatalmas szellemének köszönheti, de hogy népünk e szabadságot megőrizze és védve élvezze, ahoz a nevelési felté-telnek is kell járulnia.

Mert nézzük, alig született meg a szabadság és megsem is fogamzott, már is az általános rémület szava rezgi át országunkat és minden ember azt kiabálja: „*a haza veszélyben van!*“ Fegy-vert fog, ki fegyvert bír és siet a rész helyére. De vas és acél-fegyvér, csak a testi ellenséget sujthatja, az csak a felbószült in-

dulatot fékezheti, csak a fellázadt vért onthatja. Ki fogja e hazából kiirtani a neveltlenséget, az értelem hiányát, az erkölestelenséget, a hazafiatlanságot és minden bűneit melyek kíséretében járnak? Ki fogja szétosztalni a nép eszét fogva tartó balvéleményeket, a babonát és tudatlanságot? ki fogja kitépni az ármány és bujtogatás fulankjait? ki fogja szeretetté változtathatni a gyűlöletet; kiengesztelni a pártoskodás szellemét; elnémitani a tulságos követeléseket? ki fogja az önérdeket közszellemi áldozatokra bírhatni; a szabadságot, egyenlőséget és testvériséget a nép között tettleg behozni, vagy legalább azon magas eszmék megfogamzhatóságának földjét ki fogja mivelti? Ki fog a bűnök tábora ellen, melyek századok óta elfajulási méreggel metyelzik fajunkat, — ki fog ezek ellen fegyverre kelni? — Uraim, társaim! ez, a nevelő kötelessége. És én a nevelőt e részről hasonlóképen csatárnak és hadvezetőnek nézem, ki az ellenséget nem országunk szélére, hanem fajulni indult saját keblünköl kiüzze, k j az új nemzedéket, a melyre honunk jövőjének reményét fektetjük, megovja a bűnöktöl mikben apáink sinlödve senyedtenek. És tán nem hibázom, ha azt is kimerem mondani, miszerint hazánkat tán most sem érne és nem érte és nem borította volna anyi vész, ha összes népünk neveléséről korábban, hazai és nemzetiebben gondoskodtunk volna. A haza ugyanis, nemcsak külső jogok biztosításának és külső kötelességeket követelő hatalomnak testületé, az egyszersmind morális közönség, világi egyház, földi templom és nemzeti egységes nevelde, mely közös győzódéseket, közös elvek nyomán ébreszsen, mely a mindennemű emberi erény kifejlésére alkalmat és pályát nyisson. Én a közszellemben látom a közhazának erejét. De fejtöd ki ezen közszellemet, ha a népek egymást meg sem is vagy épen félreértik; ha milliók e hazában olvasni sem tudnak és így a közösen fejtendő gondolkozásban részt nem vehetnek! Nevelés jöjjön el a te országod!

Azt mondják, hogy hazánknak csak öt vagy hat nagy erőssége van, és pedig, a mi térünköl gondolkozásból szölv, azt mondom, hogy anyi az erősség e hazában, a hány jó tanodánk vagyon, és anyi harcos, a hány a jól nevelt polgár a hazában.

Egy kis beszélykével fogom még feleimet utatni. E század második tizedében, a francia hódító hatalomnak némethonbani megtörése- és zaklató ellenségnek e hazából kiüzetésében, részt vett a számtalan vitéz seregekben — három nékem e következő történetkét elbeszélte férfiu is, kik most mind hárman, német hazájukban, a thüringiai erdő Keilhau nevű helységében virágzó nevelő intézetet bírnak és vezérelnek. Nevök: Fröbel, Baruch és Mittendorfer. Ők fegyvert viseltek, míg az ellenséget üzni kellett, és megtisztulván hazájok az idegentöl, visszatértenek, s szabalyjukat hüvelybe rakva s határaikon megállva, kérdék egymástól: nem lévén már ellenség, mit tegyünk most? Hogy nem volna a hazában több ellenség — felelé a másik, abban csatlakozol, mert uralkodik még hazánknak a neveltlenség, és új, a

testinél elviselhetlenebb bilincsekbe fűzheti népünket a tudatlanság. Hüvelybe rakjuk vas fegyvereinket, de ragadjuk meg most az ész fegyverét, álljunk ismét táborba, legyünk nevelők! A szándék megtermé a lényt, a három férfiú mintegy összeesküvésből lön nevelővé, — és megnyit hatottak azolta? annak nyoma nem csak az irodalomban, hanem még sokkal inkább a kezök képezése alul kikerült nemzedékeknek szívébe olvasható.

És nekünk, nemde nem hasonlót kell-e tennünk, nem kell-e nekünk is ugyanazt akarnunk, és üznünk az egyik ellenséget, míg testi erőnk engedi és meg mentenünk népünket a vészeztől melyek lelkét fogva tartják, hatásunk nélkül mindig fogva tarthatandják. Egyesülnünk kell, felekezetei, állásrai, vidékei és korraló tekintet nélkül, mintha összeesküdének, a haza népét értelembe, erényben és hazafiságban nevelni. Nekünk kétszeres nemzetöröknek kell lennünk, fegyverrel és észszel szolgálunk hazánkat. Multunk szétágazó, különvált és szakadozott volt, mi eddigé külön táborokban, külön irányban neveltük a népet, ennek immár meg kell szünnie, jövőnknek egyesülnie kell lennie, mert e hazára nézve nincsen üdv, hanem csak az egységes nevelésben. Ezen üdvet kezünkön latoljuk. az új nemzedéknek nevelése által, nem akarnánk-e enagy feladatnak megfelelni? A mi az előtt lehetséges nem volt, az most megírtént. Idegenek voltunk egymás irányában, mert a vallás, minek egyesítés volna az alapja, szétszakasztá a kebleket. Együtt tanácskozhatunk immár, együtt akarhatunk és egy cél felé működhetünk, csak akarjunk és működünk is így. Ezt megkezdeni, a hazai tanítók egyesülését megindítani, ez leszen együttlétünknek legszebb eredménye. Legyenek egyek a tanítók, és egyek leszenek a növendékek; neveltessek egyirányuan a magyar magzat, ugy a Kárpát magas, mint az Adria alacsony partjain, és egy leszen a magyar haza.

Ennek eszközei és módjai, majd a gyűlések folytán fognak kifejlenni.“ sat.

Elmondattott még ezenkívül, mint keletkeztek hazánkban a tanítói gyűlések, minő fonalban fejlődtek, és mint született a jelen kornak felszántott ágyából a mostaninak eszméje, mely immár valóságga és történeli tényné lesz.

Ezekután kérdésbe hozattott a gyűlés alakultának módja, egyfelől az *elnök és tisztségelőknek mikinti választása*, másfelől *a szavazás joga és rendezése* — hahogy valamely tárgyat szavazattal kellene eldönteni, és végre *a gyűlések folyamának netaáni félbeszakaszthatása*, a nemzetgyűlésen hallgatóképeni részvét kedvéért, mi kiváltképen a vidékiek iránti tekintetből lön megemlítve.

Az elsőt illetőleg, felhozattott, ha valjon nem volna-e célszerű, vagy a gyűlés kezdetére, vagy pedig annak első napjára *korelnököt* ültetni az előszékbe, mind az ideig, míg a gyűlési tagok egymást jobban megismerve, könnyebben fognának elnö-

köt és egyéb tisztviselőket magok közül kiszemelhetni? Továbbá azért is, mert a korelnökben, kit tulajdonképen a természet jelöl-ki és emel e hivatalra, ki volna kerülve a felekezetiiség színe sat. A közkívánat, boszasb vitatkozások után végre oda hajlott, hogy, mivel a helybeli előkészítő bizottmánynak, mely minket meghívott, ugy is van elnöke, maradjon tehát mind addig ő a gyűlésnek feje, mig az uj rendes elnök meg fogna választatni, és ez pedig, nem egy napra csupán, és más napra ismét más, hanem az egész gyűlés folyamára.

A másodikra nézve, hogy *kinek legyen szavazhatási joga a gyűlésen?* Ismét sok vitatkozás után oda dült a közakarát: szavazni foghat mindenki, ki magát a gyűlésbeni részvételre, akár mint nevelő, akár mint tanító, vagy olyanoknak küldöttje, akár pedig mint ügybarát beiratja.

A gyűlésnek — az országgyűlésrei járás tekintetéből, a melyen az nap a válaszfelirat volt tárgyalandó — félbeszakasztása, egészen elmellőztetett; mert nem a végett jöttünk Pestra, mondák a vidékiek, hogy másnemű tárgyak által szórakozva, öniügyünknek tekintélyét és fontosságát lealacsonítsuk. Reánk nézve a saját ügyi gyűlés kell hogy a legfontosabb legyen; tanácskozzunk tehát szakadatlanul, mig kielégítő eredményekre nem jutandunk. Kik ennek hevégezte után, még akármiben fognak akarni részt venni, szabadságukban áll, de a tanítói gyűlésre hivatalva és e végett ide jöve, ne mulasszák ezt. Az egész haza csak ugy fog felvirulni, ha mindenki a maga körében, a maga feladatát teljesíteni sat.

Végezetül meg lön még pendítve, ha valljon *nyilvánosak lesznek-e gyűléseink s meg fognak-e azokon asszonyok is jelenhetni?* — A megnyugtató válasz az volt, hogy a nyilvánosság érdekéből, szinte utcai plakátok is hirdetik már a tartandó tanácskozmányokat, és hogy a nők közül, a kitünő nevelőnő Karacs Teréz, szinte a gyűlési tagok közé is be van már írva. (Helyes).

Ez volt az első gyűlési napot előző esti tanakodásnak folyama. Vége szakadt 9 óra után.

Első közgyűlési nap, jul. 20-kán.

A nyomtatva szétosztogatott előtervnek rendje szerint, öszszagülekezének az eddigé megjelent tanítók a tudomány-egyetem díszteremében, mely a tanácskozásra alkalmasan vala elrendezve. A terem megteltével, a helybeli bizottmánynak, és egyszersmind az egész ügyet magaévvá tett nevelési társaságnak elnöke *Ney Ferenc* üdvözlé az egybeseregelt társakat.

Utólagosan feljegyzett beszédének némely töredékei:

„Tisztelt honfi- és pályatársim! — Midőn nékem jutott a szerencse, önöket ez ünnepélyes alkalommal, mint a pesti tanító-nevelőknek egyfelől, másfelől, pedig mint a nevelési társaság megbizottjaként üdvözölni, szükséges mindenekelőtt jelen összejövetelünknek historiai keletkezésére némileg visszatekintenünk.

Tudva van önök előtt, tisztelt társaim: hogy a magyarországi protestans tanítók, valamint 1846-ban itt Pesten ugy tavál Sopronban gyülekeztek össze, a tanügyi intézkedések és korszerű reformok fölötti tanácskozások végett. A soproni gyűlés elhatározta, hogy az idén augustusban, ismét itt Pesten gyűlendenek egybe a két haza protestans tanítói, s egyszersmind megbizta a pesti prot. tanárokat ezen gyűlés rendezésével s összehívásával.

Igy levén e dolog, van ez összejövetelünknek történeti gyökere a soproni gyűlésben, melyből ez igen egyszerűen s természetesen felsarjadzott.

Azomban közbejötték a márciusi nagy napok, melyek következtében életünk mind politikai, mind társadalmi tekintetben új alakot öltött. S így a nevelés-tanítási ügy viszonyai sem maradhatának érintetlenül ez általános átalakulásban.

Meg kell itt említenem, tisztelt gyülekezet, hogy létezett, vagyis inkább tengett itt Pesten öt év óta egy nevelési társaság, melyet szabadabb fejlődésében folytonosan gátolt a régi rendszer mindenféle ellenséges és gyűlöletes módokon, miért is örökös pangásra látszott kárhóztatva lenni e társaság.

De március 15-kének hatalmas hozata engem is felbátorított a cselekvésre, s mint ama társulatnak öt éven át volt ideiglenes választmányi tagja, megkísértém ezt mindjárt negyed napra, a kivivott sajtószabadság negyed napján, s nyilvános felszólalás által, sőt falragaszok által is, a társulatnak még életben levő — mert löbben azóta elis haltak, — s helyben lakó tagjait, ugyszint minden ügybarátot gyűlésre összehíni bátorkodtam. — Megvallom, nem is mertem reményleni, hogy oly csekély egyéniségnek felszólalása, minő én vagyok, oly eredménydus viszhangra találjon, minőt tapasztalhatni szerencsés valék. Március 25-kén tehát tized napra a kivivott új szabadság után — számosabban gyűltünk ösze az iparegyesület terében, a társulat új alakítása iránt tanácskozandók. Előadtam a dolog eddigi történetét és állását, s felkértem a jelenlevőket: hogy a lehető legegyszerűbb, s minden aristokratái büztől ment alapokon indítók új életnek a ársaságot.

Felszólalásom viszhangra talált, s érdemellenül bár, mert ez ügy körüli buzgóságom alkalmasint egyedüli érdemem — engem választott meg a közbizalom a nev. társaság elnökének.

Ezt előre kelle bocsátnom, hogy megérthessük az utóbb kifejelett viszonyokat.

A mint mondtam, a pesti megbizottaknak, a többiek közt Tavasi Lajos barátomnak, kötelességévé tette a soproni gyűlés az idej öszehívását. Jöttek közbe körülmények, melyeknél fogva ajánlatosnak látszott augusztus helyett már júliusban megtartani e gyűlekezetet. S ez idő mindinkább közeledett. De a kornak szózata arra bírta a pesti megbizottakat: hogy már nem csupán a protestans tanítókat, hanem a már most egyesült haza minden hitfelekezeti tanítóit s nevelőit egyetemes s közös tanácskozmányra hívják egybe. A mint ezt tették, elejtették ama történelmi fonalat, mely ez idej gyűlést a sopronihoz, mint kizárólag protestánszhoz kötötte.

Idáig fejlett az ügy, midőn Tavasi Lajos tisztelt barátom a felhívást behozta a nevelési társaság ülésébe, s azt meleg szavainak erejével is gyámolította.

A nevelési társaság közméltánnyal, örömmel s lelkesedéssel fogadta a felhívást, az egész ügyet magaénak tette, s a további intézkedést különösen a gyűlés anyagi rendezését, s kedves vidéki társaink és vendégeink illő és szívélyes elfogadását a maga kebeléből nevezett bizottmányra ruházta. — Így történt, hogy — noha fölmentetésemet ismételve is kértem — engem biztak meg azon igen becses szereppel, hogy önöket — tisztelt pályatársaim — a tudománynak ezen valódi szentélyében üdvözöljem. —

Mindezeket tudván és hallván, a miket röviden előadni szerencsém volt, nagyon fogják önök csudálni, hogy készületlenül lépek föl önök előtt; sőt lehetséges, hogy némely ezt a gyűlekezet iránti tiszteletlenségnek is volna hajlandó magyarázni, mintha én ezen igen érdemes gyűlést nem tartanám méltónak arra, hogy kedvéért egy kissé gondolkozzam a felett, mit akarok üdvözetül elmondani.

De megvallom, ezen lehető vád elgondolása sem rettent el engem a tiszta s őszinte nyilatkozástól. A mi egyéni meggyőződésemet illeti, nem titkolhatom, hogy én ellensége vagyok minden csinált beszédeknek, melyekben előre legyen kicirkalmozva az, mit kell, mit szabad s mit nem szabad mondani. Ily mesterkélts, kicifrázott beszédet önök előtt elmondani egyáltalán nem akarok. De nem is hiszem, hogy önök ezt rossz néven vegyék, vagy éppen sértve érezhetnék magokat, ha e meggyőződésemet méltányolni sziveskednek. Én nem akarom önöket sima szavakkal fogadni, miket tán napok óta tervezgettem, — én szeretem magamat ilyenekben a pillanat sugalmára bízni, mert szívemből akarok szólni önökhez, — szívemet akarom adni önöknek, a baráti s testvéri üdvözet hű szavaiban!

Azt hiszem, ma már nem szavakat keresünk; a csillogó szavak kora lejárt. Ma már csak eszmék vezérelhetnek érzelmeinket buzdíthatnak cselekvésre, s tények elégíthetnek ki. Minél magasabb az eszme, minél szentebb az érzelem, s minél nagyobb-szerű a tény, annál inkább leszünk megnyugtatta. Minket szép magasztos eszme vezetett ösze, a hazai nevelésügy rendezése előmozdításának eszméje; szent és fő érzelem buzdít bennünket, a testvériség érzelme, a midőn a közügy javára tehetségünk szerint így együtt, kézfogva, vállvetve dolgozni akarunk; — maga azon körülmény pedig, hogy itt már tetteleg együtt vagyunk, minden rang — s hitfelekezeti különbség nélkül, előleg már a legnagyobb lény, minőt századok sem mutathatnak fel eddig.

Mondám imént, hogy a volt megbizottak, a mint a kor lelkétől illetve a meghívást az egyesült haza, a nagy Magyar-hon összes tanító-nevelőihez intézték, tetteleg elejtették a történeti kapcsolat fonalát. Tekintsük tehát magunkat ösgyűlésnek, mely csakugyan első eddig a maga nemében.

Üdvözlöm tehát önöket a magam s pesti társaim nevében, mint a magyar hazai tanító-nevelőknek egyetemes és közös ösgyűlését, üdvözlöm önöket mint barátokat, testvéreket s reménylem és kívánom, hogy a testvériség szent szelleme vezérlendi együttműködésünket, s ha mit végezni szerencsések leszünk, a testvériség nevében teendjük azt! S ezzel magamat s pesti megbizóimat önök szíveségébe ajánlom.“ —

Nyomban utána felolvasá *Tavasi Lajos* az e napig beirotnaknak neveit, megkérve a gyűlést, hogy mindenki, a személyi megismerés végett neve felolvastánál felállani szíveskednék.

Erre következett a gyűlési tisztviselők választása és pedig először az elnöké. A felkiáltások több nevet hangoztattak. Hallatszolt: *Ney*, *Tavasi*, *Varga*, *Brassai*, *Purgstaller* sat. Többszöri felkiáltás azonban *Ney Ferencet* sürgette, mások szavazást kívántak. A felkiáltottak egyenkint vonakodtak és mentegelőztek — a mint az ily alkalmakkor történni szokott — különbféle okokat hozván fel, míg végre, a legmegegyezőb kívánat következtében, az elnöki székben, melyben már mint megnyitó és üdvözlő ült *Ney F.* szíves éljenek között meghagyattott.

Alelnök választása is szükségeltetvén, ismét az előbbi nevek és köztök *Majer*, *Bacsák*, *Zimmermann* s mások hangoztattak. *Tavasi* a kor és az érdem előtt meghajol és ajánlja *Vargát*, a neveléstanárt, a nevelési irodalomnak legmunkásabb férfiát, a kinek az alelnöki székbe emeltetése által, saját ügyünket is emeljük, ő hasonemü gyűlésben ez előtt két évvel már elnökölt is. — És erre közfelkiáltásban hangzott: éljen *Varga János!*

A jegyzők választása körül nem kevésbé elágazók voltak a vélemények. Legtöbben *Tavasit* és *Majert* kívánták. *Tavasi* közlegény ohajtana maradni, mert a közlegényt szabadabbnak tartja a tisztnél; megemlité, miszerint így tön a nemzetórségnél is, a

hol a tisztségről leköszönt, mert a mai időben a közlegény is az, és a tiszt szelga; ő mint közvitész, a gyűlés folytában inkább szólani mint írni kíván, adjuk a hivatalokat a vidékieknek sat. — Uj felszólalás és uj kérés, minek ellentállani nehéz volt. Erre Tavasi, míg a gyűlés őt kérni fogná, kérelem ellenébe kérelmet állít, a gyűlés méltósága és tekintélyéhez tartozik, bizodalával parancsolni s akkor minden egyes tag, ha akarja hogy a gyűlés alakuljon és fenálljon — pedig ezt akarnia kell, miért volna különben itt, engedelmeskedni tartozik; parancsoljanak, s engedelmeskedni fog ő is. — Megtörtént és a jegyző éltetett. — A másik jegyzőségre a közkivárat *Majert* emelte. (Éljen!)

Helyöket a jegyzők az elnökök oldalán elfoglalva, Ney F. rövid szóval megköszönte az őt megtisztelő bizodalmat s a választás folyamában, még naplózók választását ajánlá. Kiváratott négy s a közkivárat *Tatai István*, *Szvorényi Josef*, *Némethi Imre* és *Kolosi György* nevében nyugodott meg.

A gyűlés alakulta után indítványozá *Tavasi*, miszerint a szólás rendje a szólni kívánók bejegyzése szerint határozassék meg, és hogy a felhozandó indítványok, egy az asztalon körző ivre jegyeztessenek fel, vagy pedig az elnökségnél bejelentve, a jegyzők által írásba tétessenek, így aztán a rokon és egymásba vágó indítványok együtt fognak tárgyalhatni. Enyit az előzőleges rendre nézve. — *Elnök*, a szólni kívánóknak bejelentését, vagy szóval, vagy átnyujtott névlapocskán, vagy valamely észrevehető jegykifejezés által véve, fenfoga a szólási rendet tartani; az indítványokra nézve, a bejelentési szabadságot mindenkinek fenhagyandónak véli és bejelentés nélkül is, valamely szönyegen forgó rokon tárgyhoz csatolhatandóknak. Ő maga részéről indítványt tesz, hogy a gyűlés oszlojk szakokra és pedig következő három nemüre: kisedovásügyi osztály egyesülve az elemivel, gymnasiális osztály egyesülve az ipar- és real-osztállyal, és végre főtanodai osztály. — Utána *Breznyik János* selmeci tanár értekezett bővebben a népnevelés tárgyában teendőkről. Mielőtt részletes kérdésekbe bocsátkoznánk, szükséges némely általánosb kérdések iránt tisztában lennünk. Névszerint a prof. felekezet autonómiája kiterjed az iskolák rendezésére és kormányára is. Maradjon-e ez tovább is így? Ki által történjék különösen a tanítók választása ezentul? Vagy tán elég lesz anyi közeledést igénylenünk a protestánsoktól, hogy ők kormányilag kidolgozandó s az országgyűlésen helybenhagyandó tanrendszert magukévá teszik, s ezért viszont iskoláink szükségseit fedezze az álladalom? Vagy tán célirányos volna, a törvény-biztosította egyenlőséget és viszonzosságot akkép életbe-léptetni, hogy a nem-protestánsok ezentul szintazon autonómiát gyakorolják saját tanodáik körül, melyet a protestánsok? — Ha e kérdéseken tulesünk, akkor állapítsunk meg egy országos népnevelési rendszert, a népnevelést itt, a szokottnál terjedtebb értelemben vévén. Mi

végelt szükséges leend szakokra, névszerint elemire, gymnasiummira és főtan-daira oszlanunk.

Elnök : „népnevelési rendszer“ felreértésre vezethetvén, megjegyzi, miszerint feladatunk az összes közoktatás rendszerét elkészíteni, folytonos tekintettel a nép javára, tehát demokratikus érdekekben. Egyébiránt most mindnyájan nép vagyunk, s ha Breznyik ur is így veszi, úgy nincs reá észrevételem.

Tavaszi Lajos. Arrol van szó, mi legyen a mi feladatunk? Feladatunk kettő: *az összes közoktatási ügy iránt törvényjavaslatot adnunk az országgyűlésnek*, és másfelől, *a neveléstani-tásnak ügyét, szellemi hatalommá emelnünk*. E végelt vagyunk tanítók. De hogy ezt tehesük, okvetlenül egyesülnünk kell elvekben, irányban, működésben. Se felekezet, se egyes hatalmasok önkénye ne határozzon fölöttünk és tanodánk fölött. A nevelés sokkal általánosabb és közösebb ügy, sem hogy azt felekezeti-ségnek kellene vagy lehetne alárendelni; a nevelés sokkal fontosabb és közérdekűbb ügy, sem hogy azt törvény nélkül is el lehetne vagy szabad volna elintézni. Nekünk, ha a közös hazára nézve jót és üdvöset akarunk, országos törvény erejére kell juttatnunk az egész haza nemzedékét ölelendő nevelés rendszerét s ennek kidolgozását, az itt kifejlendő s nyilatkozandó nézetek s megállapítandó elvek nyomán, akarnunk eszközölnünk is kell. Tanító ne függjön mástól, mint az ily országos köznevelési törvénytől; — ne függjön a kormánytól se, hanemha mint a törvények végrehajtójától. A törvényen kívüli állás, a törvény nélküli függés és kormányzás, valljon mi állapotba hozhatná tanodáinkat, mi állapotba tanítóinkat? — Eddig szóló az ugynevezett protestans autonomia alatt állott; azonban eljött az idő, hol immár megszűnt p. otestans, katolikus, görög sat. tanító lenni, és leszen országos magyar tanító. A felekezeti-ség, a mely e hon fiamnak egyesülését gátolta, az az egyesek és a hit pártoknak dolga, de a nevelés, mely e hon szétszakadozott fiait egyesítse és a mely ezen egyesülést már a gyermeknél megkezdeje, az az ország, az a nemzetnek közös dolga. Mindent a mit hazánkban üdvöset építünk, legbiztosabban csak erre fiktethetendünk. A nemzet, saját jövődójét, saját maga fennmaradásának alapkövét, a nemzeti nevelésben teszi le. Mivé akar a nemzet lenni, azt nevelésben szokta kitüntetni, a nevelést ismét törvényileg eszközöltetni. Nekünk tehát nevelési törvények kellene, törvények, melyek minden gyermeknek egyenlő jogot biztosítanak; törvények melyek minden szülét, minden polgárt egyiránt köteleznek; törvények, melyek minden tanítót egyenlő védelem alá karaljonak. Ezen törvények alkotásához, nekünk is hozzá kell járulnunk javaslatinkkal, tapasztalásunk, erőnk, tudományunk és jó akaratunk gazdagságával. Kezünkben van a nemzet jövődöje, mert gyermekeit, az új nemzedéket karjainkon mi ringatjuk. S ugyanazért nagyobb tényező immár az álladalomban a tanító, nagyobb ható a nemzet életében, mint a

mint eddigé felfogták. Szellem a mai világban a hatalom, és a tanító a szellemnek munkása. Így kell hatalommá lennie a nevelés-ügynek is, így tekintélyre és elismerésre vergődnie a tanítónak. Szellem erőre emelkedő közlések kifejlése végett vagyunk, mi most is együtt, és én hiszem, hogy már magában azon gondolat, azon tény, hogy e hazának minden felekezeti, mindennemű s minden vidékbeli tanítói együtt tanácskoznak, hatalmas rugót adand a nevelés ügyének. Mi összejöttünk kimondani és tényleg bebizonnyítani, hogy egyek vagyunk, hogy egyet akarunk, hogy a mi munkánk úgy mint a mi célunk közös. Ily érzület vezérelte szót, mikor a jelen gyűlésre előkészítőleg, némely fő tanácskozási tárgyat és elvet, több társával egyetértve, előre feljegyzett és kinyomatolt; mert tervezésbe csakugyan nem bocsátkozhatunk addig, míg a fő elveket meg nem alapítjuk, mik körül mint tengely körül foroghasson munkálkodásunk. Ha ezek, miket a kor szelleméből, kivetkezve minden felekezeties és külön érdek elfogultságából — meritenünk nem nehéz, ha ezek meglesznek állapítva, minden egyéb teendőkön önkényt fog kifejlődni. (*A nyomtatványokat kiosztja a gyűlés tagjai között.*) Körünkbe tartozik kétségtelenül e négy: tudomány, tanítvány, tanító, tanoda. Ed-dig az egyház az iskolát járulék gyanánt keblezé magába, és hely annak nem jutott a helység közepén, hanem csak a templom kerítésében, vagy a temető szomszédságában; — mi pedig ismerjük föl a tanodának azon rendeltetését, miszerint annak oly-szerű hatalommá kell válnia, melybe az egyház maga is beleolvadjon. „És leszen egy akol és egy pásztor.“ — Szólok kéri a kiosztott nyomtatványt fonalul vétetni a tanácskozásban. —

A nyomtatvány következő: „*Javaslati irányeszmék* a tanítói egyetemes gyűlésre. *Tanácskozmányi tárgysor*: I. Tanokrol. II. Tanítványokrol. III. Tanítóokrol. IV. Tanodárol. —

Indítványok: 1.) A neveléstanítási ministerium választassék el a cultusministeriumtól.

2.) A tanítási és fegyelmi terveket és javaslatokat az összes tanítók, egyetemes gyűléseken dolgozzák ki.

3.) Az összes tanítók tervezeleit és javaslatait megvitatja a nemzetgyűlés és országos törvényé emeli; a ministerium fogadatosítja.

4.) A tanítók, hitfelekezetség tekintete nélkül — az álladalom organismusában külön statushivatalnokai testületet tesznek.

5.) A tanítók mint statusi hivatalnokok — egyedül az államtól függnek és attól kapnak hivataljukhoz illő fizetést.

6.) A tanító, szakjától eltűtő hivatalokat ne viseljen.

7.) Huszonöt évig hivataloskodott tanító nyugdíjaztatik, s családja az országos földalpból egy telekkel adományoztatik.

8.) A tanítói karnak közös tulajdon sajtója legyen, melynek tiszta jövedelme nevelési pályamunkákra s népkönyvek olesóbitására fordítandó.

- 9.) A neveléstanításnak legyen külön tanodai lapja.
- 10.) Három évről három évre, az egyetemes tanítói gyűlés megvizsgálja és a kor szelleméhez idomítja a neveléstanítás rendszerét.
- 11.) Évenként tartassanak kerületi, részint szaki, részint közös tanítói tanácskozmányok.
- 12.) Minden elemi tanoda kapcsoltassék össze kisdedovóval és viszont.
- 13.) A tanítói képezdek egyszersmind kisdedovói képezdek is legyenek.
- 14.) Minden tanoda mellett gymnastikai intézet legyen.
- 15.) Az elemi és ipartanodáknál földipari felszerelés nélkülözhetlen.
- 16.) Minden polgár, gyermekét tanodáztatni emberi- és nemzetileg köteles.
- 17.) A szaktanodáknak növendékei fizetnek az oktatásért.
- Pesten; július 20-kán 1848.

A tanítói gyűlésnek néhány tagja.

Simon Flórent. Azokhoz mik mondattak, csak röviden kíván szólni. Ugy hiszi, hogy midőn a tanárok és tanügybaratok az egész honból össze gyülekeztek, kétségkívül a tanügyet ohajtják fölkarolni; mindazoknak tehát, mik a tanüghöz tartoznak, egész terjedelmére ki kell bocsátkoznunk. S ne a legyen immár a kérdés, *mint* volt eddigelé, hanem, *mint* legyen ezután? Oda kell működnünk, hogy a törvényhozás munkálatainknak sikert szereszen, és azokat törvényes méltóságra emelje; mert itt nem protestans, református vagy görög felekezeti tanárok gyűltek össze; hanem az országos tanárok s tanügybaratok. Enyit tájékozásul az általános teendőkre nézve! — Teendőknek továbbá, igen széles básisa van; szükséges lenne hát a dolgokat főelvekre vinni vissza. Indítványa e célból az lenne küldessenek ki szakválasztmányok, melyek a teendők részleteit, az előlegesen megállapítandó főelvek nyomán kidolgozzák.

Kovács. Szükségesnek látja, miszerint határozatnék meg a gyűlés működési köre; s előre lássuk meg, mi mehet munkálatainkból életbe? Arrol határozni, menyire folyjon be az egyház, vagy törvényhozás a tanügyekre, nem célirányos. Szólv nézete az, hogy csak petitiókép nyujtassanak be illetőknek azon javaslatok, mikszerint iskoláinkat s általán a tanügyet rendeztetni ohajtanók; — különösen mikép alakitassanak át az elemi, közép és felső tanodák sat. Mondjuk ki, mikép ohajtásunk hogy az iskolák a hitfelekezeti ség korlátaiból bontakozzanak ki. Azt sem kívánja szólv, hogy az oskola kezelési hatalom külön hatalmat alkosson, mely a status hatalmi körén kívül álljon, csak petitiót kíván, a tör-

vényjavaslatokat pedig az illető közoktatási ministerium dolgoz-
za ki.

Tavasi. Egyes nemzeti képviselő is nyujthat be törvényjavas-
latokat, miért ne lehetne tehát az országos tanári testület által
dolgozott javaslatokat is, valamely követségi uton juttatni a ház
eleibe. Egyébiránt nem bánja, ha petíció mellett történik is, de
csak az országgyűlés eleibe történjék. Követek mindnyájan nem
lehetünk, de a kik azok, mi rólunk is határoznak, adjuk tehát
nékiek a javaslatokat Ujra sürgeti hogy mindennemű nevelési köz-
működés e hazában, törvény által legyen megszabva, hogy végre
valahára országossá váljék a nevelés, s ne legyen az csak privát
és felekezeti ügy, mert ily uton nincs üdv a haza nevelési rend-
szerében.

Ney Fer. Ki hallgat-e a tisztelt gyülekezet, németül szólni
kivánót? (ki!)

Dienes Lajos. Nagy figyelmet gerjesztenek bennem a tanítói
egyetemes gyűlésre szánt s imint kiosztott „*javaslati irányszem-
lék*“. Az itt adott tervezet oly nagyszerű, hogy kivitelére egy
Kossuth Lajos kellene! Ohajtáná szóló, hogy a jelenlevőket úgy
tekinthesse, mint kik nem theóriák, hanem a legszükségesebb
teendők felett kívánnak vitatkozni. Kérdnök meg tehát egymást,
mik a javítandók és legszükségesebb teendők a népnevelésben?
A hiányokat, úgy hiszi szóló, a vidékiek leginkább tudhatják. Ala-
kitatnék tehát szakosztály, mely főleg az elemi népnevelés és ok-
tatás ügyét tekintse meg, mert ott a legtöbb fogyatkozás. A mi-
nisteriumra nézve, szóló fölfogása szerint, legbajosb kérdés lesz:
valljon mit tesz a status azon néptanítókkal, kiket ezentulra nem
alkalmazhatand, s kiket tesz rögtön helyökbe?

Horári János. Mielőtt részletekbe bocsátkoznánk, legyünk
tisztában az általánossal. Ismernünk kell előb jól a tért melyen
mozgunk. E tér a polgárzat — a nemzet. A törvényhozás ki-
mondta, hogy a papot országos pénztárból fizeti. A papnak ta-
nodája a templom, tanja a theologia; az ő dolga, kifejtetni a
maga viszonyait a statushoz. De itt mi az iskola viszonyait akar-
juk megállapítani, és magunkat tul az egyház körén, a polgárzat
terén látjuk. Ki egyház tagjakint lép föl, az itt ne szóljon. Itt
mindenki úgy szóljon mint polgár. Föladatunk, azon törvényho-
zónak, kik mostanában akarnak rendelkezni iskolai ügyeinkről, e
részben javaslattal szolgálunk, mert az iskola ügyében tanácsot
adni, egyenesen a tanítónak hivatása. Im, ez a mi mezőnk.

Lássuk már közelebről mit kell tennünk? E végett értsük
meg azt, hogy miféle tényezők vagyunk mi a közállományban.
En a status élő tagjaiban nem látok mást, mint *munkásokat*. A
status munkásai különfélék. Ilyen 1. a törvényhozó, 2. a törvény-
nek teljesítője, 3. a végrehajtó, 4. az iparos, 5. a tanító. Minde-
nik jó munkás, ha érti dolgát; de e végett mindanyját előb ne-
velni — tanítani kell. És ime, itt a tanítói munkásság egyetemes

fontossága. — A tanítás nagy munkája körül első eszme a *tan*, mint a mi nélkül nincs tárgy a tanulásnak; második a *tanuló*, ennek eszköze a *tanoda*, és pedig fölszerelt tanoda. Azonban a tanulónak előb tanultaktól, előb készültektől lehet csak célrányosan és sikerrel tanulnia, és ime, itt jó a negyedik, a *tanító*.

De hogy a tanító kelletékép működhessék, szükséges a tanodai törvényhozás, és ennek végrehajtója a kormány.

Meg kell tehát születnie a törvényesítendő tanrendszernek. Kell kidolgoznunk célszerű tervet a kisdedovó, polgári, gymnasiumi, főtanodai, real s műegyetemi intézetekről. És azután e rendszert, ne kérvény, hanem egyenesen törvényjavatlatképen terjesszük fel a törvényhozás asztalára.

Pecz Gyula. A felekezetiességnek a tanodára nézve megszüntetése az első elv, melyből kiindulnunk kell, ha boldogulni akarunk. Mig ez elvet a törvényhozás kimondja, addig Tavasi protestans akar maradni; én ugy hiszem hogy mai gyűlésünk megnyiltával megszűnt felekezetes lenni. — Mi Tavasi ellen intézett azon szót illeti, hogy az iskola nem lehet hatalom, tekintély sat. megjegyzem, hogy mindenesetre a tanoda azon esira, melyből a statusnak minden tényezői — hatalmai kifejlenek. — Állapítsuk tehát most mindenek előtt a dolgozatunk kiindulási pontjául szolgálendő elveket, és pedig ne választmányilag, hanem magában a közülésben. Szóljunk az iskolának mindennemű viszonyairól, egyházhoz, statushoz és egyéb tényezőkhöz. Ez megtörténvén, majd ugy oszoljunk szét részletesb munkálatok végelt szakosztályokra.

Majer. A közboldogság alapja a nevelés, melyet minden nemzet föllarolt.

Nálunk az eddigi tanrendszert a kormány emberei dolgozták minden tanítói fölszólítás nélkül. A jelen liberális országgyűlés is mellőzte a tanítók tanácsát. A minister ur fölszólított ugyan, hogy járuljunk tanácsosal, de össze nem hívott. Jelen összejövetelünket csak bizonyos egyéneknek köszönhetjük, a mit nagyon kívántam volna hogy a minister tette volna. Én azt tartom, hogy kell törvényjavaslatokat és terveket adnunk, de egyezünk meg Simon Flórent véleményében, és határozzuk meg a köznevelés alapelveit. Szakot hármat alapítsunk, s ezek intézkedéseiket holnaputánig adják be.

Breznyik. A mit mondott, azt félreértették, tán nem jól fejezte ki magát. Ő is azt mondá, hogy a szakokra oszlás előtt tanakodnánk némely általános elvekről, s csak például hoztam fel mint ilyest, az iskolák viszonyait a statushoz, vagy a tanítók állását ugyanahoz sat. Jó volna tehát meghatározni hogy ezekről tanakodjunk-e, mert mig nem határoztuk meg hogy miről fogunk szólni, addig tanácskozásainkban semmire sem megyünk. Ezek folytán ő Majer tagtárs indítványát elfogadja.

Elnök. A kívánatok különbözők. Némelyek választmány által kívánják a fő elveket előlegesen meghatároztatni, némelyek tárgyak, mások elvek felett kívánnak tanácskozni. Tehát előb nyilatkozunk a fölött, valljon elvek, vagy tárgyak fölött tanszkozzunk-e előb?

Csoma Mihály (S. pataki.) A nevelés fenséges feladatát kelőn föltudván fogni, annak szükségét és célszerű eszközlését senki nálánál forróbban nem ohajtja. Majer tagtárs indítványához csak azt kívánja csatolni, hogy az két fő osztályban működjék, egyik a tanoda szerkezetét állítsa elő s vizsgálja meg; a másik a tanulmányokat válassza meg. Ehez többet nem szölok.

De van az eredeti indítványban, mi neki nem tetszik. Ebben az mondatik, az iskolai kar, hatalomra emelkedjék; ha haladásról s különösen e téren haladásról van szó, senki nagyobb elszárással nem emeli a haladás zászlaját mint ő, de anyira tereszkedni, mint az indítványban céloztatik, nem kíván, vagy nem jól fogta föl az indítványozó szándékát; kéri magát felvilágosítatni.

Ha a tanítói kar a tudománynak nem pusztán képviselője, hanem egyszersmind a nevelési rendszer vezetője s kezelője, s így külső hatalom akar lenni, akkor a tudománynak ily hatalmat adni nem mer, mert félni lehet, hogy mint az egyház, ily hatalommal visszaélhetne. Ő hatalom alatt csak szellemi hatalmat s tekintélyt érthet.

Tatai István. Ha célt akarunk érni, a tanácskozásnak meghatározott tért kell keresnünk, mert különben lehetetlen a megállapodás.

Simon Flórent indítványára szeretném a tanácskozást vezetni, mert ő helyesen mondja, hogy kik vagyunk mi? magyarhonból összegyűlt tanítók s nevelők. — Mit akarunk? A magyar birodalom számára egy új oktatási rendszert alkotni. — Harmadszor: mikint akarjuk ezt tenni? törvényjavaslatkint. — Negyedszer: mi uton? Itt térnek el a vélemények. Némelyek az általános főelvek megálapítása előtt akarnak szakokra oszolni, pedig a dolog természete azt kívánja, hogy előb az elveket vitassuk meg, s aztán oszoljunk szakokra, mert szaki munkálataink ez elveken épülendnek.

Purgstaller (pesti egyetemi tr.) Ugy látja, hogy a tanácskozás hová tovább elágazik. Nem akarja az eszméket még inkább elágaztatni, hanem öszpontosítani. Ösztja szóló Simon és Majer indítványát, miszerint bizottmány küldetnék ki, mely a főelveket megvitassa; e mellett alakuljanak szakosztályi választmányok, a szakkérdések tisztázására. Nem ellenzi Breznyik indítványát sem, miszerint addig is, míg a választmányok működnek, itt némely fő nézetek vétessenek vitatkozás alá. Tavasi indítványához képest pedig szóló nézete is az, mikép ki kellene mondani: 1. hogy e jelenleg megalakult testület évenkint össze fog gyűlni; 2. hogy

hatalma leendő a tanügyekre vonatkozó törvényjavaslatokat alkotni; 3. hogy e törvényjavaslatokat illető helyre be is fogja nyújtani.

Adler. Oly nézetek merültek fel a tanácskozás folytán, hogy cáfolatokba kell ereszkednie. E szó „reform“ úgy látszik, még e tudományos testületben is bizonyos rém gyanánt áll némelyek előtt. Ne fejeljünk, ne fótozzunk, ha ujat vehetünk, nem érünk e fiok reformokkal semmit! Reformáljuk tehát gyökeresen az iskolai fegyelmet, tanmódszert sat; s miután minden tanodalmi színezetű ember vagyon jelen, nem kell kisszerüsködni, alkudozni. Ha valamit általában ki akarunk mondani, mondjuk ki: hogy egyesült és megalakult a testület, — mint a kiadott előtervben is áll, — mennél előbb oszljék választmányokba föl.

Elnök. Kéri a gyülekezetet, ne térengjenek ide-oda; hanem mondjuk ki: akarunk-e választmányt kiküldeni? választmányt, mely a fő elveket megvitassa; másodszor: szakválasztmányokat, melyek a megalkotott fő elveket alkalmazzák? (A többség a választmányok kiküldetését kívánja.) *)

*) Itt szólni akartam előbb még én is, és szólnom kellett is volna, még mielőtt a határozat ki lön mondva és elfogadva, mert hiszem egyik gyűlési tag, az én t. felem és volt pataki tanítóm Csoma Mihály, az eredeti indítványozótól fölvilágosítást kért, arra nevezve: *mit kelljen az alatt érteni, hogy az iskola, a tanügy, hatalom akar lenni*, — mert ő „a tudománynak külső hatalmat adni nem mer, mivel félni lehet, hogy mint az egyház, ily hatalommal vissza élne.“ — A szótól, csak a gyűlés menetének siettetése kedvéért állottam el, jóllehet még a szakosztályi ülésekben is volt erről szó. — Mi tehát a szellem hatalmat illeti — mert ilyenről szóltam az eredeti emléttéskor, és nem anyagirol, — igenis, én az oskolát és annak ügyét arra emelniszeretném s azon iparkodom. *A hatalom* alatt, nem érve és nem is érthetve *hatóságot*, melynek működése testületies, hivatalosan külső, bürokratikus modorában kaszt- és ordószerű; hanem érve és érthetve egyedül, a tudományügynek nyilvános és országos respectálását, a melynek haladtában és kitüntetésében, büszkeségét, dicsőségét keresse és találhassa a nemzet. Ki mit üz, annak a dolognak tekintélyéből vagy hitványságából hárul reá valami, az igen természetes, és némelykor anyira megy, hogy az emberek az egyént, foglalkozása tárgyával cserelik fel. De a tanítónak foglalkozási tárgya a gyermek, kérdem, nem hibás nézet-e, őt e foglalkozásával cserélni fel, gyámság és tudj isten miféle szabályok és felügyeletek alá helyhezetni; a fenytéket, a szigorú rendet, szerkezetet, a gyermeknek diktálni s általa mégis a tanítót is érinteni s nem csak érinteni, hanem nyomni, — értem itt az ő helyzetét és állását az oskolán kívül, a különféle egyéb hatók és viszonyokkal érintkezésben. Hát mi elismerése van a tanítónak pl. falu helyen, vagy a szülék előtt, mi volt az egyházi nagy gyűlésekben, mi volt a megyénél sat? — Én azt tartom, hogy a tanítóban, ne csak az ő foglalkozási tárgyát nézzék, a gyermeket, hanem tiszteljék ő benne a tudományt is, a mint a művészen tisztelni szokás a művészetet. A mely országban kelete nincs a művészenek, ne keresd ott a művészetnek tiszteletét; a mely országban, közbecsülete és tisztelete nincs a tanítónak, nem nagy fokán

Csoma Mihály. Szóló be van vádolva, mikint: „fél a reform-
tot.“ Szava az volt, hogy a tanári testület ne helyezze magát a
status fölé, mint ezt az egyház tevő. A főhatalom a törvényhozó
testé, s ennek kívánja alárendelni a tanítói testület hatalmát,
hogy ez a statusban ne tegeyen különös hatalmat.

Varga János (alelnök.) Oszoljék az egész gyűlés a szüksé-
ges munkálatok végett négy szakra, u. m. elemire, reálra, gym-

találod ott a tudományt, nem nagy haladásban a műveltséget! A
mivelt németországban, az első rend, ha rendről még szólaní le-
hetne, a tanítói, általában a tudományos. Nem akarok hazánkra
reflectálni, de mint állnak a tudományos férfiak nálunk? mindenki
tudja. Tegyük országos hivatalnökká vagy államtisztté, tegyük be-
csültté a tanítót, tegyük tekintélyesbé az ő állását, hogy a nyomor-
ult elélés miatt kénytelen ne legyen a tudományt elhanyagolni,
kaszálni s kapálni, borral vagy éppen bórral kereskedni — mint az
egykorí pap, marháat hizlalni és filléres fizetésért kolduskint házrol
házra járni, vagy a gyermekektől a fahasábokat, vagy havi cipókat
s kétgarasosokat elfogadni — mint a libát vagy a bornyut őrző kon-
ventiósi pásttor; — és őt becsülve, becsültebbé teendjük az ügyet
melyet kezel és képvisel, a nevelés- és tanügyet, tekintélyesbé
teendjük magát a tudományt, a melyet a menyire valamely nép
becsül, anyira becsüli az észet, anyira hódol a szellemnek.

Ha tehát a tanítót emeljük, szemelletesbitjük, nem látom át,
mint lehetne tőle félni. De még kevésbé látom át, mint lehetne és
kellene félni, a tanügy szellemi hatalmától. Az egyenesen a tudomá-
ny hatalma. Az ily hatalom, még nem buktatót meg egy népet
sem, sőt emelt; nem oly veszedelmes az, ha ugyan veszedelmes
lehetne, mint veszedelmes a menyország kulcsainak kizárólagos
kezelési hatalma. A tudomány, azt a ki üzi, már magában boldoggá
teszi; a boldogság nem lehet veszedelem, kiváltképen a midőn mi
azt nem kasztszerűen akarjuk kezelni, mint kezeltetik az egyházi
idvesség, hanem juttatni akarjuk a nevelés által mindenkinek. Mi
veszedelem volna tehát a terjengő tudomány szellemi hatalmában?
a neveltségben, a melyre vezetünk; a felvilágosultságban, a melyet
terjesztünk; az igazságban, a melyet — de nem kasztszerű kizá-
rólagossággal hirdetünk; az erényben, melyet támasztunk; a köz-
zös hazafiságban, mely nélkül üdvet nem ismerünk. — Ha valaki
azt mondja az egyházzrol, hogy az hatalmával visszaélt. Azt mon-
dom, a tudomálynak, a világítasan, polgárián és országosan fel-
karolt és ápoltt tanügynek nagyobb hatalma mellett, ez sem élhe-
tett volna anyira vissza. Hát mi törte meg végre is az egyháznak
a hatalmát? nem de-e a tudomány, a tanoda? Hát mitől féltheti az
egyház, egész feloszlását? nemde-e, saját — mint mondani szok-
ták, gyermekétől vagy leányától, hahogy azt céljaira többé nem
fordíthatná, eszkiül nem használhatná, hahogy e leány a status-
hoz menne férjül!

A midőn én tehát, a neveléstanítás ügyét, saját ügyünket szel-
lemi hatalomná kívántam emelni, emancipálni akartam azt ez egy-
ház alul, mert a szellem nem lehet szolga, a szellem ur, a szellem
hatalom; ez által tesz a nemzet, ez által az ország mindenhatóvá.

Tavasí.

nasiumira és fótanodaira. Mi e szaki munkálatoknak eredménye lesz, azt szóló szinte törvényjavaslattá ohajtaná tétetni, hozzá tévén, hogy az időnkinti javítások fölötti tanácskozás végett, évenkénti összejövetelét az ország tanítóinak ohajtja.

Simon Flórent. Ne gerjessen aggodalmat azon kifejezés, miszerint a tanítótság hatalom akar lenni. Hiszem ez tulajdonkép anyit jelent, hogy nem akar megszűnni hatalom lenni, mi részszerint eddiglen is volt. E hatalom lényegileg más mint a papuralmi hatalom. Kivánatos és rémélhető, hogy az utóbi tisztán a vallás körére szoritkozzék. A készítendő javaslatra nézve, szóló indítványozza: a tanítói testület, mint compact organizált egyesület, kérvényképen nyujtsa be a törvényhozóknak a maga munkálatát, minél fogva ez ilykép nevelési codexxé válhassék.

(E nézethez járul a többség.)

Elnök. Az általánosb elvek előleges megvitatása végett küldendő választmány tagjai a következők: *Brassai, Schmidt, Ney, Tavasi, Majer, Tatai, Csoma, Simon, Breznyik, Purgstaller, Jedlik, Varga, Horári, Zimmermann, Michnai, Németh Endre, Oldal, Kuncius, Szvorényi.*

Polinszki, egy fiatal tanítói egyén, német nyelven szólalván fel, menyire a nagy figyelmetlenség közepette kivehető vala, a kérdéstől eltérőleg, meddő általánosságban beszélt. A tanításnevelés fontosságáról, mely a szellemi téren az, mi az anyagi hazában a honvédelem. Nagyszerű szavakkal üdvözlé azon kor hajnalát, melyben immár a valamennyi hazai tanítók egyesülhetnek és tetteleg egyesültek is, mint a kik a tanügyet közösen akarják felkarolni és a nemzet diszére emelni. sat.

Ney. Elnök. Jelenti, hogy mint megalakult gyülekezet munkálkodjunk és petícióval járuljunk egyenesen az országgyűléshez. Jelenti hogy a választmány nyilt ajtónál dolgozand s így mindenkiki megjelenhet, a választmányi tagok pedig tartoznak megjelenni.

Polinszki. Ujra felszólalván, ismételte az előbieket.

Molnár. A legrövidebb utat kívánja megtalálni s azért azt indítványozza, szólitassék föl a ministerium. hogyha e tárgyban ő is akar törvényjavaslatot az országgyűlés eleibe terjeszteni, fognánk kezét és közösen munkálkodva adnók azt be.

Jancsó. Fölszólítja egy határozatra az összegyűilt tanítónevelő urakat, hogy a tanácskozás a közgyűléseken, kizárólag egyedül magyar nyelven történjék és csak a választmányok és szakosztályokban beszélhessen valaki saját privat nyelvén.

Ney. Elnök. Minden ember más tárgyba vág, s így a tanácskozásban határozathoz nem juthatunk, mert egy tárgyat még el sem végeztünk és már mást veszünk föl. — Molnár polgártárs azt indítványozta: hogyha a ministeriumnak tervezetei már vannak, kérjük meg hogy azokat velünk közölje, hogy így már keletkezleiben is, egyeztetőb lehessen munkánk. — Ezt tárgyaljuk-e,

vagy a szakok fölötti tárgyaláshoz térjünk vissza? gondolom, Varga János tagtárs indítványát vegyük elsőben tanácskozás alá.

Molnár. Tessék a helyet meghatározni, hol üljenek a szakok össze?

Varga János. Nézetem szerint négy szak lenne. Az első az elemi tanodákat, ovodákat és képezdéket, a másik a közép vagy gymnasiális tanodákat, a harmadik a reáltanodákat, s a negyedik a felső tudományos iskolákat tárgyalná! Mindenikhez kiki saját hajlama és meggyőződése szerint csatlakoznék. Megegyeznek-e ebben? (*Mindnyájan: meg.*)

Molnár. A helyet kérem meghatározatni.

Majer. A természettudományi gyűlésen az volt a gyakorlat, hogy minden szak alakításával egy egyén bízott meg, és az írta össze a jelentkezőket. Jó volna talán, ha az elemi szak alakításával Ney Ferenc, a reál-szakosztályéval Varga János, a közép-tanodaival Tavasi Lajos, a felső tudományokéval Rómer Flórian bízotnának meg. (*Elfogadtatott.*)

Tavasi L. Mi a helyet illeti. Ney F. az elemi szakkal összegyűlhet az iparegyesület termében, vagy talán itt helyben az ipar-tanodában, — a mint tetszik, válasszon a szakalakító; a közép-tanodai szak összegyűlhet a helyb. prot. gymnasium termében; a többi kettő itt, az egyetem épületében. A termeket mindenütt már előre kikértük, tessék választani. Az elveket megállapító választmány pedig, itt, ugyan-e teremben tartsa gyűlését, mert a kinevezetteken kívül, kétségtelenül még többen is meg fognak jelenni.

Varga J. A választmány az általános elvek megállapítása végett, ma $\frac{1}{2}$ 5-re fog itt összegyűlni.

Molnár. A szakok is ma üljenek össze.

Simon Flórent. Kérem tessék figyelembe venni, mi teendője lesz a választmánynak? A fő elveket fölállítani, tehát az egész tanítói kar működésének tárgyát határozni el, ez lesz teendője. — Mi teendőjük a szakoknak? A fő elvek alkalmazása. Mikép alkalmazzák a fő elveket, ha nem tudják miből induljanak ki, ha a fő elvek megalkotva még nincsenek. A szakosztályok tehát nem működhetnek addig, míg a választmány munkáját be nem adja.

Varga. Varjuk be tehát a választmány munkálatát, mely ma $\frac{1}{2}$ 5-kor ül össze, és aztán holnap oszoljunk szakokra. A közgyűlést pedig holnap reggel 6 órakor kezdjük meg.

Simon. Molnár ur indítványa igen lényeges. Alkotmányos országban a törvényhozásnál ily dologban kétkép járhatni el. 1. vagy kész törvényjavaslatot lehet tenni a törvényhozóház asztalára, vagy 2. az illető minister terjeszt elő kész törvényjavaslatokat. Ha a minister kívánja ezt tenni, övé az elsőség, a mi tisztünk pedig bevárni, mit mond hozzá a törvényhozó testület. Valljon elfogadtatnak-e itt vagy ott munkálatink, vagy nem? előre

nem tudni; ha elfogadtatnak, jó; ha nem, mi azért folytathatjuk működésünket. S még azon esetben is, ha az illető ministerium terjeszt elő törvényjavaslatokat, hasznát veheti munkálatainknak.

Varga. A ministerium semmikép se folyjon be munkálatainkba. Dolgozzunk mi szabadon és önállóan, saját tapasztalásaink, saját elveink, saját kívánataink nyomán, akármi lesz is az eredménye.

Kós. Föl sem kívánna szólítani a ministeriumot.

Tavasi. Gyülésünkről a ministerium is figyelmeztetve s illetőleg felkérve volt, s úgy mint nekünk, úgy az ő tagjainak is szabad volt a megjelenés. Hiszem némileg a ministeriumtól vettük gyülésünk eszméjét is, mert ő volt az, ki a tanítókat tervezetek és javaslatok beadására felszólította. Mi ezt most, a helyett hogy minden tanító mindmeganyi külön tervszel terhelje az úgy is eléggé megterhelt ministerium munkáját, tehetjük és tesszük együtt. Így a munka nem lesz annyira elágazó, szebb és díszesebb, hozzánk illőbb és méltóbb. A tanúghöz közvetlenül a tanítóknak kell szólaniok, mert az az ő mezejök, az ő teendőjük, az ő országuk. — De hogy a ministerium az ő munkálatait, ha ilyenekkel már birna is, ide-adná, azt fel nem tehetem, nem hiszem, de nem is igényelhetjük. Mert így a ministerium minket mintegy a maga tanácsossáivá tenne, vagy pedig alánk rendelné magát. Azt pedig nem teszi. Tőlünk csak a tanúgybeni közvéleménynek kifejtését várja, hogy mintegy tájékozhasza magát, mi nemü meggyőződésre lehetne a tanítóknál támaszkodnia. Ő külön dolgozik és dolgoztat, mi is külön. Meglehet hogy a dolgozmányok össze fognak vágni, — a mint magam is reménylem, anyival jobb, anyival biztosabb a siker; de az is meglehet hogy elfognak ágazni. Minket ez azért megzavarni nem fog, mert tudjuk és tudnunk kell, hogy a nevelési végelintézkedésnek hatalma, sem nem a mienk, sem nem a ministeriumé, hanem a nemzetgyűlésé, az országos egyedüli törvényhozó hatalomé, a melynek alá van rendelve a ministerium, és alá vagyunk rendelve mi. Én részemről, a mint tudom, hogy nem lesz egyenesen és egészen mindjárt törvényre az, a mit a ministerium javasolni fog, úgy azt is tudom, és nem is kívánom, hogy törvényre lenne például a mi dolgozatunk. A nevelésügyhez, még más tényezők is szólnak, mint csak a ministerium, és csak a tanítók testülete. Ott vannak még a szülők, a nevelési hatalom ós tényezői, ott vannak a községi, megyei, egyházi, sajtói és másnemü befolyások és igénylések. Mind ezek nyilatkozni fognak és nyilatkoznak is, a midőn a nevelésügyet meg kell alapítani. De hol és mikint nyilatkoznak? vagy követeik által az országgyűlésen, vagy pedig az irodalomban. Engedjük tehát mindenkinek a maga terét. Mi tanítók vagyunk, és dolgozni és nyilatkozni fogunk mint tanítók — s hiszem hogy az ország erre is tekintettel leend; a ministerium a nevelés kormányzási, a törvény-végrehajtói hivatalnokságot te-

szi, az nyilatkozni, tervezni és javasolni fog a maga értelmében, de hinni akarom, hogy minden esetre az ország, a nemzet közös érdekében is. Az mioket az ő tanácskozásaiban nem részesít, de nem is részesíthet. Az ő tanácskozásai hivatalosak és így zárt körűek, mi ellenben mindenkit részesíthetünk, mert a mi tanácskozásaink szabadok és nyílt terűek. Ebben látom én a különbséget. Ne kívánjuk tehát a ministeriumtól hogy az ő dolgozatait velünk közölje, vagy hogy tagokat küldjön kik velünk tanácskozzanak, azt nem teszi; de nem is teheti. Mint tanítók és nevelésügyi részesek, a ministeriumnak valamenyi tagjai eljöhetnek volna, és én a meghívókat ily értelemben szét is küldtem, más értelemben nem hívhattuk őket, és nem is jöttek volna. Folytassuk tehát önhatalmilag saját munkálatinkat.

Dienes. Jancsónak a tanácskozási nyelvre tett indítványát osztva, oda nyilatkozik, hogy a tanácskozási nyelv itt egyedül magyar legyen.

Egy tanár. Kik nem értik a magyar nyelvet, nyilatkozataikat lefordítva írásban adják be.

Simon Flór. Ohajtotta volna hogy ez indítvány elő se hozassék. E kérdés oly kényes, hogy itt, valamint a megtagadás bajos, ugy a követelés nem lenne tanácsos. Ne határozzunk tehát e kérdés fölött. Szóló, ha oly szerencsétlen volna, hogy nem bírna e nemzet nyelvét, részéről nem követelné, hogy e köztanácskozásban idegen nyelven fölszólalhasson. *)

*) Nagy volt a zaj. Magam is akartam e tárgynál felszólalni, de a szólás nem volt lehetséges. Egyik a másiknak felelgetett, és volt dongás, mintha darázs-fészek bolygattatott volna. Nézetemet elmondom most. Egészben Simon Flórent nézetét osztom, s kívántam volna, mint ő, hogy e tárgy felett ne határozzunk. A minthogy ugy is történt. — A nevelési köztanácskozmányi vitatkozás terét, az irodaloméhoz hasonlítom, hasonlítom a tudományos társulatokhoz. És valamint az irodalomban, ki mint akar és ki mint képes szólni, ugy ir és olyan nyelvű organumba adja ki dolgozatát; a tudományos társulatokban el fogadnak többféle nyelven irt értekezéseket is, mert a tudomány, oly általános birtoka az emberiségnek, mely nyelvhez kötve nincs. De a felszólaló, bizonyosan ahoz tartozik mérni fölszólalását, ha valljon meg fogja-e őt valaki érteni? Ha nem értheti senki, vagy nem értheti a többség, — a melyre csakugyan hatni akar, mert minden szólás és tárgyvita azért történik, hogy a többség meggyőződését a maga részére hajtsa, — ha tehát meg nem értheti őt a többség, vagy hallgasson el, vagy adja be szólását írásban, fordításban, vagy adassa elő más által. Ha én pl. a németországi egyetemi tanárok Jénában tartandó gyűlésére el fognék menni, a mint menni szándékom, mi célt érnék és érthetnék ott magyar fölszólalással? Meg nem fogna érteni senki. Tehát vagy hallgatnom, vagy németül szólnom, vagy kívánatomat másnak elbeszélve, azokat általa előadatnom, vagy végre dolgomat fordításban benyújtanom kellene. Így áll a dolog. Nyelv miatt a tudományos tárgy körüli felvilágosítást elnyomni nem akarnám, mert az

Majer. Igaz ugyan, hogy fajunk csekély száma miatt, nyelv tekintetében feltékenységünk igen indokolt; mindazáltal ne tévesz-

az ügyre nézve vesztség volna. Maga ügyministerünk is, a midőn a pesti tanodákat meglátogató, az egyik osztályban csaknem merőben németajku gyermekeket, csaknem tisztán németajku tanító vezérlete alatt talált. És a midőn részemről mentegetődzém, miszerint ez nálunk csak imez egy osztályban az eset, a tanító már öregbedő, nem bírja a magyar nyelvet és nekünk módunkban nincs mást melléje vagy helyébe állítani, ellenben a gyermekeknél szükségés is, hogy némi részben a német nyelvet is ismerjék, miután a többi osztályban, csakugyan általában magyar a tanításnak nyelve sat. azt válaszolá: „nyelvnek a tudományt alárendelni nem kell.“ — Azt mondom én is, de egyszersmind azt is hozzá teszem, miszerint a tudomány nem tudomány ott és azokra nézve, a kik a nyelvet nem értik a melyen e tudomány közöltetik. Fel kell tehát mindenkor tenni, hogy a más nyelvű szóló, az nyelvű hallgatókra találjon, ha az nincs, kinek szól? Ily esetben az írásbani beadás mellett vagyok, vagy a fordítás mellett.

Elég sajnos az, hogy a midőn mi e hazában mindnyájan magyarok vagyunk, találkozik még is, ki a magyar hazának közös nyelvet nem érti. A dolog tulajdonképen következőleg áll, s így is kell azt terjesztetni és ilyképen a kedélyeket nyugtatni. Magyar az e hazában szóló németajku is, magyar a tótajku, az, az oláh, rác és horvátajku; de oly magyarok, kik németül beszélnek, de magyarul még nem tudnak, mert tán nem is tudhattak; oly magyarok, kik tótul, oláhul, rácul, horvátul, rusznyákul, vendül, olaszul, franciául sat. szólnak, de magyarul még nem tudnak. Ki e hazát, ugy a mint van, tökéletesen megakarja érteni, megérteni e haza összes népének érzelmét, sohaját és ohaját, annak tulajdonképen mind ezen nyelveket tudnia kell, s ki mennél többjét tudja, annál inkább képviseli e haza népének érzelmét. A magyar hazai egy és közös érzelem és érdeke, szól még ez ideig, mind e nyelvben. Nincs tehát e hazában német, tót, oláh sat. mint külön nemzeti polgár, hanem van magyar polgár, ki a nevezett nyelveken beszél. Ha valaki egyenesen németnek mondja magát, ugy vagy régi német, vagy mostani magyar hazáját árulja el. Tán 10 éve már hogy itt lakik, tehát ennél fogva is magyar. De van más, ki 100 esztendeje is már hogy itt lakik, itt örült és sirt, őseinek hamvai itt nyugszanak, multját itt bírja, jövődjét itt reményli, — van a ki ezer éve hogy itt lakik, e földön a melynek a magyar adott nevet, azt százszor meg százszor vérével keresztelvén, annak szerkezetet és szabadságot adván és azt mindenkivel megosztván, — és az olyan lakos még most se legyen magyar, vagy még most is, ne merje, vagy ne akarja magát magyarnak nevezni?

Igy fogom én fel a dolgot, és türom a nem-magyarajku felszólalást, mert így is tudom, hogy magyar az a ki szól, csak magyar érdekekben szóljon; de a mellett igyekszem, fáradozom és csüggedetlenül törekszem, hogy minden magyarpolgár, egyszersmind a magyar nyelvet is értse, szeresse, mivelje, a nélkül hogy az ő ajkának elátkozását kívánám, a nélkül hogy őt megfosztanám azon hangoktól, miken ő, tán gyermekkorától hozzá volt szokva a hazai közös érzelmeket szívni. Vagy, mind német-e az már, ki németül beszél? ugy egy emberben, anyi nemzetiség és anyi külön hazai érdeke férhetne meg, a hány nyelven tud beszélni. Több nyelvet ohajt és szeret a műveltség,

szük szem elől a külföldi nevelési s egyéb tudós társulatok példáját, u. m. a hol több nyelven is szólhatni. Szóló legjobbnak vélné, a gyűlés nyelve fölötti kérdést egyszerűen melőzni.

(Az első napról, a naplózó uraktól többet nem kapva, többet nem is adhatok. A második nap még sokkal csonkább lesz mint az első, mert mint feljebb megjegyzém, Kolosi ur negyedrésnyi közbe-közbe tett jegyzeteit épen nem vettem. A többit úgy adom, a mint kezemhez jött.

Tavaszi.

Második napi közgyűlés. Julius 21-kén.

(Kezdeté hiányzik)

Tatai István, mint a főelveket dolgozó választmánynak jegyzője olvassa e választmánynak dolgozatát, s ennek folytán szól:

Tatai. Ezen kifejezést, álladalmi intézet, oly általánosnak tartja, mely mindent, és ha akarjuk semmit sem határoz meg; ezáltal a szakosztályok épen nem bírnak munkálataikban iránytűvel, mert e szó azt is fejezheti ki, hogy a felekezeti iskolákat mint ilyeneket veszi át a status; egyszersmind azt is, hogy eltöröltetvén minden felekezetiiség, mint egy tabula rasa áll a status előtt a nevelés ügye, melyet tetszés szerint újra alkothatni. Pedig a felekezetiakat ignorálni nem lehet.

Álladalmi intézet az iskola. Még ebben nincs kifejezve az, hogy kitől választassék és függjön a tanító, pedig ennek meghatározása lett volna a választmánynak egyik teendője; ha ezt az idő szűke miatt nem leheté, bizzunk még egypár egyént e kérdés részleteinek kidolgozásával.

Varga János. A néptanító választására véleménye az, hogy a nép maga jelöljön ki három képezett egyént, és a minster nevezzen ki ezekből. — A szaktudomány tanára, versenyzés ut-

de azért csak egy közös hazát és egy polgárzatot; egy nyelvvel beéri a korlátoltság, és azért mondja, hogy az ki nyelvemet nem beszél, nem atyámfia, nem hon- és nem polgártársam. Pedig, igenis az. Mert a haza megfér több nyelv mellett is, de az országolás, az igazgatás, az erős és hatalmas közszellem egy országos és köznyelvet ohajt és szükségel. Meg fognak polgártársaink tanulni magyarul is, de ne gunyoljuk azért idegen ajkukat, ők csak más hangban szóló magyarok, de nem idegenek. De hogy mentül élőbb nyelvben is egyképen szóljanak velünk, az épen kívánatos. S ez nem fog elmaradni, mert napról napra kevesebb gyermek születik, ki már gyermekkorában magyarul ne tanulna.

A németül szóló Kolinszki magyar társunkat tehát békével kihallgatám, habár tudom is, hogy szép szónoklata nagyobb hatást tett volna, ha ő azt magyar által adatta volna elő, vagy magyar fordításban olvastatta volna föl.

Tavaszi

ján választassék; a versenyés a minister által kinevezett felügyelők előtt történjék.

Az ötödik pontra nézve nézete, hogy minden tanítót az álladalom fizessen, a lelkészekkel egy arányban. A szaktanítókat az állam fizeti, de mivel ezek egy külön életmódra készítik a tanítványt, tehát a tanítvány e tanulmányokért fizessen bizonyos díjt.

Ezek felett méltóztassanak tanácskozni, és míg ezeken túl nem estünk, ne vágjunk a hetedik és nyolcadik pontba.

Michnai Endre (posonyi tr.) Nem barátja a felekezetes iskoláknak, melyek a polgárzat ellenei, mert a helyett hogy összeolvasztanák és kiengesztelve egyesítenék, elkülönzik és elidegenítik egymástól az egy haza fiait. A tudomány minden felekezetre nézve ugyanaz, tehát minek ezért felekezeti iskola? A hittan tanítása, minden külön felekezet felekezeti tanítójának, tehát a papnak a dolga.

Az iskola az álladalomé; ezt pártolja. A tanítás szabadságát azonban az elemi iskolákra nem akarja kiterjeszteni, hanem csak a közép es felső tanodákra. Itt azonban ne arról vitatkozzunk hogy mit, hanem hogy mikép rendezzük el a tanítást.

Filó János. Az első pont szerint, az iskola az álladalomé; de még erről a felekezeteket is meg kell hallgatni. Öszpontosított véleménye az, hogy az iskola statusintézet, a hittan tanítsa a pap és pedig a templomban mert ez az ő iskolája. A tanszabadság csak a főiskolákra terjesztessék ki.

Horári János. Indítványa tegnap az volt, hogy az egyházi hatalomnak befolyása ne legyen a nevelésre. A tanszabadságot így is lehet érteni: felekezeti szabadság. A tudomány egy, erre felekezetiesség szükségtelen.

Arról panaszkodnak, hogy sokáig tart a vitatkozás. Ez már százados harc, hogy a tudomány küzd a hittel.

Mi az egyház? aequale papság, mely a kedélyeken uralkodik. A zsarnoktól nem fél, mert annak bilincseit szét lehet törni, de a papi hatalom értelem-zsibbasztó erejéből nehezebb a bontakozás. — A statustól félni nem lehet s nem is kell, mert ez a képviseleti alkotmány nál a nép s ez bir a kor szellemével.

Indítványozza ismét, hogy az egyházi hatalomnak ne engedessék befolyás az iskolákra; s ezt nyíltan ki kell mondani s ennek nyomán tervezni a többi teendőket.

Babics (egri tanár.) A mai tanácskozmány is azon mederben foly, mint folyt a tegnapi bizottmányi értekezletekben. Tegnap anyi eszme merült föl bizottmányi értekezleteink folytán, hogy az is elég lett volna e kérdés teljes befejezésére. Tegnap is az a kérdés jött föl: mily hatalom folyhat és folyjon be a tanintézetekre? E hatalom csak kettő lehet t. i. az álladalom és a hitfelekezetek. Legyen a státusnak befolyni kötelessége; a hitfelekezeteknek pedig szabadsága. De vegyük föl, mint működött eddigél a status, mint folyt be itt vagy amott az oskolaügyre? — ugy,

a mint vagy liberalis vagy absolutistikus színezetű vala. Ám ezen színezetkülömbőségnek nem szabad a tanügyekre befolyáson feltetszeni; a tudományosság önálló működésének épségben kell maradnia. A status irányában tehát garantiára van az oskolának szükségese; s ily garantiául adatott a kérdésben forgó alapelvhez a *záradék*, hogy, „a tanintézetek csak a tanszabadság biztosítása mellett legyenek a statuséi.“

A statusé, meghatározni, hol állitassanak iskolák? s mik tanitassanak azokban? De midőn ez a status joga, szükség más részről a tanszabadság is, hogy úgy ne járjunk mint Svajchban történt, hogy a meghívott dogmatikus tanár, kiadott dogmatikus művében tagadá az isten lételét, s hogy ez mily absurdum; magában világos. (*Közbeszólás: miért volna absurdum, ha tudományosan bizonyítja?*) Kérem, hogy ne volna, midőn egy dogmatikus mondja, hogy nincs isten! — Ugy adassék tehát az oskola a status kezébe, hogy annak tetszése szerint irányt ne adhasson.

Azon kérdésre: közösek legyenek-e a tanintézetek, vagy felekezetiek? feleli szóló. A status által állított vagy állítandó tanintézetek, meglevén azokban minden hitbelinek saját vallástanítása — közösek legyenek, ki nem zárátván azomban a hitfelekezetek tanszabadsága.

Majer István. Minél tovább füződnek az értekezletek, annál inkább megbarátkozik a szóban forgó alapelv eredeti szerkezetével. Értsük meg egymást! A papi uralom hatalmaskodását hallá itt említeni; de hiszem a hatalmasság ellen vivatik ma a harc európa-szerte. Nem tagadhatni, hogy valamint a status, úgy az egyház is visszaélhet saját hatalmával; de épen azért kell ellensúly a tanügyre vonatkozólag is — és ez a tanszabadság!

Franciaországban is, a status karolta föl a tanügyeket, s nem nagy idő folytán, tizenötször változott a tanrendszer. Napoleon egészen a maga zsarnoki céljaira használta volt azt föl. Adjunk teljes szabadságot a tanlásnak, nem zárván attól el az egyházak befolyásait sem. — Belgiumban a leglátogatottabb iskolák, az egyház iskolái. Hivatkozik szóló az esztergami mesterképezdére is, mely leglátogatottabb az egész hazában; s föl hívja a jelenlevőket, mondják meg, visszaélt-e itt az egyház valaha elvével, gyakorolt-e zsarnoki befolyást?!

Épen azzal lehet ellensúlyozni az egyházat, hogy legyen tanszabadság; — s miért ne? Pesten magánosok is állítottak föl intézeteket. Ne említsük tehát többé a *felekezetiiséget*; hanem tartuk meg a szerkezetet, mint van: hogy a tanodák az álladaloméi, a tanszabadság biztosításával.

Halászi. Az iskolatanítók szük pénzkörülményei iránti tekintetből, mentül előb a falusi tanodák ügyét kéri tárgyalatni. Legyen a néptanoda a statusé, tanítsa a hitvallást a pap. A gyűlés által javaslandó tervnek elfogadására szorítassék minden

néptanoda, de a követendő tanmodorra nézve, legfőlebb ajánlásnak legyen helye.

Szólo benyújt a megyéjebeli néptanítók részről kidolgozott némely tanterveket.

Ney (elnök.) Ajánlja a szőnyegen levő tárgyra szoritkozást. A tanszabadság eszméjére nézve nem értjük egymást. Elvben a felekezeti tanodának ellene vagyok. De ezen elv. az élet köz folyamát megelőzi. Törekvésünk most csak az lehet, mikép előkészítsük a lehetőséget, hogy emez elv *valaha* valósuljon. Ezt kell könnyitenünk. S épen azért ne állítsuk a dolgot élire. Én az engesztelődés embere vagyok. Kapsoljuk az elméletet a gyakorlattal. A szülék és a köznép befolyása kétségtelen, — ezeknek uralkodó nézetei ellenében az egyháznak jelenleg teljes kizárása lehetetlen. Máraadjon az utóbra. Elég most a célhoz közelítőleg eszelekednünk.

Mi közelebről a tanszabadságot illeti: ez nem csak a tanmodor választásabani köttelenséget jelenti, hanem lényegesen magával hozza az elvek-, nézetekbeli szabadságot is, ugy szinte az előadandó tanok szabad meghatározását. sat. De ekkép értve, a tanszabadság, egyedül a főtanodákat illetheti. Módosítsuk a szerkezeti pontot ilyképen: „minden tanoda álladalmi intézet, a tanintézetek föllállításának s kezelésének tökéletes szabadsága főhagyatván.“

(Ismét hézak a naplóban. De emlékszem hogy a tárgyhoz és épen e tájon én is szólottam. Emlékezetemből ide jegyzek néhány pontot, a többi aláb következik.)

Tavaszi. Uraim! a tanszabadságról van itt legőbb vitatkozás. Mi azt alapszabályba akarjuk foglalni, a mi ugy is a törvényben már meg van. Az egyedüli nevelési törvény a melyet eddigé birunk, „a magyar egyetemről,“ egyenesen és épen erre vonatkozik: „miszerint a tanuló arra nézve mely tant. és melyik tanártól kívánja hallgatni, szabad választást tehessen; másrésről, hogy bármely jeles tanárok az egyetemnél tanithassanak.“ — Erre vonatkozik a tanszabadság. Én másutt és máskint e szónék értelmet adni nem tudok.

De bizonyosan nevelési és intézetet-nyithatási szabadságot értenek ez alatt. Hiszem erre szabadsága van minden egyes polgárnak, menyivel inkább több polgárnak együtt. A szabadságnak a mai időben klasszikus honában Amerikában, a nevelés egyének szabadságára van hagyatva, sok tekintetben így van ez Angliában is; és ez meg lesz mindenütt a hol a polgár szabad. De ilyen szabadság mellett, uraim, nevelést csak azt kap, nevelésben csak az részesül, a kinek módjában van nevelőt vagy nevelőket tarthatni. Hát a szegényebb gyermekről a hazában ki gondoskodik? nem épen ugy polgárai-e azok is a hazának mint a gazdagok? és ha roluk is gondoskodni kell, kérem, kit illet az? nem-e a hazát, mint mindnyájunknak közszülejét? Y

Azomban nálunk még más tekintetből is kell venni a nevelést, ha egy hazát, egy közszellemi hont akarunk mindnyájunkra nézve. Véghetetlen szakadozottságunk és pártoskodásunknak, melynek magvai az anyira elkülönzött első nevelésben rejlenek, meg kell szűnnie, s erre az egyedül közvetítő ut, a köz és közös nevelés. A felekezeteket, mint vallási társaságokat, nem illeti és nem is illelheti más igény, mint épen csak a vallási és pedig különösen hitvallási tanítás. És ezt át akarjuk engedni annak a kit illet, a vallás- és hitfelekezeti tanítónak, a papnak. De minden egyébre nézve nincs szükségünk a felekezetiességre, mert minden egyéb tan, nem felekezeti és nem is lehet az. Vagy más-e a r. kath. szám- és mértan, természetrajz és földleírás? sat. a mint azt egy nem rég kiadott könyvecskémbe „Tanoda és Egyház” címűben bővebben bizonyítottam. Ne erőltessük tehát a dolgot. Mondjuk ki és fogadjuk el, hogy a nevelésről gondoskodik a status, a hitvallás tanításáról az egyház, a többire nézve pedig a maga költségén állithasson intézetet szabadon minden polgár, ha neki tetszik.

(Hészak.)

Pecz Gyula. Már ismét oly térre megyünk át, melyen célhoz nem jutunk, értem a felekezetekről vitákat; ha mindjárt el nem érhetjük is, hogy az iskolában legyen egy pásztor és egy nyáj, de arra törekedhetünk. Ha a státusé az iskola, akkor bizonyos hogy minden felekezet tanításáról gondoskodik. A szerkezet első részét pártolja, de a tanszabadságot úgy értelmezi, hogy ne legyen a tanítónak szabad azt tanítani mit akar, hanem a status által meghatározott rendszer szerint, az egyes tanokat akkint adhassa elő, mint azt legcélszerűbbnek látandja.

Dienes Lajos. A törvény már kimondá hogy a status tartja fen az iskolákat; ha fentartja, úgy be is foly rendezésökbe. A tanszabadságról szólván, hol szabad sajtó van, ott okvetlenül tanszabadságnak is kell lennie. Nem vétetik el a papnak befolyása a népnevelésre, sőt most fog épen a maga helyén t. i. a hittan által abba be folyni. Szólv kívánja hogy a tanintézetek az államé legyenek, a tanszabadság biztosítása mellett, valás felekezetiesség nélkül.

Bácsi. Röviden a tanítás függetlenségét a papi befolyástól Horvári szerint pártolja. A tanszabadságot illetőleg, Ney indítványához járul, t. i. az alsób iskolákra is, ne csak a felsőkre kívánja kiterjeszteni.

Jakab. Nézeteit nagyobb részt már mások elmondtak, azért röviden kívánása ez, hogy meghagyatván a papságnak a papnöveldék körüli szabad intézkedési joga, a többi iskola befolyásuk ámul vétessék ki. A tanszabadságot az alsó iskolákra olyformán értelmezi, hogy az előszabottat kelljen tanítani, de hogy mi-

kint, kinékkinek saját egyéni nézetére hagyassék. A felső iskolákban legyen teljes tanszabadság. A status fizesse a tanítót, de a tanítvány a tanításért ne fizessen.

Domanovszky Endre. Az első pont homályos, mert magyarázatában helyt enged a felekezetiességnek. Így vagy kártékony, vagy sikertelen leend. Határozottabb kitévelt kíván Horáriként. A tanszabadságot úgy értelmezi a tanítóra nézve, ha azon tudományt választhatja, melyre hivatást érez; a tanulóra pedig, ha van alkalmá a szaktudományok között választani. A pap mint pap, a tanításba be ne folyjon, hanem mint családtya, vagy mint megválasztott tanító igen.

Filó. A szerkezetre nézve röviden kíván nyilatkozni. Tavasi azt mondá: kár vitatkozni, hiszem a szerkezet még többet mond mint a menyit némely vitatkozók látszanak kívánni. De egyik logikai szabály a präcisio, s épen ezért nem kell többet mondanunk mint a menyit szükség. A felekezetiességről is hallott szülő szólni; nézete az, hogy az iskolákat ki kell vetköztetni a felekezetiesség minden belolyása alul. Mire nézve a szerkezet klausuláját nem pártolja, a záradékokkal nem boldogulunk, s e mellett a kérdéses záradék kétértelmű is: a tanárookra kívánjuk-e azt érteni, avagy az egyházra? Nézete szerint minden tanintézet a statusé, egyedül a vallástanításra hagyatván meg a hitfelekezetek szabadsága. Mióta a papság uralkodni kezdett, tudjuk mily féltékenységgel őrizte hatalmát. Az iskolát tehát szükség hogy emancipáljuk a pap és az egyház befolyása alul.

Kovács József. Valamint az egyenlőség és testvériség, úgy a szabadság elve is szerte hangzik most a széles hazában, azért szóló sem az egyenlőséget, sem a testvériséget nem kívánja gyakorlatba venni a szabadság rovására. Már pedig, ha kizárólag csak a státuséi lennének a tanintézetek, a szabadság nagyon megszorítatnék. Így ha a szülő nem osztaná a statusoskolák irányát, hová fogná gyermekét küldhetni? Ebbeli természeti szabadságát megszorítva, vajmi nehezen viselné! Minthogy tehát Szvorényi tagtárs módosításában a teljes szabadság szellemét szóló leginkább bent leli, e módosítást testestül lelkestől magáévá teszi.

Brassai. A szerkezet szellemét tiszteli, de szavait nem javalja. Hiszem a katolikus iskolák, eddiglen is álladalmiak voltak, és valljon szerették-e? Volt-e benne köszönet? és mi azt, mit a tapasztalás ellenem általánosítani akarnók-e? — Az iskola rendeltetésénél fogva nem az álladnlomé, kormányé, országgyűlésé, sat. hanem az *emberiségé*, mintegy organikus szabad egész, az álladalmnak csak felügyelete s pártolata alatt. Az iskolát egyik járom alul kivenni s a másik alá hájtani, bizony nem okos dolog. Mondjuk ki a tökéletes tanszabadságot egész általánosságban, ha vele nem látszik is mindenkinek gondolatja kizárólag kimondva lenni. Szükségtelen azt körül irogatni. Lám e három szó is: szabadság, egyenlőség, testvériség, egész általánosságban használ-

tatik. S épen azért jó, mivel így mindenkinek egyéni fogalmát s vágyát befoglalja. Legyen benne, hogy mindenki taníthat, mindent taníthatni, mindenki állíthat iskolát sat.

(Szóló megkéretik, a szerkezeti pontot a maga nézete szerint kiegészíteni. Nyugtalanzkodás.)

Tavaszi. Kénytelen vagyok újra felszólalni. Ne türehtlenkedjünk uraim, a hosszas vitálás miatt. Csak legyen e nagy csomó megoldva, a többi majd könnyen és szaporán folyhatand. Hogy mi e dologban oly igen nehezen tudunk megegyezni, az igen természetes. Kossuth, a nagy magyar, azt mondá: „a kinek keze valamely nemzet erszényében, és a kinek kezében a nemzetnek fegyvere, azé a nemzet.“ Ezen okoskodást itt is lehet alkalmazni: a kié a nevelés, azé a nép. Azért versenyeznek anyi hatalom a nevelés felett, mert biztosítani akarja magának a nép hatalmát. Eddiglen a nevelés nagyrészben a pap kezében volt, azért volt a papságé a nép.

A gyermek megszületett, s im mindjárt körülállja őt a sok dajka, az egyik is riadja, a másik is fogadja hogy a gyermek ápolása őt illeti, hogy a gyermek az övé. Szüle, község, egyház, status, ezek mindanyik hatalmak a melyek a gyermeket igénylik. Kié legyen az? Én is azt mondanám Brassaival, legyen önmagáé, — s így legyen az iskola az iskoláé; de ez így fen nem állhatna, valamint a gyermek önmagára hagyottan nem nevelkedhetnék.

Én részemről a magzat körül csak két hatalmat ismerek és így e kettőnek vindikálom a nevelést. Az egyik a *szüle*, a másik az *állam*. Mindkettőre nézve, kötelességet ismerek inkább mint jogot a gyermeket neveltetni; a jog nevelkedetni, a gyermeké. Ha már a szüle kötelességét teljesíteni akarja és gyermekét nevelni, valljon tesz-e — ha pl. több gyermeke van, és tehet-e azok között különbséget? Szereti és szeretheti-e igaz szüle, az egyik gyermekét jobban mint a másikat? Azt mondom hogy nem. Tehát a szüle egyenlően minden gyermekét részelteti a nevelésben. Mikint akarja azt tenni? az tulajdonképen egészen az ő köréhez tartozik, de tennie kell. Családjából nevelőintézetet csinálhat, házat tanodává változtathatja át, s ki fogná őt ebben gátolhatni? hisz ez szülői kötelesség s a kötelességben van a jog. Látjuk tehát, miszerint egyes szüle, egyes polgár is állíthat tanintézetet, menyivel inkább több szüle, több polgár együtt, ki fogná ezt tilthatni? — De én immár ilyen köz szülőül tekintem az álladalmat, és e szerint erről is azt mondom, hogy neki kötelessége tanintézeteket állítani, mert minden gyermekeinek joga van tőle nevelést követelhetni, neki meg magában, a kötelesség mellett érdekében is van, nevelést adni. Ebből fejlik ki a közös és az állami tanoda. Vagy tehet-e az állam is gyermekei között különbséget? karolhatja-e több szeretettel egyikét és kevesebbel a másikat? Kedvesebb-e néki a katolikus, a zsidó, vagy a pro-

testans magzat? Hiszem neki csak egy szeretetének szabad lennie, minden fiai iránt. A kik a polgárzatban a vallás különbsége szerint osztályozzák az egyéneket, azok elfeledik, hogy a statusnak magának vallása nincs és így a felekezétség alá nem is eshetnek soha. Vallása csak az egyénnek van, már pedig a status nem egyén, a status fogalom. És még is voltak statusvallások is; már mit jelentsen az a mai időben? nem vagyok képes fölfogni.

Sokan a vitakozók közül, a midőn a statustól mint köz szülétől oskolák dolgában félnek, rémül látják és képzelik magoknak mindig a régi statust a mely azonos volt a kormánnyal, s onnét az elnyomasztás, mely alatt a kath. intézetek görnyedeztek. De most status mi is vagyunk, miért félünk tehát saját magunktól? E szerint e kifejezés hogy „a tanoda az álladalomé,“ csak annyit jelent, hogy a tanoda mindnyájunké. Fajuljon el valaha az álladalom megint pusztá kormánnyá, úgy leszen a népnek ereje: kiragadni az oskolát a járom alul és a közintézeteket ismét magánintézetekké súlyesztetni. Az ós nevelési hatalom mindig a szülékben van és azok mindanyiszor vissza vehetik, és kezelik vagy magok, vagy kezeltetik magántanítók mint bizottmányosaik által, vagy önmagok létesítenek tanodákat, vagy pedig reábizzák azokat az egyházra. Ez utóbiakról azt tartom, hogy csak a statusnak tökéletlen, kifejeletlen és beteg voltában és korában, a mikor egyedül a zsarnok és egyoldalú kormány volt a status, akkor keletkeztek, mint a statusnál szabadabb egyletek, a melyek mivel a kormányi bitorlást a nevelés dolgában eltérni nem akarták, vagy mivel a kormány a neveléssel nem is vesződött, magok teljesíték a nevelésnek tisztét. A dolgok most sok tekintetben megfordultak, ámbátor lehet hogy szükség esetén ez megint úgy lehetend, csak hogy akkor nem az egyház lesz a fölszabadító, hanem bizonyosan más viszonya és hatalma az életnek. Egyházra most már tulajdonképen nincs is szükség, mert az ember, életének minden iránybani kifejthetését felleli már a szabad, egyenlő és testvéries statusban. Az evangéliom hirdetését ő vette át s így most ő a valóságos egyház. Vagy mi más most a törvényhozás? nem-e az összes hazai gondolkozásnak kifolyása? Ki rendelkezzen tehát a tanügyről is, hanem az összes törvényhozói testület? vagy megállhat-e ezen hatalom mellett más törvényhozói hatalom is? lehet-e még status a statusban? vagy valami, és valaki, a mi és a ki a status felett van? A status most a mi társasági mindenségünk, és ennek nyilatkozása a törvényhozás; végrehajtója a ministerium, de ezt, törvények nélkül, semmi jog nem illeti.

Én tehát részemről a vitás alatti elvnek formulázását több pontra különválasztva, így tenném:

1. Az állam *állit* tanodákat. (Értem: kötelességből.)
2. Az állami tanodák minden polgárra nézve *közösek*. Azok fenntartásához minden polgár járulni köteles.

3. Külön tanintézetek — a nevelés szabadságánál fogva, a haza szellemében bárhol *alakulhatnak*.

4. A külön tanintézeteket, a *külön alapító vagy alapítók tartják fen*, de az azokban nevelt növendékek, vizsgálatot tartoznak tenni az országos tanrendszer szerint.

5. Az állami tanodáknak törvények értelmében és törvények nyomán, *főigazgatója* a felelős közoktatási minister.

6. A külön tanintézetek öngazgatással bírnak, a minister azokra nézve országos *főfelügyelő*.

7. Csak országosan képzett tanító, választható tanítói hivatalra.

8. A tanító választás az elemi tanodáknál illeti a községet, különösen annak iskolai választmányát, a megerősítés a ministert.

9. A felsőbb tanodákban a tanszékek tudományverseny, utján töltenek be. sat.

(Sok közbeszólás. Ezek után: Brassai és Szvorényi olvasnak fel képletezést a főnforgó pontra nézve. Átalános viszhangra egyik sem talál.)

(Naplói hézak.)

(Az egy elvbni megállapodást, lásd a jegyzőkönyvben.)

Majer István. A tegnapi gyűlés elhatározta, hogy ma csak 10 óráig tartand a közülés s hogy aztán szakokra oszljik; a 10 óra meg van; kérem oszljunk szakülésekre.

Varga János (alelnök.) Ugy tartom, térjünk el az általános elvek további tárgyalásától és menjünk át a szakmunkálatokra. Az elemi osztály itt fog maradni, a többi osztály a melléktermekben ülend öszve.

Tavaszi. Még a tanítói gyűlések megnyitása előtt, és úgy az alatt is, többnemű küldemények, javaslatok, tervezetek, kérvények és indítványok érkeztek hozzám; mit tevők legyünk azokkal? akarjuk-e majdan külön elővenni és tárgyalni, vagy pedig szabadjon azokat illető osztályokba adni, kellő és illó használat végett?

Az utóbi ajánlat elfogadtatik. Megtörtént.

Harmadik napi közülés. Jul. 22-kén.

Tárgy: a 21-ki jegyzőkönyv hitelesítése s a szakosztályi munkálatok.

Majer (jegyző.) Olvassa a jegyzőkönyvet. (Helyes.) Parancsolják-e önök hogy a szakmunkálatok fölolvásásához fogjunk? (Halljuk!)

Ney (elnök.) Kéri a gyülekezetet, hogy tanácskozzanak, hogy valami eredményre jussunk; mert fél, hogy e nélkül oszolván el, a világ előtt furcsán jellemezné magát a tanári testület. Eddigiekből első eredmény, azon általános elv fölállítása, miszerint a status

állít tanintézeteket, a tanszabadság teljes biztosításával; második eredmény leendnének a megállapítandó szakmunkálatok; harmadiknak kívánna, hogy a testület magát jövőre is megalakulnak nyilvánítsa ki, a helybeli nevelési társaságot bizandhatván meg állandó ügyviselőjeül.

Ney. (Olvassa a kisdedovodára vonatkozó s általa szerkesztett szakmunkálatokat.)

Majer. A növendékek korára nézve azon megjegyzést teszi, hogy a szoros értelemben vett tanítás ne 7, hanem 6 évesekkel kezdessék. (Maradjon.)

Bacsák. A második szakaszra megjegyzi: jó lenne hozzá tenni, mikép vallási s erkölcsi mondák is használtassanak a kisdedek erkölcsi kifejtése körül.

Dienes. Csodálja, hogy épen az, ki a vallást oly igen tiszteli, épen az kívánja a vallást gyermekjátékuul használtatni.

Bacsák. Inkáb semmi kisdedovodát sem akar, ha ott egyedül játékkal vesztegettetik az idő. A vallást a nélkül is bele lehet a kisdedbe csepegtetni hogy ez eljárás játékkép történjék.

Brassai Samu. Ugy hiszi a főcél miért a tagok összegyűltek, az, hogy a legszükségesebek megvitatása által eredményt vigyenek szét az összegyűlt tagok. Minden tárgybol tehát csak azt kell kiszemelni, mi a célra szorosan tartozik. A kisdedovodára nézve pl. ki kellene legaláb annyit mondani, hogy az elemi iskolákkol mindenütt kisdedovoda is legyen kapcsolatban; — ezt azonban csak azon helyekről kívánja értetni, hol nincs mód külön ovodát felállítani, különben pedig külön állitassék föl. Kívánja továbbá, hogy kisdedovó-képezdek is több számmal legyenek, csak azt jegyezvén meg szerkezetökröl, hogy azokbol a kisdedovó-növendékek mennél rövidebb időn s kevesebb költséggel kerülhesenek ki.

Ney F. (elnök.) E szerkezetben mind két kívánság befoglalatik, t. i. hogy lehessen külön képezde a falusi, és külön a városi elemi tanítók képezésére. Mert bár általánosan pädagogiai képzettséggel, mind a falusi mind a városi tanítónak egyaránt bírnia kell, de ezen fölül ez utóbinak több tárgyismerettel.

Launer (selmeci.) Feleslegesnek tartja az e fölötti vitákat, mert ha bevégezték a szakosztályok munkálataikat, akkor a tanmódról kíván tanácskozni.

Varga János. Nem lehet itt a tanmodorrul beszélni, mert itt a lecke-tartásnak nincs helye, a tanrendszert kell megalapítani, a tanmodor kinekinek saját képzettségéből foly ki.

(Sokan szólni akarván egyszerre Tavasi közbevág.)

Tavasi. Előadja mikint ő legelőb iratta föl magát s még is mind eddig hallgatott, csak hogy valami határozathoz juthassunk, oly határozathoz, mely e tanítói gyűlés tekintélyével s hozzá csatolt várakozással megegyezzen; azért fölszólítja társait, hogy sor-

ban hallgassák ki a szólókat, kik sziveskedjenek röviden nyilatkozni.

Varga János: (Olvassa az elemi szakosztály munkálatát.)

Brassai. A tanító kinevezésére megjegyzi hogy azt ne a minster nevezze ki, mert valamint káros az egyház, ugy káros lehet a kormány tulnyomó befolyása is, a nevelés és tanítás valami önálló emberiségi intézet.

Hunfalvi János. A tanítókat nem a minster, hanem a községek által kívánja választatni, indítványa ez: az illető község válassza a tanítót s azt a közoktatási minster erősitse meg.

Varga János. Nem barátja a nevelésben a nagy centralizációnak, mint az eddig a r. kath. iskolákban vala, de az elegyetemítésnek sem, mint eddig a prot. iskolákban vala. Mivel pedig a szakmunkálatban mind a népnek, mind az illető minsternek engedtetik befolyás, ezt pártolja.

Hunfalvi. A szerkezet nem eléggé határozott s világos, akkép kívánja módosítani: hogy a község válassza a tanítót s az illető minster erősitse meg.

Dienes Lajos. Tegnap is hosszú ideig tartott e fölött a vita. A nép választása ellen argumentumul hozatott föl: hogy korteskedésre nyujt alkalmat; de ennél még fontosabb ok is harcol ellene, t. i. hogy olyan községekben hol több hitfelekezetűek laknak, e választási jog felekezeti viszálykodás és gyűlölségre vezetne. Kimondatott: hogy a tanító statushivatalnok, mint ilyen természetesen a ministerium rendelkezése alá tartozik. Itt a nép érdeke csak akkor van bántva, ha az egész község kívánata sem vétetnék figyelembe, ezt pedig a szerkezet követeli, tehát azt elfogadja.

(A többség kiáltja: *elfogadjuk!*)

Ney Ferenc. Kérdést tesz, hogy kívánnak-e a tárgyhoz még szólani vagy nem?

(A többség kiáltja: *nem!*)

Takács. A szólástól ily módon nem hagyja magát elűtteni; mert nem voksolni, hanem tanácskozni jöttünk ide.

Ney Ferenc. A sor a szólásra Koóson van.

Koós. Indítványozza: hogy a község jelöljön ki hármat, s a minster ezekből nevezze ki a tanítót, így mind a két érdek kielégítve lesz.

Szánthó. Koós indítványát pártolja.

Majer. A szerkezetben Koós indítványa befoglaltatik, így azt elfogadja.

Takács. A centralizációt az iskolákban épen nem ohajtja. Példa erre Poroszország, mely művelt nevelt nép; de a kormány befolyása alatt álló iskolák által a hazaérzet épen nem fejtetett ki; s ennek oka hogy a nevelés kivétetett a nép kezéből. A minster általi kinevezés ekkht veszélyesebb a korteskedésnél, mert a jövendő ministert nem tudjuk, ki s milyen lesz. A tanítót vá-

lassza a helység repraesentans testülete, a kormánynak ugy is befolyása van a képezdére.

Ney Ferenc, Fölvívja a közönséget hogy hallgassa meg előb az egész munkálatot, talán a jövő paragraphusok elosztaják némelyek aggodalmait, s ha egészen átolvastatott, akkor tárgyalják szakaszonkint.

Koós. Varga János indítványát pártolja.

Ney. Ha a nyilatkozatokat összehasonlítja, az tűnik ki, hogy a többség igen kevés eltéréssel mind a szerkezet értelmében nyilatkozott, azért a vitatkozásokat e pont fölött befejezhetnők, s a szerkezetben megnyugodhatnánk.

Horári. Indítványa az: hogy a nép válassza magának azt a tanítót, ki neki legjobban tetszik; a kerületi tanodai tanács kormányozza, s a minister fizesse.

Bacsák. A törvény kimondá, hogy az iskolát a status tartja fön, továbbá, hogy szabad minden hitfelekezetűnek egy iskolába járni, s ez már összeolvadásra céloz. Ha a tanító statushivatalnok s mint ilyen attol fizettetik, akkor a minister kormányzása alá tartozik s így attol kell kineveztetnie. Indítványa: hogy a felsőb tanodákban csödület utján töltsék be a megürült tanszék, az elemi iskolákba a nép jelöljön és a minister nevezzen ki azokbol tanítót.

Ney. Azért hogy valaki statushivatalnok, nem következés, hogy a minister által kell kineveztetnie, mert statushivatalnokot választhat a nép is, mint p. o. városi hivatalnokokat; azért arra nyilatkozik, hogy az elemi tanítót válassza a nép és erősítse meg a kormány.

Alelnök *Varga*, folytatja az elemi tanodatervnek fölolvását.

Az 5-dik pontra nézve: *Pecz* osztja Takácsnak nézeteit, azon jegyzéssel, hogy hol a nép maga törődik a tanintézettel, ennek betöltésével, ott kötelessége lesz a ministeriumnak a nép közé tanítót küldeni.

Nagy Vince. Példákkal mutogatja, miszerint még szab. kir. városi tanács is menyire lévedhet az egyének választásában, menyivel inkább a falusi nép. Jobb lesz: a község hirdessen csödöt, jeleljen ki hármat, közülök a minister nevezzen ki tanítót.

Haberern. Figyeltem önöket, hogy kik az egyház járna alul ki akarják emelni a tanodát, ezt elárulják a statushatalomnak. Fő feladat: az önkormányzat, erre kellene mindenkinek törekednie.

Tavasi. A tanító a községbeli szüléknek szolgál, kik szinte független polgárok, s ezentul értelmesbek leendenek. A község válasszon, de csak képezdében elkészültet, s országosan kijellettet.

Csoma. A kormány a népnek kifolyása ugyan, de azért nem csalhatlan. Ellenőrizze tehát a nép. A népfelség minden. Ez maga jelelje ki a tanítót de csak képezdéből kikerültet. A hitfelekezetet illetőleg, ha ilyen több is van egy községben, mindenik

felekezet a maga számával aránylag jeleljen ki egyéneket saját emberei közül.

Alelnök a szerkezetet ekkép módosítja: „Az országos képezdéből kikerült egyének közül, a nép választottját a mininisterium erősíti meg.“

Breznyik. Nézete, hogy az elemi tanítót ne a nép válassza, mert így mindig a hitfelekezeti többsége fogna határozni. Példaul hozza föl Selmecet; itt nagyobb számmal lévén a katolikusok, mint a protestansok, mindig amazok részén lenne az eldöntő erő. Az is ide megy ki, hogy a nép jelölvén ki a tanárt, ezek közül a kormány válasszon; a tanár elválasztása így is a felekezeti többség kifolyása lenne. Hol egy felekezeti a község, ott könnyű a dolog; de vegyes vallású községeknél mi fog majd történni? Azt mondják az előtte szólók, a vallásfelekezetiiségre ne legyen tekintet, — szóló úgy látja, ebből vallásháboru lehetne! Véleménye tehát, hogy legyenek felekezeti elemi iskolák, s a tanárt minden felekezet magának válassza.

Tavasi Laj. Ha ezekből indulunk ki, úgy lutheranus, kálvinista stb. tanár gyűlést tartunk; de nem közös, országos tanítói gyűlést, pedig ez volt a cél!

Károlyi. Több véleményt hallott, javalja, hogy e fontos kérdésben egyiket se fogadja el a gyűlés, megvitatás nélkül, csak egyszerün: hogy a minister nevezze ki az elemi oktatót. Ehez hozzá nem áll; hanem, hogy a község választván, a minister erősítse meg, ezt elfogadja. Ha más választ a népnek, elégedetlen lesz vele, s ekkor az elégedetlenség ördöge üti majd föl fejét. — Az lenne hát még a kérdés: ha a nép választ, miképen válassza? Erre nézve azt mondá Tavasi: bárki választatik, rossz nem lehet, mert a képezdéből jó bizonyítvánnyal fogott kikerülni. Ez ellen nincs kifogása szólónak; csak arról kíván még kérdést tenni, miképen választ a nép? Csoma azt mondá: a felekezetiiség is tekintetbe vétessék; — és ebben sok van, nem lehet tehát azt egy veto szóval mellőzni. Nézete, hogy a hol például a nép egy harmada katolikus, ott $\frac{1}{3}$ -nyi erővel folyjon be a választásba és pedig fejenkint, s határozzon az általános többség.

Brassai Sam. Mélyen érzi az aggodalmat, melyet az elemi kivált falusi oktatók éreznek a nép irányában, melytől választatnak; nézete mindazáltal az, hogy a nép válasszon; de a minister erősítse meg a választás érvényességének kitünthe után. Ez tökéletes biztosságba helyzi a tanítót; s más részről a szülők is bizodalommal leendenek hozzá, mint saját választottjukhoz. A választás fejenkinti szavazással történjék; de bizonyos kvalifikatiók mellett. A felekezetiiségre megjegyzi: hogy a mely felekezeti az iskola, az válassza meg a tanítót.

Ney (elnök). A többség kívánata, hogy a nép válassza az elemi tanítót; ha tovább tetszik vinni a vitatkozást, folytassák.

Dienes. A felekezetiesség mellőzését tegnap kimondottuk, s ma még is előhozzuk! Takács ur poroszthonra hivatkozott; szóló is épen akkor volt poroszthonban, mikor Takács ur, s a mi akkor úgy volt, martius 15-ke óta már ott sem leszen úgy! — Még csak egy eddig említetlen pontra kívánja a t. gyülekezetet figyelgetni, és ez a tanításbani nemzetiség. Szóló nem tart attól, hogy valamikor panszláv oktatási ministerünk legyen; de igen is attól, hogy ha a nép választ, akkor pl. az árvai, vagy lipói valamelyik község épen oly tanítót választ, ki leglelkesebb panszláv, ne csak arra törekedjünk, hogy olvasni, írni tudjon a növendék, hanem hogy egyszersmind a magyar nemzetiség szellemében vezetessék.

(Nagy hézak a naplóban.)

f.) A 6-ik pontra nézve:

Kóós: indítványozza, hogy Varga János jeles tanrendszere ajánltassék a ministeriumnak.

Többektől megjegyztetik, miszerint e dolog az országgyűlés, nem pedig a ministerium elejbe tartozik.

Takács. A kormány alakítson évenként dologértő egyénekből gyűlést, a rendszer körüli dolgozásra s javításra.

Hunfalvi János. A rendszert országgyűlési törvénnyé ohajlja emeltetni. A ministerium időnkint értekezzék szakértőkkel.

Majer. A szakértők időnkint tartsanak gyűlést. (E nézethez járul a többség.)

Csoma. A jelen rendszert terjesszük föl a ministeriumnak. Jövőre nézve pedig, előhaladhatás tekintetéből, szóló pártolja Takácsot.

Brassai. A tanrendszernek meghatározását országgyűlés elejbe tartozónak nyilvánítja. Csak hogy azon rendszer legyen oly általános, hogy senkit ne nyügözzön.

Takács. Az országgyűlés rendszerint politikai képzettségű és érdekű férfiakból állván, a tanrendszer elővételét örömet elhalogatja, s ha előveszi, és rosszul csinálja, ő maga közvetlenül a bal lépés súlyát nem érzi. S azért az országgyűlési ut nem a legcélrányosb.

Alelnök: tehát hallgattassanak meg időnkint szakértők.

Takács: elégtelen, — legyen szabad gyűlés.

Egy tanító: jobb volna tanodarendszerről mint tanrendszer-ről szólnunk.

A többség a „tanrendszer“ kifejezés és a választmányi szerkezet mellett marad.

A választm. munkálatok 8-ik pontja marad.

Olvastatik a 9-ik pont.

Kovács József. Azt kérdi, csak közös iskolák értetnek-e itt, vagy a magán-intézetek is? (Igen!) —

Csoma. A magán-iskolákban képzetek is, a status iskoláiban vizsgálattván meg, nyerjenek érvényes bizonyítványt. —

10. pont (helyes!)

11. pont (maradjon!).

Takács. Mindent az állodalom nyakába tolni, nem tartja tanácsosnak; mert majd képes lesz-e ezt tenni, avagy sem? Erdélyben, ügyfelei úgy vélekednek, hogy sem a statusnak terhére lenni nem kívánnak; sem azért hogy az állodalom általi elláttatásból cifrálkodhassanak, szabadságukat eladni nem akarják. Külföldön didaktrumot fizetnek és ez kivált politikai tekintetben igen helyes. Azt sem tartja jónak, hogy a tanár maga bibelődjék járandósága beszédésével; hanem didaktrumot fizessen a szülő.

Varga Ján. Sokat mondhatna előtte szólott nézeteire — de elhallgatja, s csak azt mondja, ne kényszerítették a szülő s a köznép, hogy az oskoláztatást fizesse; a köznép ne is tudja, hogy oskolaadót is fizet, hanem olvadjon be ez is a közteher-viselés nevébe.

12. pont (helyes!)

Tavasi. A tanítói gyűlés nyomott javaslati irányeszméi közt az áll, hogy a 25 évig hivataloskodott tanító nyugdíjaztassék, s családja az országos földalpból egy telekkel adományoztassék. Csodálkozni fognak a hallgatók, hogy ezen példátlan indítványtétetet; de mivel eddig a tanító csak proletarius volt, s a tanítói kar tette a legintelligensebb proletariatust, ezt meg kellene szüntetni; s hogy megszüntessék, fekvő birtokot kellene a tanítónak adni, legalább egy kis földtelkecskét, mely 25 évi szolgálata után néki mintegy sirhelyül szolgáljon!

Kós. Nem lehet előtte szólóval egy véleményben, a föld nem fizetés, s e mellett művelésére eszközök kellene.

Dienes. Tavasi indítványára azt mondja, hogy itt nyugdíjrol van szó, a föld pedig donatio lenne; s hogy adjon a status min-deniknek földet? (marad a szerkezet.)

(Varga János olvassa a 13-ik pontot.)

Majer. Nyilatkozattal tartozik az igazságnak. Eddig a plebá-nus volt az iskola főügyelője; ezt most nem akarják; de azért egészen ne zárassék ki a lelkész a nevelésrei befolyásból. Indítványa e pontra az: hogy a helységi felügyelőtanácsnak minden rendű lelkész tagja legyen, hogy így megváltoztatván a tanrend-szer, a tudatlan népet eljárásában a pap vezérelhetné.

Dienes. Nem szeretné ha az iskolai főügyelőségből a pap kizáratnék, de azt még úgy sem ohajtja, hogy mint eddig némely család sarjadéka született főispán, úgy minden pap született iskola főügyelő legyen; ha a nép bizalommal viseltetik irán-ta úgy is megválasztják. Enyit erre; de más pontra kíván szólni. Az eddigi tervben a nép repraesentálva van, a kormánynak szinte befolyása van az iskolák igazgatására, csak a tanító nem foly be; erre nézve azt indítványozza: hogy a kerületi igazgatót a kerületbeli tanítók válasszák, így mindenki érdekének elég van

téve. Azért a 13-dik és 14-dik pontot egyesíteni ohajtja, hogy a kerületi igazgatók a kerületbeli tanítók által választassanak.

Németh Endre. A városi iskolákra nézve az a megjegyzése, hogy a főtanító maga legyen iskolájának főügyelője, mert a főügyelő különben sem néz utána.

Ney Ferenc. Még egy előadandó indítványa is van; márczombat, holnap vasárnap, sokan elmennek s pedig még a többi szakosztályok is referálni akarnak, ha ily hoszasan nyilatkoznak, úgy ki fogyunk az időből, hogy a többi szakosztályok munkálatait a vidékiek nem várják be, azért felkéri a tagokat, hogy röviden s a tárgyhoz nyilatkozzanak.

Brassai Samu. Valljon a kerületi főügyelőség minden kerületében levő iskolákra ügyel-e föl, vagy csak az elemiekre? Ez utóbi esetben a felügyelő mellé egy pár a népből választott tanácsnokot kíván.

Csoma. A felügyelőség szerinte kettő, anyagi s a szellemiekre. A tanító tanítási eljárására nem kell fölügyelet, csak az anyagiakra. A kerületi főügyelőt tanítók által választatni anyi, mint a tanítót magára hagyni. Ezt a fölügyeletet a népből kívánja.

Takács. Dénes Lajos elvét pártolja s így az első keblri kormány tagja legyen a tanító maga is. A kerületi felügyelés ne bizassék egy egyénre, hanem testületre; ennek tagjait a nép és tanítók kandidálják s a minister nevezze ki.

Bacsák. A lelkész választható-e az iskolai tanácsba? (Többen: igen!) Ha igen, úgy megnyugszom. — Egyébiránt akár úgy tekintessék, mint rendes tanító.

A 15-ik pontra nézve:

Varga alelnök: a kifejezést éleselli („bureaukratia, hierarchia, ármány“.)

Egy tanító. Nem elég csupán visszahelyezni, hanem kármentesítés is kell. Az én ipamat a tolnai tractusban eltették; pedig tökéletes igaza volt, de a papjával nem fért össze.

Szvorényi nem helyesli; sem az egyedes példák fölhozatalát, sem a bureaukratia hierarchia s ármányféle kifejezéseket a szerkezetben.

A szerkezet némi enyhítésével, a néptanodai terv fölötti vita befejeztetvén, Majer fölolvása a leánytanodai s nő-növeldei tervet, mi különös észrevételekkel kísérve nem lön.

Az iparosztályi elnök jelenti, miszerint az ipartanodai terv készítésére munkatárs nem jelenvén meg, ő egymaga nem fogott hozzá.

Ezek után *Tavasi* következő indítvánnyal lépe föl: testület nem dolgozhatik terveken, pedig munkánk sietős. Bizzuk tehát a dolgot egyesekre. Ezen indítványommal kapcsolatban azt ohajtom, hogy folyjon át gyűlésünk az állandólag működhető nevelési társulatba, mely eddiglen csak pesti, de így, ha nekünk tetszik, országossá leend. Kebleztessenek abba mentül több vidékiek is.

Bizzunk meg tehát, mint mondtam, a tervek készítésével egyeseket, akár a vidéken, akár itt lakókat. A megbízottak küldjék be még szeptemberig dolgozataikat: itt helyben pedig az akkor már országos nev. társulat bírálja meg azokat, és úgy juttassa el illető helyökre.

A nevelési társulat mint állandó tanárgyűlés, évenként összehihathatná a vidéki képviselőket, és vidéki egyletekkel összeköttetésben állhatna.

Egyszersmind ajánlja szóló az általa és Ney által megindítandó „Tanoda“ című lapot, mint egyik módját a nevelési nézetek terjesztésének.

Tatai István. Szívesen fölkarolom ugyan mind a nevelési társulat mind a tanoda-lap ügyét. De azt fölkarolva, nem akarom gyűlési teendőink fonalát most egyszeriben megszakítani. Ne felejtsük, miszerint nagy fenék kerítettett e gyűlésnek. Az ország minden vidékeiről együtt vagyunk, oly szándékkal hiva s jöve, hogy új tanoda redszert tervezendünk. Ha e nélkül oszlunk el, kész gunnyá leszünk. Legyünk tehát már most együtt mindaddig, a míg a szándékolt terveket el nem készítjük.

E nézet elfogadtatván, a legközelebbi közülés más napi 10 órára tüzetik

Negyedik napi közgyűlés jul. 23-án.

Ney jelenti hogy a szakok némelyike bevégzé már munkálatát. Mindenek előtt azonban a tegnapi jegyzőkönyvet kívánja hitelesítés végett fölolvastatni.

Majer. (Olvassa a tagnapi jegyzőkönyvet, mely hitelesített.)

Ney. A képezdei s vaknevelői szakok bevégzék munkálataikat, a képezdei szakmunkálatot kívánja tárgyalatni.

Majer. (Olvassa a képezdéket illető tervét a szakosztálynak.)

Tavaszi. Jelenti, hogy Varga János alelnök betegeskedése s családi viszonyai által akadályoztatván, a gyűlésekben tovább részt nem vehet, s ennek következtében alelnök választásra hívja föl a gyűlést.

(Alelnöknek fölkiáltással *Brassai Samu* választott.)

Brassai. Nézete a tanítóképzésre nézve egészen eltérő mások nézeteitől; ő t. i. a tanítókat gyakorlatilag kívánja képeztetni, akkint mint Angolhonban az ügyvédek képeztetnek; t. i. ott, ki ügyvéd akar lenni, valamely jogtudor mellett mindaddig gyakorlalkodik, míg szaktudományában elég erősnek találta. Ezt követve a tanítóképzésében sikeresebben s jutányosabban érnének célunkhoz és a képezdek feleslegesekké válnának. A jó iskolai bizonyítvánnyal ellátott egyén valamely jeles tanító mellé meggy gyakorlalkodnak, bizonyos évi gyakorlat után főnökétől ha

jó bizonyítvánnyal bir, képzett egyénnek tekintethető. Ezen eljárást főképp gádzádkodási szempontból is javalja.

Majer. Brassai ur e nézete által egész Europa addigi eljárását rosszalja, s a képezdek szüksége ellen harcot üzen a nevelési közvéleménynek. Az ajánlott gyakorlati képzés célszerűtlenségének legnagyobb bizonyosága népnevelésünk hátramaradása; mert az 1806-ban kiadott „ratio educationis“ szerint, ez időben mindenki, ki iskolát végzett, alkalmasnak tartatott a tanításra, s az ajánlott mód szerint gyakorlat által készültek tanítóink s közösen tudjuk, hogy mily elhagyatott, árva állapotban vala népnevelésünk. A képezdek gyakorlat nélkül igen keveset érnek, s ez áll megfordítva is. Azért e kettőt kapcsolva alkalmazzuk.

Zimmerman. Köz elismerés szerint jó gyakorlat ott nem lehet, hol elméleti alap nincs, azért épen nem osztja Brassai Samu véleményét.

Ney. Az alelnök nézetei cáfolásába ne bocsátkozunk, mert ezt ő, mint értesítve vagyok, csak mint eszmét hozta föl, nincs szándékában vitát idézni elő fölötte. Térjünk a szakjavaslatra.

Dienes Lajos. Ellenzi, hogy négyféle képezdek állitassanak föl. Egyenlőséget ohajt, mind képeztetésben mind fizetésben. A didaktika tanítója legyen egyszersmind egy elemi iskola tanítója is, hol a gyakorlatban képezze hallgatóit.

A kisdedovás, süketnéma és vaknövelésre nézve elkerülhetlenül szükséges: hogy legyen a fővárosban jól rendezet siketnéma, vaknövelő és kisdedovó minta-intézet, melyek mindenkénnék egy arra rendelt tanára legyen, ki a képezdei hallgatóknak elméleti előadásokat tartson; a növendékek pedig némi gyakorlati ismeretek megszerzésére bizonyos órákban hol egyik hol másik intézetbe járjanak el.

Bacsák. A képezdekre nézve az az észrevétele, hogy a növendékek seminariumokban együtt lakjanak, mint Poroszországban, így a szegényebb szorsuakon is segítve lenne.

Majer. Bacsák ur seminariumára azt jegyzi meg, hogy a néptanító nem kolostori életre képeztetik, hanem nyilvános életre, így a seminarium e célnak nem felel meg.

Ney. Kérdést tűz ki: hogy az első pontot, fő eszmében, az az, hogy Pesten külön képezde állitassék három évi tanfolyammal el fogadják-e vagy nem?

Tavasi. A nevelésben nincs felsőb s alsób rend. Minden tanító legyen egyaránt képzett pädagogus, ezt megkívánja a falusi tanítóban épen úgy mint a városiban, azért minden képezde legyen országos s e tekintetben különböztetést tenni nem akar. Szerinte csak a tanító képzése háromféle, de nem a tanító, u. m. kisdedovói, elemi- és jótékonyintézeti; ezek szaktudományait külön szerezzék meg, de mind a háromban megkívánja, hogy pädagogiaialg képzettek legyenek. — Azért az elemi képezdek

legyenek mindenütt egyformák s azon elv szerint rendezvék, hogy: *a növendék tanulva tanítson és tanítva tanuljon.*

Ney (elnök.) Szerinte minden tanítónak egyaránt kell birnia pädagogiai képzettséggel, de még is különbséget tesz a városi és falusi tanítók képeztetésére, mert az elsőnek tárgyilag több ismeretet kell szereznie, mert mintegy előkészítendő tanítványit a real iskolákra, azért a pesti külön képezde mellett nyilatkozik.

Takács. — A csupa gyakorlati képezést még most nem pártolhatja, mert még kevés az olyan tanító, ki mellett a gyakor-nok helyesen kiképezhetné magát. A képezdékre nézve a külön-böztetést elfogadja akként, hogy minden felsőb iskolák mellett, egy felső képezde is legyen a városi iskolák számára.

Nagy József. Háromféle elemi képezdét nem akar, legyen ez egyforma, s a real-iskolákra állítassék föl külön képezde.

(Hézak a naplóban.)

Dienes. In thesi szinte egyenlő képezdéket ohajt, de ez in praxi alig kivihető. A vak- és siketnéma intézetekre nézve ohajtja, hogy egy fővárosi vak és siketnéma intézettel kapcsolatban létezzék siketnéma s vaktanítói képezde.

Ney (elnök.) Nem oly titokszerű mesterség ám a vaktanítás, hogy a miatt szinte képezdét kelljen fölállítani. Én (ugymond szóló) néhány héten át helyettese valék Halványi urnak, és csakhamar beleigazodtam a vaktanítás csinjaiba.

Köös. Képezde csak falura vagy mezővárosra való; s a siketnéma és vak tanítás egészen különváltan maradjon, mert teljes lehetetlenség együtt tanítani siketnémákat és vakokat ép gyermekekkel.

Tatai István. Hogy ez teljes lehetetlenség volna, annak a siketnémákat illetőleg — ellenkezőjéről győződtem meg a weissenfelsi képezdében, hol egy tanító együtt tanita egyéb gyermekekkel siketnémákat, s ugyan ilyeneknek együttes tanításában utmutatást ada a képzendékeknek.

Majer. A felső szó ellenszenvvel találkozván, legyen egyszerűen nőképezde.

Seltenreich. Kívánatos, hogy a leányneveldéket nyitók családok legyenek, minél fogva családias képzést nyújthassanak. Egyébiránt nyelvek dolgában is készítsük ugy el a majdani nőnevelőket, hogy a francia s a jött-ment gouvernanteokat teljesen nélkülözhezzük és kiküszöbölhessük.

Elnök Ney. Nyugodjunk meg a tervben, hisz tökéleteset ugy sem adhatunk. Most — mielőtt számra megfogytokoznánk — fölhimov önök figyelmét azon általam irályozott kérelmezési iratra, melynek kíséretében terveink a miniszternek átnyujtandók lennének.

Tavaszi. Figyelmezteti a tagokat, hogy gyűlésünk egyik föladata az, hogy szaktervezeteket készítsen; mert tudjuk hogy a ministerium is készít s nem kívánná hogy az egészen rolunk nél-

külünk történjék. Továbbá indítványozza, hogy egy petitiót intézünk az országgyűléshez hogy nevelési törvények készítenek.

Takács. Nem helyesli az indítványt; mert annak csak akkor volna helye, ha biztosan tudnánk hogy ily törvények eszközése nincs szándékában a miniszternek, de ezt nem tudjuk s így bizalmatlanságot árulnánk el, s ere annál kevesbé vagyunk följogosítva, mivel nem az egész ország tanítóinak képviselőiként vagyunk itt Azért ily törvénynek sürgetésére a ministert kérjük meg.

Bacsák. Az egyik nem zárja ki a másikat, petitiót a törvényhozáshoz adatni kíván, de a miniszter által nyújtassék be.

Majer. Ha az országgyűlés eleibe terjesztünk petitiót jogosan cselekszünk, de célunkat úgy is elérjük ha a ministert szólítjuk föl nevelési törvények sürgetésére.

Tavasi. Ő nem a dolgozatokat kívánja az országgyűlés elébe terjeszteni; hanem petitiót arra nézve hogy nevelési törvények mentől előbb alkottassanak; mert most miniszter van ki kormányoz, de törvény mely szerint kormányoztassunk még nincs.

Seltenreich. Indítványa: hogy ugyan azon petitióban mely a szakmunkálatokat kíséri, kérjük meg a közoktatási ministert hogy nőnevelési törvényeket sürgessen.

Pecz. Pártolja Seltenreich indítványát.

(A többség megegyezése következtében elfogadtatott.)

Brassai: pártolja Seltenreich indítványát.

Tavasi. Ezen önkény alatti, törvény nélküli állapot, melyben jelenleg vagyunk, s melyben fölülről csak reánk parancsolnak, menjetek szét, ekkor megint jöjjetek össze, sat. elviselhetlen egy állapot. Ebből ki kell vergődnünk. S ugyanazért kérvényileg szólíttassék föl a törvényhozás, hogy nekünk mentül előb eszközöljön tanügyi törvényeket.

Tatai. Én a törvényhozáshoz tanügyi törvények sürgetése végett nem járulnék; mert meg vagyok győződve, hogy azért minekünk még sem lesznek eléb törvényeink, sőt hogy egész sürgető lépésünknek egyéb eredménye nem lesz, mint az, miszerint mi a mostani oktatásügyi ministeriumnak indirect bizalmatlansági szavazatot látszandunk szavazni: mi anyira céltalan, hogy ezt meggyőződéseim szerint indítványozó nem is akarná. (A gyűlés a miniszter elejbe járulást elégli.)

Ezekután *Majer* fölolvassa a siketnéma- s vak-tanítóképezdek tervét mely is helyeselve lön. Az utóbira nézve *Dienes* ajánlá, hogy épen oly helyen állíttassék föl, hol néptanítóképezde van, — mely javaslat többektől célirányosnak lön elismerve.

Ötödik napi közgyűlés. Jul. 25-kén.

(Reggeli 10-től, délutáni 2 óráig.)

Elnök. A minister elejbe járulandó küldöttségnek tagjai kik legyenek ?

A kérdés következtében, Ney vezérlete alatt, tagokul a következők nevezettek ki: Tavasi, Koós, Zimmermann, Tatai, Jedlik, Seltenreich, Halványi, Kolonits, Horony, Virnau, Majer, Karádi, Németh, Dierner.

Elnök. Figyeltet, miszerint napirenden a gymnasiumi s főtanodai terv levén, ezt inkább csak megerősítés, mint megvitatás végett ohajtja felolvastatni.

Tatai. Kitérésre kéri társait és figyeltet, miszerint jobb is szebb is lesz a fölfedezendő rosztat a tervből elvitatni, buktatni, s kiigazítani, mint önbélatásunk kompromissiojával megerősíteni. Azért annyi időt fordítsunk rá, menyi ily fontos dolognak álgondolására s megrostálására szükséges.

Kuntzius. Ugy de hiszen már nagyon is meg gyérültünk, valljon intézkedhetünk-e így ?

Többen. Az ügyérdeklettek jelen vannak; nem is vagyunk bizonyos számhoz kötve. Halljuk a szakülési munkálatot.

Dienes. Még előb egy kérésem van. Tudom miszerint a napló kiadatik. Tehát, nehogy valakinek nem mondott szók is adassanak szájába, jó leszen ha a naplót a szerkesztőnél kinyomatás előtt bár melyikünk megtekintendi.

Tavasi. Mint kiadó eziránt megnyugtató ígéletet tön.

Ezekután **Pecz Gyula** olvassa a gymnasium iránti javaslatot a fegyelemig.

Tatai. Itt külön szakasz kezdődvén, megtehetnénk már pontonkint észrevételinket.

1. pont. **Tatai.** Figyeltet, hogy ez nem eléggé határozott. (Csekély módosítással határozotabbá tétetett.)

3. pont. „Tanegyetem“ helyett a többség a **főtanoda** szót igtatja be.

4. pont. **Tatai.** Hogy a gymnasiumba lépő gyermek magyarul tudjon; tulviit követelés, elég magyarul olvasni s írni tudnia.

Dienes. Minden esetre mondassék ki hogy a tannyelv magyar.

Hunfalvi János a követelést szinte tulvitnek s impraktikusnak találja.

Pecz és Brassai egyszerű szerkezetet javasolnak.

Brassai. A magyar nyelvnek ilyféle követelése az ország több vidékein, pl. a szászok közt nem kis ingerültséget szülne.

Vállas. Ha a szászok az országos tervet elfogadni nem hajlanak, ám állitsanak magok erejével külön intézetet.

Dienes. Ha megkívánjuk a kisedevóktól a magyar nyelvet, megkívánhatjuk azt is, hogy a fiu az elemi osztályokban szerezzen anyi jártasságot a magyar szóban, hogy a gymnasiumi magyar oktatást megérthesse. Vagy ha tetszik engedjünk ebbeli követelésünknek három évet életbe léptetése végett.

Vállas. Tervünk szerint minden községnek oly tanítója lesz, miszerint mód a magyar nyelv megtanulására sehol sem hiányzik az országban.

Csoma. Mondassék ki, hogy a gymnasiumba menendő okvetlenül tanuljon magyarul.

Brassai. Most is a nyelv ügyével bujtogatják a népfajokat. Ne adjunk többről több üszköt a bujtogatók kezébe.

Majer. Az ország közszelleme igényli a magyar nyelvnek terjesztését; de *Brassai* aggodalmában osztozik szóló is. Elég ha magyar írásban, s olvasásban kívánunk a belépőtől jártasságot.

Dienes. Részletesben bizonyítja, miszerint a tót községek a nyelvkérdésével magukat, fölbujtogatni nem hagyják. Nem a falusi tanodába akarja a magyar szót bevinni, hanem csak a tudományos tanodákba lépendőktől követeli.

Tatai. Példával bizonyítja, miszerint szükségtelen is a gyermeknek magyar olvasáson és íráson túl, beszédben is jártasnak lennie már gymnásiumba léptekor, egy pár hónapnyi ottbent lét tesz a magyar nyelvbeni járattanságról.

Müllner. Ezen állítást a tapasztalás által nem igazoltnak nyilatkoztatja.

Elnök. A Pecz által javasolt szerkezetbe következő két szót kívánja tétetni; kellő sikerrel (i. e. végzette legyen az elemi tanodát a gymnasiumba lépő.) Elfogadtatik.

5. pont. *Brassai.* A nyelvészetben nincs eléggé kiemelve a magyar nyelv; nincs úgy szólván az egésznek gerincévé s alapjává téve, minnek lennie kell. — A latin nyelvvel a hellent koordinálni haszталannak tartja. Rendes tantárgynak tartja a francia és angol nyelvet. A hellén s római régiségeket külön tanná tenni nem akarja.

Tavaszi. Tervünk a klasszicizmust kötelezővé teszi, a realékat e mellett eléggé felkarolja; az európai művelt nyelvek tanulására rendkívüli alkalmat nyújt. Itt tehát minden kellőleg van méltányolva.

Váltas. A francia nyelvet rendes tantárgynak ohajtja.

Orbán. Az angolt is.

Tatai. Enyi nyelvnek rendszerinti tanítására mikép terjeszkedhessünk, nem igen látja módját. Egyébiránt hiszi, miszerint jelenleg a hellen nyelv lehet leginkább kérdés tárgya, u. m. a mely külföldön is eddiglen nálunk is rendes tantárgy, de sokaktól elleneztetik, és anyiban nem ok nélkül, menyiben hazánkban a tanulandó nyelveknek egész özöne nyomja az ifjat. Azomban ő maga részeről, ha csak lehet, nem szeretné kirekeszteni a hellen nyelvet és irodalmat.

Hunfalvi János. Röviden fejezzük ki miszerint a magyart és németet a beszédbeli használatig, a latint az irályozásig, a hel-
lent csak megértésig, s a többi európai nyelvek műveltjeit rend-
kívülien akarjuk taníttatni.

Brassai. Ujabb szerkezetet javasol, melyben minden hazai
nyelvek tanulására nyíttatik alkalom.

Tavaszi. E nyelvek tanulására inkább az egyetemen nyíttas-
sék alkalom. Hunfalvi nézetéhez járul. A többség Hunfalvival tart,
sőt felszólítja a pontot nézete szerint szerkeztetni.

Takács. Brassai indítványához járul.

Dienes Brassaival tart a magyar és francia nyelvre nézve
de tőle eltérőleg, a német nyelvet is rendes tantárgyul ohajtja.
A hazai nyelvek megtanulására alkalmat nyújtani szinte helyesli.

Jakab. A francia nyelvet rendkívül kívánja taníttatni.

Vállas. Megjegyzi, hogy az irodalomért kell tanulni a francia
nyelvet.

Hunfalvi. Fölolvassa szerkezetét mely el is fogadtatik. Csak
a görög nyelvre nézve ohajtja az elnök szavazás utján eldöntetni,
ha rendes tantárgy legyen-e az vagy se? A többség a rendki-
vüli tantárgyak sorába teszi.

6. pont. A gymnasiumnak hét osztálya, illetőleg folyamra
oszlásában a gyűlés megnyugszik.

De az egy-egy osztályra fordítandó időről szó nem lévén,
Tatai hozzá kívánja tétetni miszerint az egy-egy tanfolyamban
töltendő idő legalább egy év, elfogadtatik.

8. pont. A szakosztályi munkálatban a tanítók száma határo-
zatlanul maradván erre nézve:

Tatai. Miután eddiglen legtöbb gymnasiumainknak fő baja
épen abban áll, hogy 9—10 ember helyett 2—3 működik ben-
nök szinte kétségbe esetten mérközve a föladatnak nagy terhé-
vel; ha semmi egyebet határozottan ki nem mondanánk is ter-
vünkben, anyit minden esetre bele tegyünk, miszerint a rendes
tanítók száma, legalább is akkora legyen a hány az osztály és azon
felül még egy igazgató, egy gymnasta, énektanító, s végre a
hol és a mennyire lehet még rendkívüli oktatók is. A tanítói erő
elegendő voltán fordul meg minden, mit a gymnasiumra nézve
szépet, jót tervezünk.

Már a mi a szak- és osztályi rendszert illeti, sem amazt, sem emezt
kizárólag a gymnasiumban nem látnám helyén, valamint az elemi
tanodában csupa osztály rendszert, az akademiában pedig csupa
szakrendszert ajánl az eddigi tapasztalás, ugy a kettő közti gym-
nasiumban e két rendszernek némi kapcsolatban kell lennie.

Takács. Elég volna általányban oda tenni, hogy elegendő
legyen a tanító.

Tatai. Ugy de hiszem az a baj, hogy a világ az eddigi
elégtelen tanítót elegendőnek hiszi. Ily relativ és határozatlan kife-

jezések mellett a régi nyomoruságban még mélyebbre süpedhünk.

Jancsó. Nincs említés a tanítványszámrol, s ahhoz képest kellendő párhuzamos osztályokrol.

Brassai. Az osztályrendszert teljesen kizárhatónak nyilvánítja. Hivatkozik Kolosvárra, hol csupa szaktanítók működnek, még is meg van a kellő rend és iparkodás.

Tatai. Ujabbán mellőzhetlennek nyilvánítja a tanítói erő meghatározását. Kiemeli a fiatal segédoktatók alkalmazásának abbéli északát, miszerint így a gymnasium a majdani gymnasiumi rendes oktatók képezdejeül is szolgál: mi a jövőre tekintőnek igen fontos. — Végre szóló kifejtett nézeteihez képest ajánl szerkezetl, mely elfogadtatik.

9. pont. A tanárok választásáról. — Erre nézve *Pecz*: ideiglenes segédoktatók közüli választást ajánl.

Tavaszi. A szerkezet értelmében pártolja a szakversenyt.

Jancsó. Legalább egy évi próbatanítást kíván.

Brassai. Szabad-e az egész ifjúságot próbának kitenni?

Tatai. A szerkezet szerinti szakversenyt nem véli azon célra elvezethetőnek, melyszerint rendes oktatókul csupán azok alkalmazandók, kik magokat a tanításra nem csak készület, hanem gyakoroltság tekintetében tanusították alkalmasoknak. Én (ugy-mond) így javasolnám: kik magokat mint gymnasiumi segéd oktatók sikerrel-eredménnyel tanítani képeseknek bizonyították, azok közül jeleljen ki az illető gymnasiumi igazgató, egyetértve tanító társaival, az ilykép kijelöltekből nevezzen ki a kormány vagy az alapító s felügyelő testület, ez utóbi esetben minden esetre kormányi megerősítés kívántatván.

Csoma. Szinte oda nyilatkozik, hogy a gyakorlottaknak legyen elsőbségök a csupán elméletileg készültek felett.

Tavaszi. Tatai indítványát azért nem pártolja, mivel ugy a választást helyhez kötöttnek, nem pedig az egész ország egyéneire kiterjedőnek véli.

Takács. Tegyük oda, hogy a kerület tanács legyen figyelemmel a segédoktatókul működőttekre.

Vállas indítványára, a szerkezetbe a „verseny“ szó elejbe „gyakorlati“ tétetik, ugyan az ő indítványára a pályázat szükségétől felmentetnek az áthelyeztetni kívánó rendes tanítók.

Tavaszi. A pártfogolási viszárséeknek eléjét veendő, a versenyzettek fölött ítéletgatók és szavazók ülését nyilvánosnak ohajtja, mi viszhangra talál.

A tervnek hátra levő pontjai, ugy szinte az ez után következett *fejeletmi és tanfolyami terv*, nem külömben *a főtanoda iránti javaslat*, idő rövidsége miatt, minden vitás és módosítás nélkül ugy hagyattak, mikép azokat az illető osztályok beadták vala.

Ilykép a gyűlés teendője bevégeztetvén, az elnök a gyűlést berekesztette.

Berekesztő szavai — utóbi följegyzés szerint következők: „Bevégeztük ime munkálatainkat tisztelt társaim, — minő sükerök leend, az nem tőlünk függ. Hogy többet nem tehattunk, azt leginkáb az idő rövidségének kell tulajdonítunk, s részben annak is hogy egymást nem ismervén, sokáig kelle egymást felvilágosítunk, míg végre kifejlett azon közmeggyőződés: hogy mi csakugyan akarunk és tudunk közértelemmel, minden felekezetiesség fölé emelkedetten, igazán testvérileg tanácskozni. S ezt fényesen bizonyította be ezen gyűlés. Legkisebb személyes sértés, bántó kifakadás nem történt öt napi együtt létünk alatt. Megmutattuk: hogy mi valóban mint nevelők s tanítók, mint művelt férfiak tudunk tanácskozni. S ez nagy nyereség. — De nyereség ama néhány nagy elvnek megállapítása is, melyet különösen a két első napi harc által kivívtunk. Erre is bátran hivatkozhatunk a világ előtt.

A mi a szakosztályi munkálatokat illeti, azok nagy részben még hiányosak, és inkább vázlatok, mint kikerekitett munkálatok. De rövid öt napról többet várni alig lehet. Nem is akarjuk mi e gyűléssel bevégeztnek nézni hivatásunkat, — sőt csak kezdeményül nézzük ezt majdan kifejlendő bővebb és kimerítőb mulkálkodásra. A miért is legőszintéb köszönetemet nyilvánítom a nevelési társaság nevében, hogy ezt a jövő évben tartandó hasonló gyűlés egybehívásával s rendezésével megbizni sziveskedtek.

Csekély személyemet illetőleg, köszönetet mondok azon türelemért, melyet irántam tanusítottak. Nem hiszem, hogy nagy hibákat követtem volna el az elnöklésben. Én semmi véleményt nem erőszakoltam, mindenki nyilatkozatának szabad befolyást engedtem a megállapodások kifejlésére, s így az a mit tettünk, ha kevés is, kétségtelenül a többség szabad közvéleményének eredményeül tekinthető. Ha még is némelyekben hibáztam, sziveskedjenek azt a mindnyájunkkal közös emberi gyarlóságnak vétkül felróni.

Ezzel magamat s tisztársaimat szives emlékezetükbe ajánlom.

Végre — s most már nem a magam s tisztársaim nevében, hanem a szent nevelésügy nevében — azon ohajtásomat fejezem ki: vajha minél gyakrabban s minél nagyobb számmal gyűlhessünk így össze, hogy a hazai tanítás- és nevelésügyet, csekély bár de jó szándéku közremunkálásunkkal, mielőb közvirágzatnak indítani segítsük. Éljenek boldogul! —

A tanítói egyetemes gyűlés küldöttsége a nevelésügyi minister előtt.

Julius 28-kán a petitió s csatolmányok átadása végett 25 tagból álló küldöttség jelenvén meg a nevelésügyi minister előtt, a küldöttség szónoka *Ney Ferenc* mintegy ilyképen szólott:

Tiszelt Minister Ur!

Mi, mint a most Pesten tartatott egyetemes és közös magyar tanító-nevelői gyűlés küldöttei jelenünk meg ön előtt.

Nem akartuk elmulasztani e kedvező alkalmat, hogy önnek, mint ez országban a nevelés- és tanításügy főkormányzójának tiszteletünket kifejezzük, s egyszersmind átnyujtsuk s a menyiben használhatók volnának, figyelmébe ajánljuk csekély munkálatainkat, tervezményeinket s kérelmeinket.

De mielőtt ezt tennők, kötelelességemnek tartom e gyűlés kezletkezését s természetét illetőleg némit megemlíteni.

Nem felsőbb meghívás következtében gyülekeztünk egybe, minket a kor lelke, a nevelésügy szelleme s egyéni buzgalmunk s lelkesedésünk hitt ösze, s azt hisszük, hogy ezt téve a nevelésügy fejlesztéséhez erőnk szerint szabadon hozzájárultunk. Összejöttünk mintegy harmadfél százan az ország, az egyesült haza különböző vidékeiről, s minden rendű tan- s nevelőintézeteket képviselve, — s tanácskoztunk a tudományosság szentélyében, az egyetem főteremében öt napon át.

E gyűlés folyama alatt egy nagy *elvben* állapotunk meg közértelemmel, abban t. i. hogy „*az állapotom állit tanintézeteket a tanszabadság teljes biztosítása mellett.*“ Egy nagy tény valósult a gyűlés alkalmával, az t. i. hogy félretéve minden fokozati s felekezeti különbséget egy testté forradtunk özsze s tanácskoztunk mint barátok, mint testvérek. Végre egy nagy *ohaj* is nyilvánult, az t. i. hogy vajha minister ur minél előb javasolna s eszközölné a nemzetgyűlésen nevelésügyi törvényeket.

Ezeket előrebocsátván van szerencsém átnyujtanai minister urnak írásba foglalt kérelmünket szakosztályi munkálatainkkal, s a jelenvcltak névsorával együtt. — Ne méltóztassék ezeket bevégezett munkálatoknak tekinteni; inkább csak vázlatok ezek s mintegy töredékei egy később folytatandó nagy egésznek. Nem csupán kérelmek ezek, hanem javaslatok is, de nem anyira javaslatok, mint véleményünk s megállapodásaink szabad nyilvánítása. Minket ugyan is arra tanított a tapasztalás: hogy minister ur mindenben szivesen meghallgatja a közvéleményt, s úgy vagyunk meggyőződve: hogy a hazai tanítás-nevelésügy körül épen a tanítók és nevelők képezik az első fokú s legilletékesebb közvéleményt. Ennek nyilvánítását minister ur kétségtelenül kedvesen veendi.

Igaz, hogy mi némelyekre nézve már elkéstünk jelen javaslat kérelmeinkkel; miután a napokban ön már benyújtotta az országgyűléshez az elemi nevelést érdeklő törvényjavaslatát. De ez csak dicsőségre válik minister urnak, midőn oly fontos ügyben minő a népnevelés, a tanítóknak ohajját megelőzve egyszersmind az egész haza ohajlásának megfelelt. Azonban ez még sem teszi talán egészen fölöslegessé a mi véleményeink nyilvánítását. Némely pontokban alkalmasint találkozik véleményünk a minister ur véleményével, s ez nekünk kétszeres örömünkre, önnek pedig kétségtelenül megnyugvására szolgálhat, minthogy oly intézkedések, melyek a közohajban gyökereznek, erkölcsileg véve eredménydusabb valósulásnak nézhetnek elibe. A mely pontokra nézve pedig eltérnének véleményeink, ezeket úgy hisszük az idő kifogja egyenlítani, miután a folytonos eszmesurlódás és fejlődés végre is kívánt sikerrel koszoruzandja a közvéleményből kiáradó ohajokat.

Említém már, hogy a még eddig csonka és bevégezetlen munkálatainkat a kor és körülmények kívánalmai szerint jövőben folytatni ohajtjuk. Mert erősen elvagyunk tökéltve, hogy ezután is akár minden évben, akár két vagy három évi időszakokban összegyülekezzünk a nevelésügy virágoztatásának tehetségünk szerinti elősegítésére.

S midőn ezt egy részről őszintén bevalljuk, más részről reméljük, minister ur is mint főigazgatója az összes hazai nevelésügynek, hatalmának teljes ereje szerint mindent el fog követni ez ügynek minél virágzóbbá fejlesztésére, s egyszersmind ohajtjuk, mint a tanítógyűlés küldöttei, nem csak magunk, hanem az összes tanítói gyűlés, sőt az összes hazai tanítók s így a hazai nevelésügyi közvélemény nevében: hogy minister ur minél több ideig örvendhessen sikeressé válандó fáradozásainak, s hogy e hazának nevelési tekintetbeni boldogítására, a tudomány, nevelés és műveltség érdekében még számos évekig éljen! (A küldöttség hatalmasan viszhangoztatá: Éljen!)

Erre a közoktatási minister körülbelül ily értelemben válaszolt:

Uraim! Első fiatalságomban egy álom lebegett körül: vajha erőim s tehetségeim szerint hazámnak a nevelés, a népnevelés terén szolgálhatnék, mert láttam s éreztem, hogy épen e téren van leginkább elhanyagolva hazánk állapota. Ezen álom, noha akkor nem láttam valósulásának módját, mégis boldogított akkor. A sors úgy akará, hogy ezen ifjúkori álmam teljesült, midőn oly kört jelölt ki nekem hazámfiúi bizalma, melyben épen a hazai nevelés ügyének szentelhetem munkásságomat. S én iparkodni fogok, ama bizalomnak lehetőleg megfelelni.

Ha valahol, úgy a nevelés és tanítás mezején igaz az, hogy egyénektől függ minden. Bármit tegyen is a kormány, vagy az ügynek intézője: ha magok a tanárok a nép nevelői nem elég

lelkesek vagy nem elég ügyesek, a legszentebb ohajok sem fog-
nak teljesedni. Azért az én meggyőződése az: hogy a hazai
nevelés és tanításügyben épen önöktől kell és lehet legtöbbet
várni, önöktől: kik a köznevelési intézmények legközvetlenebb
végrehajtói. Én csak azért vagyok itt, hogy kijelöljem az irányt
s figyeljek arra, mikép az irány valóban meg is tartassék, de a
dolog sükere önök kezében van.

Hogy e süker minél közönségesebbé váljék, igen üdvös a
tanítók egymásközi egyetértése, s bizonyos dolgokra nézve köz-
megállapódása, vagy legaláb kölcsönös értesülés, felvilágosítás,
buzdítás s több efféle. Erre igen alkalmas eszközül szolgálnak a
tanítói eszmecserék, s tanácskozmányok. A miért is igen örülök
hogy a magyarországi tanítók nagy része, nem tekintve feleke-
zeti különbségekre, összegyülekezett, s barátságosan tanácsko-
zott. Azon ohajtásokat, a melyeket önök nekem benyújtottak;
igen szívesen fogom használni a nevelésügybeni tájékozásul, sőt
felmerülő szükség esetében önök közül többeknek tanácsát még
különösebben is kifogom kérni. A mi pedig a tanítói gyülekeze-
teket illeti, kívánatos hogy vidékek szerint is tartanának részletes
gyűléseket többször; részemről pedig, ha isten segít, rajta le-
szek: hogy a hasonló országos összejöveteleket időszakonként lehe-
tőleg könnyítsem s elősegítsem.

(Mondott ezeken felül a minister ur még igen sok szépet és
lelkesítőt, de egy hallásra nem bírván az egésznek minden rész-
leteit úgy felfogni, hogy hiven visszaadhassam, inkább mellőzöm
azokat, nehogy olyasmit s úgy közleni láttassam, a mit s a
mint nem volt mondvá. Egyébiránt a dolog lényege a főnebbi-
ekben foglaltatik.)

Ney Ferenc.

III.

Vegyes közlemények.

*Az 1848. t. 20. §-sa szerint Pesten ministeri értekez-
letre egybegyült mind három hitfelekezeti prot. kép-
viselők testületéhez :*

*Nyilatkozata az ugyancsak Pesten egybegyült mind három
hitfelekezeti prot. tanároknak a tanodák ügyében.*

September hó elején, a prot. három hitfelekezetiüknek, a közoktatási és kultusminister ural tartott értekezletnek napjaiban, a midőn elsőbben az egyes felekezetek külön, utób pedig a mind három felekezetiük együtt is tanácskoztak, teendőik és nem-teendőik iránt határoztak, nyílt tanácskozmányba gyűltek össze a következő prot. tanárok: Berde Áron, kolozsv.; Brassai Sám, kolozsv.; Ballagi Mór, szarvasi; Boesor Ist., pápai; Breznyik Ján., selmeci; Kunczius Kár., selmeci; Dierner Endre, pesti; Emericz Lajos, nyiregyházi képezdei igazg.; Farkas Károly, losonci; Godra Mihály, uj-verbászi; Kanya Pál, pestj; Kalin-csák János, modori; Kiss Ferenc, székely-udvarhelyi; Koller Samu, lőcsei; Melczer Lajos, pesti; Michnai Endre, pozsonyi; Nagy Péter, kolozsvári; Pataki János, már.-szigethi; Pásztory Dán., márm.-szigethi; Péczeli József, debreceni; Tarcsi Lajos, pápai; Terray Károly, losonci; Tomasek Pál, lőcsei; Tavasi Lajos, pesti; Tatai István, sopronyi; Schmidt István, budai; Vandrák Endre, epérjesi; Varga János, n.-kőrösi. Azonkívül még magántanítók és nevelők: Domanovszki Endre; Herfurth József; Horári János; Szemian Dienes, s többnemű hallgató.

Együtt levén enyien és pedig minden prot. felekezetbeliek, kitű-
ték az oskola ügyéről véleményöket kölcsönösen kifejteti és vala-
mely közös határozatban megállapodva, azt egyszersmind nyilván-

nitani. Elnökül közfelkiáltással, a debreceni főiskolának hazaszerzte ismeretes historikus tanára Péczeli, jegyzőül pedig az unitarius tanár Berde Áron választatván, a gyűlés megalakult. — Alig szólottak még néhányan, a midőn Tarczy Lajos, pápai tanár, figyelmezteté a gyűlést, ha valljon fogja-e az tanácskozmányait oly határozati erőre emelhetni, miszerint a többségnek a kisebbség magát alárendelje? A felszólalásnak senki ellent nem mondván, közösen megállapított határozattá lön az akkor mindjárt fel is olvasott *vélemény-nyilatkozat*, azon kijelentéssel, hogy az egyfelől a közoktatási minister urhoz, másfelől pedig, és különösen e lapokban a sajtó-nyilvánosság útján az egész haza eleibe adasék. *)

„A prot. mind három felekezetibelieknek, a magyar hazában, legszebb és legszentebb jogá az, miszerint egyházi és iskolai ügyeiket önmagok kormányozzák.

Ezen jog, a mely az ezelőtti mind két hazában, törvények és törvényes békekötések által biztosítva és elismerve van, — az egyházra való alkalmazás által, szülte a lelkiösmeret szabadságát, a szabad vallási gyakorlatot, melynek nyomán a prot. felekezetek vallás dolgában, mind a hiendőket mind pedig a teendőket magok határozzák el; az iskolákra alkalmazása által pedig, e jogból ered a protestansoknál a tudomány fejlődésének szabadsága, a szabad tanítás, a szabad iskola-állítás és általában a nevelési- és tanítási ügynek szabad önkormányzása.

A protestans ezeket a maga autonomiájának nevezi.

A mit a protestans, több mint 300 év óta gyakorolt, a miért anyi idő óta — egyfelől a megkötött római egyház ellenében, a melytől épen a szabad lelkiösmeret erejénél fogva szakadott el; másfelől pedig a megkötött absolutistikus status irányában, a melytől a tanítás szabadságában függni nem akart — kivitt és magának törvényileg és gyakorlatilag biztosított: azt immár általánosban érelve meg a haladó kornak hatalmas szelleme ugyancsak törvény által látjuk kimondatva; egyfelől a tökéletes vallási egyenlőség és viszonyosság elve elismerésében: másfelől az egymás iskoláiba járhatás és nem különben a tanítási és tanulási szabadságban.

Azóta uj stadiumban üdvözöljük az emberi és polgári társaságot; a közösen szabad tanításnak az alapján, *közös és országos tudomány-intézeteket indul állítani* maga a mindnyájunknak közös és szabad hazája.

A prot. tanárok ezeknél fogva, az immár szabad és közös alkotmányos hazában, a melynek mindnyájan kiegészítő polgár-

*) Értsd a „Kossuth hírlapját, a hol e nyilván közzé is tétetett. — A harmadik kívánat volt, hogy e nyilatkozat a három felekezeti értekezlet eleibe is adassék. Ez is megtörtént. Minő sikerrel? arról más tudósítsa a t. közönséget. *Tavaszi.*

tagjai vagyunk, elérkezettnek hiszik azon időt, melyben a prot. testületet félkérjük és felszólítsák, miszerint az, a hit szabadságát és a szabadság alapján alkotott szabad vallási egyesületet, a prot. egyházat magának fentartva, a tudományt és ennek megfelelő intézetét, a tanodát, az eddigi vallásfelekezeti korlátok közül felszabadítva, az általános tudományszabadság mezejére bocsássa.

Szabad hitgyesülés és szabad tanítás minden polgárra nézve, az a mai kor küzdelmeinek egyik legszebb nyerevénye.

A prot. tanítók bizván a kor-szülte és nemzet biztosította e szabadságban, a szorosb értelemben vett *egyházról*, mint önálló és vallási hitgyesülettől, *különválnak és önállónak kívánják a tanügyet is.*

A hittudomány az egyházé, és hogy az, annak rendelkezése alatt álljon jövőre is, az magában értelik; de a tudomány általában mint közös nevelési és tanítási ügy, úgy tartjuk, hogy az nem lehet többé csak egy felekezeté, az az összes hazáé egyfelől, és másfelől az összes emberiségé. Annak fölvirágozása az összes nemzet érdekében van.

De a mi a nemzetet egészben érdekli, a mi életét minden irányban fejleszti, jövődjét biztosítja, azt az egész nemzetnek kell elrendelnie, az egész nemzetnek kell kezelnie. És így a tanügynek, a tanszabadság elvének tökéletes föntartása mellett, az álladalomtól kell fügnie, a tanítónak a haza hivatalnokának lennie.

Kívánja ezt különösen:

1.) *Az alkotmányosság fogalma és ennek kifolyása a népképviseleti törvényhozás.*

Mióta a nemzetet mindnyájan tesszük; mióta status mindnyájan vagyunk; mióta a törvények mindnyájunknak képviseleti befolyása által hozatnak: nincs, és nem lehet többé e hazában kiváltságos állás, nem lehet kiváltságos közügy. Minden közügyét a nemzetnek, a nemzeti törvényhozás dönti el. És ilyen ügy levén a tan- és nevelésügy is, kívánjuk, hogy ennek külső elrendezése a törvényhozásból folyjon ki.

Vagy féljünk-e önmagunktól? féltünk-e a nemzet ügyét a nemzettől? a törvényadta és törvénybiztosította szabadságot a törvénytől?

És ha netalán félnünk lehetne, nem találnánk-e a szabadsajtóban, a szabad egyesülési jogban, és a közakarát nyilatkozhatásának minden tényezőiben oly hatalmat, mely a törvényhozás asztalán és a törvény-végrehajtás kezeiben netalán ferde irányban vezetett tudomány-ügyet ismét utba igazítsa?! Nem felelős-e a nemzetnek közoktatási ministere? nem áll-e ő a törvényhozás teste előtt mint számoló? Nem a közvélemény, nem-e az értelmesség előtt?

2.) *Kívánja azt a hazának jelen érdeke, kívánja szebb és dicsőbb jövődjé.* Oly, anyi és akképen felszerelt iskolákra van

már is szükség e hazában, minőket, menyit, és a mint felszerelhetőket sem egyes polgárok, sem egyes felekezetek felszerelni nem képesek. De ha az érdekek öszesülnek, létesülni fognak ily iskolák. Bátran ki lehet mondani, miszerint a haza jelen veszedelmes bomladozásának egyik és aligha nem főoka, az eddig hazaszerte uralkodott separatistikus nevelési és oktatási rendszerben rejlik. Ki ne kívánna szebb jövődőt, ki ne kívánna dicsőbbet e nemzetnek a szabadság, egyenlőség s testvériség elveire fektetendő nevelés által? a ki egyekké akarja a polgárokat, az szoktassa együvé a gyermekeket; itt a szeretetnek ölelése közt az öröklött idegenkedésnek és netáni gyűlöletnek magva is el fog enyészni. A ki szereti az egyességet, ne nevelje a kölömséget a gyermekekben.

3-szor *Kivánja azt minden vallásfelekezeteknek egyenlőségi és viszonzossági törvénye.* Ha a haza gyermekeinek minden tanodába szabad járni, nem következik-e abból, miszerint ezen tanodáknak közöseknak és egyenlő tanrendszeren alapulóknak kell lenniök? azon szabadságot vagy kiváltságot, melyet eddig a protestans tanintézetek birtak, méltán és törvényesen igényelheti immár a maga számára valamennyi tanintézet, vagy felekezet. Hányféle függetlenségnek kellend e szerint e hazában lennie? hánynak kiváltképen még akkor, ha új meg új vallási egyesületek és felekezetek fognak hazánkban létre jönni? nyerhetend-e az által a tudomány? nem fog-e gyengülni a haza? ellenben a tanügy kezelésének a nemzetre való bizásával, nagyszerűbben, és szabadabban fog az fejlődni és általa dicsőülni és boldogulni a nemzet.

4-szer *Kivánja magának az álladalomnak financialis érdeké.* Az állodalom az iskolai ügyek fedezését magára válalta ugyan, azomban a ki hazánk körülményeivel ismeretes, legott állátja, miszerint ezen adott szavát beváltani iskoláink eddigi állapotban maradása mellett teljes lehetlen. De ha szinte a lehetlenséget lehetővé bírná is tenni, ki volna oly elfogult, hogy ezen eljárását a hazára, nemzetünk öszhangzó fejlődésére s az alapos tudományosság felvirágzására nézve célszerűnek hinné? megosztott, parányi ágazatokra felbontott erő, valamint a természetben, épen úgy az iskolai ügyekben is nagyot és dicsót egyáltalában nem eredményezhet, s épen azért, mi nem a sok és külön-külön gyenge, hanem a kevés, de anyagilag és szellemileg erős iskolákban látjuk nemzeti és tudományos fejlődésünk biztos zálogát.

Ezen okok birtak bennünket arra, miszerint kívánjunk oly *közös* iskolákat, melyek az egyenlőség, tanszabadság és testvériség erős alapjain nyugodván, hazánkat a separatistikus törekvések széttépő kezei közöl kiragadják, s a mellett hogy a mivelődés, a tudományosság magasabb fokára emelnék, a testvériség lánczaival fűzenek be azon egy család, a nemzet egyetemébe. Igen, ezen magas eszme anyira áthatotta keblünk minden redőit, miszerint

legkevesbé sem kételkedünk, ezen nyilatkozatunkat a mind három hitfelekezeti protestans képviselők egyetemes gyűlése elébe felterjeszteni, bizton reménylven, miszerint mint hit- és ügyrokonink, e nagy és boldogító eszmét alárendelt és elnémulni kellető érdekek miatt elesni nem engedik

E nyilatkozatunkat egész bizodalommal mind a három felekezeti protestans képviselők testületének és a hazának figyelmébe ajánlva, tisztelettel maradok, september 3-kán 1848-ban a Pesten egybegyűlt protest. tanár-követek nevében *Brassai Samu*, helyettes elnök.

Az előre bocsátottak nyomán, még következőkben egyesültek a többi napokban egybegyűlt tanárok: „*miképp hiszik a hazai iskolai ügyet most elrendezendőnek?*”

1. A fenálló és egymás közelében eső főintézetek *valláskülömbőség* nélkül, hatalmas és a tudományosságot emelendő legalább két egyetembe egyesíttessenek; a többi ugynevezett főiskolák három szakegyetemekké, tehát olyanokká alakíttassanak, melyek körökre és felszerelésökre nézve a fölebb említett két egyetem azon nevü szakaival teljesen egy lábon álljanak.

2. A szomszédságos vagy épen egy városban levő bármely felekezeti közép tanodák (gymnasiumok és progymnasiumok) részint real- és ipartanodákká változtassanak, részint erős középtanodákká egyesíttessenek.

3. Az alapítványok a birtokra nézve az eddigi jogállapotban maradnak. Jövedelmeik kezelésére és hová fordítására nézve azon tanintézet sorsát követendik, a melynek javadatmára hagyományzóik rendelték, tekintetbe véve a netalán ezek által kitűzött különös és sajátos célokat.

4. Az iskolák kormányzását illetőleg: legyenek a ministerialis kormánynak felelősséggel tartozó kerületi és helybeli bizottmányok, melyek tagjai a neveléshez értő szülők, nevelők és tanárokból álljanak, oly módon, hogy minden érdekelt felekezet kelőleg képviseltessék.

5. A tanárok választását illetőleg, a kerületi tanbizottmány az illető iskola befolyásával válasszon a ministerium által megerősítendőt.

6. A tanárok csak bepörléssel s ezen pör lefolyása után *itéletesen* mozdíttathassanak el hivatalukból.

A Pesten egybegyűlt három hitfelekezeti prot. tanárok nevében közli, Pesten, septemb. 6-kán 1848.

Tavasi Lajos.

Hivatalos tudósítások és rendeletek a tanügyminis- tertről. *)

(Közoktatás és kultus.)

XXV. Hazánk mostani körülményei között a közalapítványi főpénztári hivatalnak rendeltetik: hogy az ösztöndíjak kiosztásának

*) A *Nevelési Emléklapok* V-ik füzetében közöltük volt egy részét a tanügyministeri rendeleteknek, a melyek t. i. a füzet kiadása idejéig jelentek meg; most megragadva a fonalat ott, a hol azt az említett füzetben elejtők, közöljük mind azon hivatalos rendeleteket és tudósításokat, mik az alulirt napig adattak ki

Nem minden tanító és nevelő járathatja a „*Közlőnyt*“ a honnan a rendeleteket lenyomatók; nincs is mindenkinek alkalma a „*Közlőny*“ olvastához jutnia: de nevelés és tanításügyi könyvecskéket megszerezheti mindenki, s ugyanazért örömmel veendi, ha abban és az előbbiben, az eddig kiadott mindennemű tanügyi rendeleteket birhatandja.

Sokja ezen rendeleteknek már elmulta idejét, többjének tudása egészen közönyös: de mind a mellett, hadd foglaljanak azok is helyt a *Nevelési Emléklapokban*, mert azok mindenestre emlékei az első tanügyministeri kormányzatnak magyar hazánkban, és aztán, jobban is esik azokat összefoglalva egymásután megolvashatni és így, mintegy az egész ministerialis nyilvános hivatali működést átnézetileg végig tekinthetni.

Valamely fejtegetést, vagy véleménynyilatkozatot akármelyike felett e rendeleteknek, nem szándékunk most írni, mert sokkal rohanóbb most a kor, sokkal halmozottabbak az események, és sokkal inkább kell minden férfinak azokban tényleges részt vennie, sem hogy még kedve, ideje és ereje volna és lehetne boncolgatni, elv- és nézetkülömbiséget nyilatkoztatni.

Anyit azonban mindenestre szabadjon megvallanunk, hogy a külömben minden téren és minden irányban megindult reformok, új alakulatok és gyökeres változtatások, még csak igen csekély nyomukat mutathatják fel a tanügyi téren, kivéve netalán egyes tanodák erőlködéseit, miket én részemről csak sporádi tüneteknek nézek. Már pedig a hatalmas és igazán szellemi reformnak, mely kihathasson a messze jövőndőbe, hová a nemzet életének fonalatát, isten, igazság és remény ragadja, gyökeres és erélyes, és apró kivételekre és töredezett separatistikus irányzatokra nem tekintő indulást kell vennie és vennie azt épen a tanügy összes terén. — Mig lutheranus, kálvinista, görög egyesült és nem egyesült, r. katholikus, socinianus, izraelita sat. sat. irányuk lesznek tanodáink: mindaddig, anyi meg anyi irányu lesz némileg a tanító is, általa a tanítvány és a tanítványban a polgár és végre a polgárban a haza. Tegyétek egyenesen emberien, tudományian, hazaiakká és magyarokká a tanodákat, és magyarokká, és tudományosan és nem felekezeti képzetteké leendnek a növendékek. Törvényeket kell hozni, szentséges, alkotmányos erejű törvényeket, hisz azok most, már a

ideje és módja körül eddig követett gyakorlathoz nem ragaszkodva, az eddig ösztöndíjra méltatott s nála jegyzésben levő ifjakat, mihelyt ezek, az illető tanár hiteles aláírásával és pecsétével megerősített jó erkölcsi és szorgalmi bizonyítvány előmutatása mellett, ösztöndíjaikért megkeresik, még ki nem fizetett járandóságukat folyó 1847/8-ik tanévnek mindkét feléről fizesse ki; s ezen általános utalvány értelmében a fiókpénztáraknál is rendeleteket tegyen.

XXVI. Néhai Trenka Mihály Alajos alapítványi tömegének harmada, azaz 738 ft 17 $\frac{2}{3}$ kr, a pesti ipartanodába járó tanulók számára ösztöndíji alapul vétetik; s ennek kamata, azaz 44 ft 17 kr, egy, erkölcsben és tudományban kitünő szegény tanulónak a jövő iskolai évtől fogva évenként kiadatik. Ekkép a fenirt tömeg rendeltetésének céljára vitetvén, a pályázó tanulók folyamodványait és bizonyítékait az ipartanodai igazgatóság fogja, szokott módon, bevenni, s annak idejében a ministériumhoz felterjeszteni.

XXVII. Az egyházak, lelelkészek és ezek jövedelmeinek összeírása végett a táblás jegyzékek elkészülvén, az egyházak főpásztora-ihoz utnak indíttatnak.

A népiskolák ügyében következő rendelet adatott ki:

XXVIII. A népnevelés megalapítására nézve, a tanítóképzés eszközése után a népiskoláknak rendezése, s a hol nem léteznek,

nép összes szellemi erejének eredményei, saját lelke hata'mának kifolyásai; törvények, de nem csak rendeletek nyomán kell elintézni a nevelést. De a mint a törvény csak a külső embert illeti — a belső ember, öntörvényétől függvén, — ugy ezen tanügyi törvények is, inkább külsejét illethetendik a tanodának, illethetendik a tanoda helyét, anyagi szerkezetét, anyagi erejét, a tanító biztos állását sat. s épen ezekben olyanyira eltérők tanodáink! — a tanítás szellemét a nevelés elvét és a lelki lehetetet, azt törvény ugy sem szabályozhatja, azt szabadon kell hagyni, mert a tudományos és az emberi haladás szelleme ragadja és igazgatja. Tanítónak könyvet kiszabni a mely szerint tanítson, vagy modort melyben oktatgasson, vagy fogásokat, mikszerint a növendékekkel bánjon, — az nem egyebet tesz, mint tanítót rontani. A művésznek, nem kell egyebet kezéhez adni a puszta márványdarabnál, és az eszmének szavát, Zeus vagy Aphrodite vagy Apolló, — Hunyadi, Zrínyi sat. szobrot akarok, — a többit, a kivittl bizd reá. Ilyen művész a nevelő, eszméje: az ember, ennek közelebb neve: magyar. Enyi az általános. Reszletekben más idomulást nyer ez, az elemi növendékben, mást netalán az ipari, mást a klasszikus tudomány irányu sat. sat. egyénnél. Általában, rossz a kormányzat nélküli tanoda, még rosszabb a tulzásig kormányzott. Tehát mentül eléb csak törvényeket és aztán kevés rendeleteket.

Tavaszi.

felállításá és a tanítóknak méltó és illető ellátása elkerülhetlenül kívántatik.

Ennélfogva

Miután az iskolai szükségek fedezését az állodalom elvileg elvállalta, s ezen elv alkalmazásának kidolgozásával a ministériumot megbizta; és

Miután a ministerium addig is, míg a törvényhozás által segéltetnék, a menyire lehet a népnevelést emelni kívánja:

Ezennel felszólíttatnak az egyházmegyék és illetőleg egyházkerületek főpásztorai, hogy az iskolai reform előkészítéseül és alkalmazásául szolgáló részletes adatokat s az egyes népiskoláknak és tanítóknak jelenlegi mind szellemi, mind anyagi állapotát a megküldött példány és utatítás szerint pontosan és hitelesen irassák össze, s véleményes jelentéseikkel minélelőbb terjesszék elő.

Ugyanazon alkalommal, mellyel az egyházi összeírás készül, a jelen iskolai összeírás is teljesíthetetik.

Budapest, május 12. 1848.

XXIX. Azon kötések, melyek az állodalmak között viszonyosan fenállottak, miglen újab egyezkedések által fel nem oldatnak, épen tartatni kellett, rendelem: hogy mindazon szabályok, melyek a külföldi házasanálókra nézve birodalmi kapcsolatunkban eddig fenállottak, minden lelkészek által felelet terhe alatt megtartassanak.

Ezen rendelet végrehajtása az egyházi megyék s illetőleg kerületek főpásztoraira bizatik.

Budapest, május 18-án 1848.

XXX. *A karlovici érsek s metropolitának.*

Midőn nagyméltóságod engemet az Ujvidéken tartandó értekezletről tudosita, nem máskép tünteté elő azt, mint a vélemények központosításának, a bekövetkező egyházi gyülekezet előkészítésének békes eszközét.

E helyett azomban, miként közönségesen tudva van, s maga nagyméltóságod f. é. 405-ik sz. alatt kelt levelében előadja, amaz értekezlet, a magyarföldi gör. n. egyesültek nagy részének részvéte nélkül, idegenekből is szerkeződve, Karloviceon akkép és oly dolgokba vegyült, a mikép s a melyeket sem az 1779. évi julius 16-án kiadott szabályok, sőt magának a keleti egyháznak elvei sem engednek meg, a minthogy az ellen magának ezen egyháznak magyarföldi hivei nem szűnnek meg folytonosan nyilatkozni.

Minélfogva mind a patriarcha-választás, mind a mód mellyel az tétetett, törvénytelennek és érvénytelennek, ezennel kimondatván, nagyméltóságodnak rendelem, a mint következik:

1) Hahogy az egyházi gyülekezetnek Temesvárra juniusnak ószerinti 15-kére történt áttételét, a nádor királyi helytartó ő főn-

sége által, az én előterjesztésemre f. évi május 15-ről kiadott rendelet értelmében még ki nem hirdette, azt haladéktalanul 24 óra alatt, a legszorosabb felelet terhe alatt, saját költségén küldendő sürgönyök által hirdesse ki. És e szerint

2) Nagyméltóságod azon kívánatának, hogy az egyházgyülekezet még június 15-ről is elhalasztassék, és Temesvárról Karlovicra visszatéssék, hely nem adatik, anyival inkább: mivel a karlovici törvénytelenések még szaporították azon okokat, melyek az egyházi gyülekezet áttételét kívánták.

3) Ó fölsége, a magyar- és kapcsolt országok királya, már az 1779. július 16-án a keleti egyházhoz tartozó magyarföldiek biztosítására kiadott nyilatkozványában is, kiszabta azon formákat, melyek szerint ezen egyház kívánatai előterjesztésenek; midőn pedig a legújabb törvényeket szentesítette, sanctiókép kimondotta — a mit nagyméltóságod tudtul adand hiveinek, — hogy ó fölségének rendeleteit mindenkoron és minden kívánataik iránt a ministérium útján veendik.

4) Miután az országgyűlése f. évi július 2-ára ki van hirdetve egyyel több az ok, miszerint az egyházi gyülekezetet — a már kijelölt helyen és időben — megtartani kell; a minthogy az valósággal is meg fog tartatni azok által, kiknek ottan törvényesen helyök van, s kell, hogy jelen legyenek. Minden más törekvések, melyek e kongressus kebelén kívül keresnek lételt, törvényteleneknek s a rendbontás fokozatához képest megbüntetésdőknek nyilváníttatnak, és olyanoknak ki is hirdettessenek.

A kormány minden, a koronához tartozó népfajnak s így a szerbajkuaknak is jogait őrizni fogja, de nem fogja tűrni, hogy a magyar földön egyik népfaj a másik fölött, sőt ugyanazon fajnak egy része a másik rész felett, mint Karlovicon történt, ugyanazon egyházban előnyökkel éljen; a kormány igyen elnyomatottnak pártjára kél, és minden engedetlenség ellen tudand a maga rendelvényeinek foganatot szerezni.

Budapest, június 3-án 1848.

XXXI. A miskolci tanítóképző intézetnél, Mester István lemondásával megürült egyik tanszék szabályszerű betöltéseül, a kassai tan. főigazgatóság előtt tartandó pályázat f. é. szentmihályi 1-jére tüzetett.

XXXII. A kassai főtanodánál Jantsik Mihály halálával megürült állodalomtani és bányajogi tanszék betöltése végett, a magyar tudományos egyetem előtt tartandó pályázat f. é. június 15-ére tüzetett.

XXXIII. Hivatalos teendőim anyira elfoglalnak, hogy ezeknek mulasztása nélkül időmet látogatások s egyes folyamodványok elfogadására forditanom lehetetlen. Minélfogva ideiglenesen kijelenteni kénytelen vagyok:

1) Hivatalos ügyben naponkint déli 12-órától 1-ig fogadok.

2) Folyamodókat szívesen látok hetenkint háromszor: t. i. hetfőn, szerdán és pénteken, reggeli 10 órától 12-ig.

3) Folyamodványát kiki átadhatja naponkint reggeli 10 órától 2-ig álladalmi altitkárom hivatalában; honnan a sürgetősbeik velem azonnal közöltetni fognak.

4) Kik rendkívüli eset miatt kívánnak velem személyesen értekezni, e végett akár írásban, akár szóval álladalmi altitkárom hivatalában sziveskedjenek magokat jelenteni, mire válaszatokat az illetők által tüstént megnyerendik.

Kelt Budapesten, június 19. 1848. b. *Eötvös József*, vallás és közoktatási minister.

XXXIV. A tanodai ösztöndíjakban részesíttetni kívánt ifjak melletti magánfolyamodványokat illetőleg jövőre nézve szabályul tüzetett ki, miszerint az ily folyamodványok kellő bizonyítványokkal ellátva, ezentul a tan-év befejezésétől számítandó egy hónap alatt mulhatlanul beküldessenek.

Budapesten, 1848-dik évi június hó 18-kán.

XXXV. A vallás s közoktatási ministerem előterjesztésére, *Ilán János* eddigi szathmár-németi megyés püspököt esztergomi érsek- és ország primásának; *Lonovics József* mostani csanádi püspököt egri érseknek; *Karner Antal* báci cimes püspököt és győri kanonokot székesfejérvári megyés püspöknek, *Jekelfalussy Vincze* almisi cimes püspököt és esztergomi kanonokot szepesi megyés püspöknek; *Horváth Mihály* hatvani prépostot és plébánost csanádi megyés püspöknek neveztem ki.

Kelt Innsbruckban június 25-én, 1848.

Ferdinand s. k.

b. *Eötvös József*.

vallás- s közoktatási minister.

XXXVI. A vallás s közoktatási ministerem előterjesztésére *Athanaczkovits Plátót* eddigi budai püspököt és a vallásministeriumomban a görög nem egyesült egyházi osztály főnökét bácsi g. n. e. püspöknek neveztem ki.

Kelt Innsbruckban, június 20-án, 1848.

Ferdinánd s. k.

b. *Eötvös József*

vallás- s közoktatási minister.

XXXVII. Nádor k. helytartó ő fensége a vallás és közoktatási minister előterjesztésére tárcájához Markovics Lászlót minis-teri titkárrá nevezte.

XXXVIII. A vallás és közoktatási minister által Balázs Villibald és Torzok Mihály segédfogalmazókká. Blázsovics János irnokká, Ginter Károly és Tisza Kálmán pedig díjtalan fogalmazó-gyakornokokká kinevezettek.

XXXIX. Vallás és közoktatási minister előterjesztésére a pécsi káptalanban címzetes kanonokká Pletnich Ferencz kinevezetik.

Budapesten, jun. 30-kán 1848.

István, nádor és k. helytartó.

b. Eötvös József.

XL. *Kinevezések.* A vallás és közokt. minister által a pesti m. k. egyetemnél Garay János a magyar nyelv és irodalomtani, Horváth Árpád a diplomatikai, Nendtvich Károly a vegytani, Purgstaller József a bölcsészettani és Vallás Antal a menyiségügyi tanszékre *rendes*; Bercsényi László pedig a politikai és váltóügyi, továbbá Kornis Károly a büntetőtörvénytani, végre Suhajda Pál az egyházi jogi tanszékre *rendkívüli* tanárokul kinevezettek.

XLI. *Körlevél minden vallásfelekezeti főpásztoraihoz.*

Midőn önökhez e folyó évi május 10-én intézett szavaim még alig hangzottak el; az egyetértés, és testvéri béke ellen, melyeknek paizsára a hazának soha nagyobb szüksége nem volt mint most, némely roszakarók vagy korlátoltak által ittott mint értesítem, folyvást ármányok forraltatnak; önök kik a nép millióinak lelki őrjei, s az üdvösség útján vezetői, a haza ellen vétenének, ha szent hivatásuknak minden eszközeit ezentul is fel nem használnák hatályos meggátlására azoknak, mik a kivított szabadság gyümölcseit megérlelni nem engedik.

Hogy félreértések történnek, jele hogy sokan a törvényt nem tudják, de nem értik. Izgatások rossz akaratot tanusítanak.

Felhivom tehát önöket, a haza szent nevében ujjolag és ismételve, hogy papjaik, és alárendeltjeiknek szoros kötelességükké tegyék, miszerint a népet minden mellékes tekintetek nélkül felvilágosítani, a törvények rendeleteiről kellőleg értesíteni, s a testvériség, rend, és béke szent ígéire oktatni soha meg ne szünjenek.

Hogy pedig a felelős kormánynak rendeletei is a haza minden polgárai előtt tudva legyenek, szükséges, és meghagyom miként azokat a lelkészek az egyházi szószékből alkalmilag hirdessék, s a köznép felfogásához mért magyarázatokkal kísérve értelmezzék.

Rendeletért felelős a kormány a népnek is, de a lelki pásztorok, mint a népnek legközelebb álló vezetői kétszeresen felelősek, a vallás és haza nevében a kormány rendeleteinek igaz értelmezéseért.

Hazafiúi üdvözléssel!

Budapest, jul. 8. 1848.

Vallás- és közoktatási minister.

Eötvös József.

XLII. A helvét s ágostai hitűek egyházkerületeihez.

Az egyházi és iskolai reform iránt önökkel tartandó értekezlet határidejének kihirdetésére, az országgyűlésnek a haza rendkívüli körülményei miatt idő előtt történt egybehivatása, s erre viszont Erdélynek egyesülése következtén; önök átlátandják: hogy mind országgyűlési elhivatásaink miatt, mind erdélyi rokonainknak, most már velünk egyeknek és azoknak megjelenhetése tekintetéből, az eleve kitűzött időt meghosszabítani kell.

Ezeknélfogva, az érintett értekezlet helyéül továbbá is Budapest tartatván, idejéül — ezen rendelet által — folyó évi szeptember 1-je tüzetik ki, mikoron önök küldöttei hitőknek az immár teljes hazában levő minden sorsosaival együtt alkotandják azon értekezletet, mely a dolgok uj rendét előkészíti.

Budapest, jul. 10. 1848.

Eötvös József.

XLIII. A vallás és közoktatási ministerem előterjesztésére Kollarcsik István, kassai székesegyházi főesperes-kanonokot a szentlélekről nevezett hrappnai címzetes apáttá, és Szolcsányi Ádám, szinte kassai székesegyházi mester-kanonokot, Krompach melletti richnyói címzetes préposttá nevezem ki.

Kelt Innsbruck városában, junius 25-én 1848.

Ferdinánd s. k.

b. Eötvös József s. k.

XLIV. A magyar tudomány-egyetemnél Virozsil Antal nyugalmaztatása által ürességbe jött természetjogi tanszékre rendes tanárrá: Pauler Tivadar, a győri feltanodában volt természetjogi tanár kinevezett.

Budapest, jul. 11-kén 1848.

b. Eötvös József.

XLV. Az erdélyi helvét s ágostai hitvallásuak és unitariusok egyház főtanácsaihoz.

Miután minden bévett vallás-felekezetek egyházi és iskolai szükségjeinek fedezését az állodalom elvileg elvállalta, s ezen elvnek alkalmazásával s e tárgyban részletes törvényjavaslatnak készítésével a ministeriumot megbizta, az 1848: 20. tcz. 3. §-ának teljesítése végett a magyarhoni protestans hitfelekezetekkel az egyházi és iskolai reformrol tartandó értekezés helyéül Pestvárost, idejéül pedig f. é. augustus 1-jét jelöltem vala ki.

Miután már Erdélynek Magyarhonnali ohajtott egygyé alakulása létesült, ezen értekezletben a volt erdélyi protestans és unitarius vallásfelekezeteknek is részt kellett venniök, hogy

azt biztosabban, s szükséges előkészületek mellett tehessék, célszerűnek találtam az említett értekezet idejét augusztus 1-ő napjáról f. évi *september 1-ő* napjára tenni által.

Ennek következtében, bizodalommal hívom föl önöket, uraim! hogy addiglan is az értekezet tárgyait vitassák meg, adataikat készítsék elő, s az értekezetre, a fen irt időben küldjék megbízottjaikat, oly számban, a mint jónak és célszerűnek fogják tartani.

Tisztelnem s hazafiui kötelességemnek érzéseivel várom önök küldötteit, kiket az ügynek mind szeretete, mind ismerete fog lelkesíteni, hogy a dolgok új rendének megalakításában közremunkáljanak.

Budapest, július 11-én 1848.

6. Eötvös József.

XLVI. A vallás- és közoktatási minster az egyetemi könyvnyomdaintézetnél fenálló könyváru ügyelő, és könyváru ügyelői segéd hivatalokat a nyilvános tiszt állomások közé sorozván, — az eddigi könyváru ügylőt, *Belányi Ferencet*, e tisztében megerősítette: a megürült könyváru ügyelő segédi hivatalra pedig azon intézet eddigi dijnokát, *Schöffmann Jánost*, nevezte ki.

Budapest, 1848-ik év július 13-án.

XLVII. Folyó évi május hó 8-dik napjáról közzé tett felszólításom következtében, a porosz képezdékbe, status költségén, kiküldetés végeft folyamodtak a kitűzött határidőig 196-an, elkés-tek folyamodványuk béküldésével 5-en.

Erdélynek közbejött egyesülése hozván magával, hogy a kiküldendő egyének száma legaláb négygyel szaporittassék, ezen okból nem, mint kezdetben cél vala 12, hanem 16 egyén fog kiküldetni.

Megválasztattak pedig a kiküldetésre, a benyújtott bizonyítványoknak, gondos egybevetése, továbbá a nevelés ügye iránti meleg részvételnek, s a magán vagy köztanítói minőségben kifejtett érdemeknek kellő méltánylása mellett a következők egymint:

Ballagi Károly helv. hitvallású; 3 év óta magán tanító, s nyelvészettani író.

Bartal László, róm. kath. több év óta ápolója a magyar nevelési ügynek.

Bedő Ferenc unitarius, bölcsészetet végzett tanuló Kolozsvárt.

Bilszky Ferenc róm. kath. áldozó pap, és 9 év óta nevelő.

Birányi István róm. kath. nevelő s magántanító 4 év óta; Schulz név alatt ismert író.

Elekes István helv. hitvall. magántanító volt 5 évig, köztanító 3 évig.

Görög Imre görög egyesült; képzett kisededovó, köztanító volt 3 évig, nevelő 2 évig.

Gregus Gyula ágostai hitv. magántanító volt 3 évig.

Kacsány Ferdinand ágostai hitv. nevelő volt 7 évig, N. Enyeden köztanító 1 év óta.

Kárffy Titus róm. kath. nevelő 4 év óta.

Kolosy György róm. kath. magántanító 4 év óta.

Krecsárovics Pál görög nem egyesült; egyedüli folyamodó, ki a kapcsolt részek nyelveit, a magyar és német nyelv mellett, oly mértékben bírja.

Pázmán György, róm. kath. nevelő, és segéd köztanító volt 11 évig.

Püllicz Dániel izraelita, mint rabbi, két helyt állított népiskolát.

Sárkány Ferencz helv. hitv. kolozsvári köztanító 4 év óta.

Sztolozsán András görög nem egyesült, több év óta magántanító.

Mikor fognak e megnevezett egyének, poroszthoni utjokra úgy indíttatni el, hogy rendeltetésök helyére még a jövő tanév kezdete előtt megérkezhessenek; erre vonatkozó rendeletemet, ezen hivatalos lap után azonnal veendik, mihelyt az azt módosítandó, s már mübe vett előleges intézkedések bevégeztetnek.

A kiküldetésre meg nem választott folyamodók közül azok, kikben a tanítói pályára legtöbb hajlam s képesség van, az oktatás ügynek tervezetben levő, s a kor kívánataihoz illesztendő átalakítása folytán, itthon fognak általam igénybe vétetni; s tanítói ügyességöknek a kősönség irányábani hebizonyíthatására kellő tért nyerni.

Egyébiránt mind azok, kik a kiküldetésért folyamodtak, folyamodványaikat az azokhoz mellékelt bizonyítványokkal együtt, folyó hó 18-dik napjától kezdve, irodámból fogják visszavehetni.

Budapesten, július 16. 1848. *b. Eötvös József.*

XLVIII A közoktatói ügynek mind szellemi mind anyagi tekintetben tervezetbe vett elrendezésével kapcsolatlában álló teendők miatt, a jövő tanév kezdete úgy a gymnasiumokra, mint az ezek feletti álló valamenyi felsőbb tanintézetekre nézve, folyó évi novemberhó 1-ső napjára tüzetvén ki általam, erről az illetők ezennel is értesítetnek.

Budapesten, július 16. 1848. *b. Eötvös József.*

XLIX. A vallás s közoktatási minister előterjesztésére olvasó kanonokká: *Pendl Ferenc*, éneklő kanonokká: *Farkas Imre*, órkanonokká: *Schwanfelder József*, székesegyházi főesperestté s kanonokká: *Maurer György*, budai esperestté s kanonokká:

Kissány Ignác, idősb mester-kanonokká: *Aigner Károly* kinevezetnek.

Budapesten, július 16-kán 1848.

István nádor k. helytartó.

b. *Eötvös József*

L. Schöpf Ágoston orvos sebésztudor és a gyakorlati gyermekgyógyászat magán-oktatója, a pesti magyar tudományegyetemhez gyakorlati gyermek-gyógyászat rendkívüli tanárává kinevezetett.

Budapest, jul. 17. 1848.

b. *Eötvös József*.

LI. Orvostudományi előterjesztések nyomán, a sebészi tanfolyamot illetőleg rendelem:

A sebészi tanfolyam már a legközelebbi tanévben megszűnik. Ugy azomban, hogy

1-ször. A tanfolyamot már megkezdett sebész növendékeknek, pályájukat bevégezni megengedtetik.

2-ször. Azon egyénekre nézve, kik oly szándékkal léptek borbélyműhelyekbe, hogy később a polgári sebészi tanfolyamot végezhessek, a felvételre kétévi határidő tűzetik ki.

Budapest, jul. 24-én 1848.

b. *Eötvös József*.

LII. A népnevelésnek hazánkban jobb lábra állíthatása nélkülözhetlen tényezőként igényel egy olyan folyóiratot, melyben az e részben követendő például előttünk álló nemzetek nevelési elvei, hazánk s korunk szükségéhez illesztve, időről időre felmutattassanak; a saját körünkben felmerülő népnevelési előnyök és hiányok, kellő használat s orvoslás tekintetéből, ismertessenek; az oktatás s neveléstan egyes legfontosabb kérdései népszerűleg kimerítve megfejtsenek; a neveléstan irodalom művei, honiak s külföldiek egyiránt, az azok közt célszerűleg választhatásra irányadólag bíraltassanak; s midőn az ily szellemben közlendő értekezések által, egy részről legkitünőbb szakembereink felismerésére alkalmat nyerünk, ugyanakkor, más részről folytonosan pótoljuk azon tanítóink fogyatkozását, kiknek hivatalba állásuk előtt nem vala módjuk magokat, rendeltetésök céljához illő módon kiképezni stb. stb.

Célom egy ily szellemű folyóiratot, *Nevelési Szemle* cím alatt, legfeljebb 10 nyomtatott ivre terjedendő havi füzetekben, a jövő 1849-dik évi január 1-ső napján úgy indítani meg, hogy minden füzet azon hónap elsőjén, melynek nevét viselendő, már köz kézen foroghasson.

A Szemle szerkesztőjének évi díját 1500 ft-ra, egy mellé adandó segéd szerkesztőét 800 pft-ra határoztam. Továbbá, a Szemlébe fölvehető eredeti cikkek nyomtatott iverért 20 pft, az idegen nyelvből fordított értekezésnek nyomtatott iverért pedig 12 pft tiszteletdíjt ajánlok.

Miről azon felszólítással értesitem a nevelésügy szakismerő barátait, hogy a kik a nevezett szerkeztői vagy segédszerkeztői állomásra alkalmaztatni kívánnak adják be az iránti folyamodványukat, tanodai bizonyítványaiknak kíséretében, s minden a nevelés ügye körül, kivált pedig a nevelési irodalom mezején szerzett érdemeiknek hiteles felemlítése mellett, budapesti irodámba, f. é. október 1-ső napjáig.

Azok pedig, kik a nevelés és közoktatás bármely ágára, különösen a népnevelésre vonatkozó értekezéseikkel vállalatomhoz járulandanak, f. é. október 1-ső napjától kezdve küldjék munkálataikat most nevezett irodámba, tiszteletdíjukat, a beküldött értekezésnek megjelente után, s annak terjedelméhez képest, a szemlei szerkeztőség útján pontosan veendőék.

Az iránti intézkedésem, mikép élvezhesse a tanítói kar a *nevelési szemlét* anyagi terheltetése nélkül, annak idejében fog a maga útján közzététetni.

Budapesten, július 25-kén 1848.

b. Eötvös József.

LIII. Hogy a képezdéket, melyeken népnevelésünk sarkallik, hazánk s korunk kívánataihoz képest *minél előb* átalakithassam, mulhatlanul szükséges levén e végre mindegyik, már fenálló képezde körül, a helyszínére küldendő biztosaim által szereznem részletes tudomást mind arról, valami csak ezen intézeteknek szellemi és anyagi fenállását, életmozgalmait s az azokra segédlőleg vagy gátlólag ható körülményeket illeti; ez pedig akkor történhetvén meg legcélszerűbben, ha kiküldendő biztosaim minden képezdét, s az a mellett megtekintendő elemi- és népiskolát, saját életműködésében, tehát a rendes szorgalom idején gyakoroltatni szokott napontai foglalkozások közt tesznek vizsgálódások tárgyává: ezekhez képest rendelem, miszerint hazánk minden *képezdéjében*, nem különben *elemi- s népiskolájában*, f. é. szeptember 1-ső napján a tanítás megkezdessék; hogy, a nevezett intézetek körül így szerezhető tapasztalatok nyomán, a szükségelt reformnézetek még f. é. november hóban életbe léptethessenek.

Budapesten, július 25-én 1848.

b. Eötvös József.

LIV. A vallás és közoktatási ministerem előterjesztésére *Girk György* adrási felszentelt püspököt s kalocsai kanonokot az ottani főkáptalanban nagypréposttá, *Ránolder János* pécsi kanonokot drozói címzetes apáttá, *Zsitvai István* zimonyi lelkészét csudányi címzetes préposttá nevezem ki.

Kelt Insbruckban, július 10-én 1848.

Ferdinánd s. k.

b. Eötvös József s. k.

vallás- s közoktatási minister.

LV. A vallás- s közoktatási minsterem előterjesztésére *Liptai Antal* apátot és hétszemélyes táblai ülnököt dulmi címzetes püspökké nevezem ki.

Kelt Insbruckban, julius 11-kén 1848.

Ferdinánd s. k.

b. Eötvös József s. k.

vallás- s közoktatási minster.

LVI. *Csalány István* jogtudor a pozsoni főtanodánál természet- és magyar közjogi tanszék helyettes tanárává kinevezetett.

Budapest, julius 26-kán 1848.

LVII. A vallás- s közoktatási minsterem előterjesztésére *Szilberknoll József* győri kanonokot a boldogságos szüz prinói címzetes apátjává, — *Mogyorósy Pál* győri kanonokot pedig szinte a boldogságos szüz aicskai vagy ocskai címzetes prépostjává nevezem ki.

Kelt Insbruckban, julius 10-kén 1848.

Ferdinánd s. k.

b. Eötvös József,

vallás- s közoktatási minster.

LVIII. A kassai nemes növeldében két növendékhely megürülvén, ez tudomásul közzétételik oly megjegyzéssel: hogy ezen növendékhely elnyerése tekintetéből, a kellő bizonyítványokkal ellátandó folyamodványok f. é. september első napjáig budai irodánál lesznek átadandók.

Budapest, julius 31. 1848.

b. Eötvös József.

LIX. A vallás- és közoktatási minster előterjesztésére rendellem, a mint következik:

A mint a görög nem egyesülteknek vallásbeli és iskolai ügyeik iránti intézkedési joga az 1848: 20. törvénycikk által biztosított, a törvény kihirdetése után még egy hónap sem mulék el, egyházi gyülekezetöknek egybehívását folyó évi april 26-rol már el is rendeltem, és rendeletemnek végrehajtásával karlovici érsek és metropolita Rajacsich Józsefet megbiztam.

A nevezett érsek azomban, e törvényes rendnek követése helyett, elsöben is azon értekezletet, melyen előleges följelentése szerint, az egyházi gyülekezetet kell vala előkészitnie, pártütö gyülekezetté változni, s azt, a helybelieken kívül Szerbiából ájtött hitsorsosaival is alakulni, s általa magát lázadó módon patriarchává választatni engedte és segítette.

Es ámbár ezen gyülekezetnek törvénytelenységét és a patriarcha-választásnak megsemmisítését az előterjesztö minster, f. évi jun. 3-rol 1410. szám alatt kiadott rendelete által nyilván kimondotta, — ámbár ö felsége apostoli királyunk az elébe járt karlovici küldöttségnek ugyanazon értelemben adta királyi választát Innspruckban: Rajacsich József mind ennek ellenére a törvényes

rend ntjára nem csak vissza nem tért, sőt azon rendeletnek : miszerint a kikindai vészes mozgalmak következtében az egyházi gyülekezetnek Temesvárra áttételével megbiztam, nyilván nem engedelmeskedett, és érseki s metropolitai címének elhagyásával törvénytelen címet vévén föl, hiveit az állodalom ellen nyilvános lázadásra gyűjteni, Karlovicot ezen kárhuzatos lázadás központjává tenni, polgái háborura okot szolgáltatni, s ennek nem csak részesevé lenni, de egészen élére állani, s a lázadó seregeket nevelni, gyarapítani vakmerősködött.

Ezeknél fogva Rajacsich József, mint kit enyi törvénytelen tettek terhelnek, s ki a törvénynek, ő felségének és a kormánynak rendeletei ellen feltámadott, ő felsége nevében érseki és metropolitai hivatalától ezennel felfüggesztetik, s a görög nem egyesült egyház kormányzásával Athanackovich Pláto bácsi püspök ideiglenesen megbizatik, s egyszersmind a görög nem egyesült egyház püspökeinek, papjainak és minden hiveinek ezen rendelet által megparancsolom: hogy Rajacsich Józseffel mindennemű érintkezést elkerüljenek, a mikép attól az előteterjesztő minister által már folyó évi julius 9-kéről kiadott körrendelet által eltiltattak; külömben szövetségeseinek fognak tekintetni, és a büntető igazságnak általadatni.

Más részről rendelem: hogy további rendeletig Athanackovich Plátót az egyházi kormány vezetésével megbizottnak ismerjék, rendeleteit azon engedelmességgel fogadják, mellyel az egyház főkormányzójának minden törvényes intézkedései iránt viseltetni tartoznak.

Budapest, aug. 2-án 1848.

István nádor, kir. helytartó.

b. Eötvös József.

LX. *Gaal Lajost* a kolozsvári kir. fótanodában a politikai tudományok rendes tanárává ezennel kinevezem.

Budapest, aug. 5-kén 1848.

Vallás- s közoktatási minister

b. Eötvös József.

LXI. Miután az aldunai vidéken fellázadt szerb csapatok már is közpénztárakat raboltak ki; miután tartani lehet attól, hogy a szerb nemzeti alapértéket is megcsorbitani és kárhuzatos céljaikra fordítani igyekezendének:

Rendelem: hogy az érintett, s az állodalom felügyelése alatt álló alapértéknek adósai, előleges engedelmem nélkül, sem kamatbeli, sem tőketörlesztési fizetést, semmi szín és ürügy alatt ne tegyenek.

A ki ezen rendeletet áthágja, a lázadásbani tetteges részvét gyanuját vonandja magára: a mellett fizetései érvényteleneknek, s annak idejében felhajtandóknak ezennel nyilvánítanak.

Ezen rendelet minden hatóságokban hirdettségük ki.

Budapest, aug. 13-dikán 1848.

Vallás- s közoktatási miniszter *b. Eötvös József*.

LXII. Az ausztriai közoktatási ministerium hivatalos jelentése szerint a bécsi protestans hittani intézetnél a szünnapok folyó évben september végéig tartandnak, és az új tanév ezen intézetben, a bécsi tudományos egyetemmel együtt, az eddigi rendelet szerint október elején veendő kezdetét; mi is ezennel közösré tétetik. Budán, augusztus 14-én 1848.

LXIII. A tudós pályára indult ifjaknak célszerűleg képezhető s főiskoláinknak szilárd alapon működhetése kívánja, hogy középtanodáink (gymnasiumaink) rendszere és tanítói személyzete körül gyökeres reform eszközöltessék.

Ohajtandó volna e végre minden jövőre is fenállandó közép-tanodát, már folyó évi november hó 1-ső napjára a kor kívánta irányban s mértékben átalakítani.

De mivel ezt sem hazánk jelen anyagi állása, sem az itt igénybe veendő képes tanári egyének száma még meg nem engedi; azomban nem is a sok, hanem a jól rendezett középtanodákban áll a jövő tudós osztály biztos alapja: céltom ehhez képest jelenleg, ha a körülmények engedik, tíz középtanodát, a kimondott elv szerint oly renddel alakítani át, hogy kettő azok közül itt Budapesten, a többi pedig az egyesült Magyarhonnak különböző vidékeken, még ez év folytatásban rendeztessék.

Melyek lesznek a Budapesten kívül legközelebb rendezendő középtanodák, ezeknek megnevezése még függőben lévő tárgyak elintézésétől feltételeztetvén, később fog hivatalosan közzé tétetni.

Hogy pedig a nevezett tanári minőségben alkalmaztatni kívánó egyének az előkészülésre időt nyerjenek, s az illető tárgyakban magokat tájékozthassák, ezennel tudatom: miszerint az átalakítandó középtanodák mindegyikében 7 tanár fog szakrendszer szerint összesen 6 osztályban működni; nevezetesen:

1-ör. Az első és második osztályban egy tanár a latin és magyar nyelv elemeit adandja elő.

2-ör. A harmadik és negyedik osztályban szintén egy tanárra lesz bízva a latin és magyar nyelv taníttatása.

3-ör. Az ötödik osztályban a költészetet, klasszikusok magyarázatát, s a görög nyelv elemeit egy külön tanár adandja elő.

4-er. A hatodik osztályban a szónoklat, a görög nyelvtan, és a klasszikusok magyarázatának folytatása szintén külön tanárra lesz bízva. Magában értetvén, hogy a legközelebb nevezett két tanár a klasszikusok magyarázatához megkívántató segéd tudományokat is fogja előadni.

5-ör. A mathesis és természettudományok.

6-ör. A történet és földrajz.

7-er. A német és francia nyelv és irodalom szinte külön tanárok által fognak előadatni, kik közül az 5. 6. és 7. szám alattiak a középtanodának több egymásfeletti osztályában fogják szaktudományukat az e végett kibocsátandó szabályok szerint fokozatosan tanítani.

Minden tanárnak fizetése leend Budapesten 800 pft, vidéken pedig 600 pft azon megjegyzessel, hogy minden középtanodában az alkalmazandó 7 egyén közül fog kineveztetni egy igazgató, kinek tanári rendes fizetése igazgatói fáradsága jutalmául Budapesten ugyan 300 pftal, vidéken pedig 200 pftal fog pótoltatni, s 10 évi működése után, minden tanár 100 pft növendéket kap évenként azon rendes fizetéshez, melyet 10 éven keresztül huzott.

A tanárok bármely bevett vallás követői közül egyedül képességök ajánlatára fognak alkalmaztatni.

A tanszékek pályázás utján fognak betöltetni, mely pályázás történni fog Budapesten az általam kinevezendő bizottmány előtt következő módon :

1-ör. Az irodalom és közoktatás mezején ismeretes egyének pályázhatnak pusztá folyamodás által is, melyhez azomban tartoznak oda mellékelni hiteles bizonyítványaikat, és munkáikat, irodalmi és oktatási érdemeik igazolása végett. Ily pályázók számára a határnap, melyen tul folyamodvány el nem fogadtatik, f. é. október 1-je.

2-or. Minden másoktól, kik az irodalom és oktatás mezején köz elismerést nem vívtak ki, személyes pályázás kívántatik. Az ilyen pályázók a kitüzendő kérdésekre szó- és írásbeli felelettel fognak tartozni, s a kitüzendő kérdések, a tárgy érdemén kívül, az előadási módszerre is vonatkozandnak. — Ily pályázók csőd-je szinte f. é. október 1-jén kezdődik, s néhány nap alatt befejeztetik.

A pályázók egyáltalán világos szavakkal jelentsék ki, melyik tanszéknél kívánnak alkalmazást nyerni.

Jelen rendelet által a csőd kihirdettetik.

Budapest, augustus 24-én 1848.

Vallás- s közoktatási minister *b. Eötvös József*.

LXIV. *Vallás s közoktatási minister előterjesztésére* a kalocsai főkáptalanban fokozatos előléptetéssel olvasó kanonokká: *Nehiba János*, éneklő kanonokká: *Szathmáry Antal*, órkánonokká: *Göbel Ferenc*, bácsi sz. Pálrol nevezett kispóposttá: *Korsós József*, székesegyházi esperestté: *Zombory János*, bácsi főesperestté: *Körmöczy Miklós* kinevezettek.

Kelt Budán, 1848-ki aug. 24-kén.

István nádor.

b. Eötvös József s. k.

LXV. *Vallás s közoktatási minster előterjesztésére* a károlyfejérvári székes káptalanban éneklő kanonokká: *Lossteiner János* kinevezetik. Kelt Budán, 1848-ki aug. 24-kén.

István nádor, k. helytartó. *b. Eötvös József* s. k.

LXVI. *Mennyei Lajos* ájtatos-tanítórendi növendéket, az érsekújvári képezdénél megürült tanszékre mint helyettes tanárt ezennel kinevezem.

Vallás- és közoktatási minster *b. Eötvös József*.

LXVII. A kassai feltanodánál megürült álladalomtani és bányajogi tanszékre *Végh Antal* jogtudor helyettes tanáru ezennel kinevezetik. Budapest, aug. 25-kén 1848.

Vallás- és közoktatási minster *b. Eötvös József*.

LXVIII. A pozsonyi kir. feltanodánál ürességben volt álladalomtani és bányajogi tanszék, *Baintner János* kineveztetése által betölttven, a volt magyar kir. helytartó tanács által azon tanszékre nézve f. évi október 5-re hirdetett csód ezennel megszüntetik. Budapest, augusztus 30. 1848.

Vallás- és közoktatási minster *b. Eötvös József*.

LXIX. Azon bármely vallásfelekezetheli lelkészek s iskolatanítók, kik, szívök magasztos sugallatát követve; készek az önkintes nemzetörök zászlói alatt szeretett honunk védelmére fegyvert fogni, biztosítom ezennel a haza nevében, hogy hadiszolgálatuk bevégeztével az álladalom jövődjök felül gondoskodni fog.

Budapest, sept. 2. 1848 Vallás és közoktatási minster

b. Eötvös József.

LXX. A vallás- és közoktatási ministerium által f. é. aug. 24-ről 603 M. sz. alatt a selmeci bányászati, és erdészeti igazgatósághoz következő rendelet küldetett.

A selmeci bányász, és erdészstanoda, mely ekkorig az ausztriai birodalom minden tartományaira kiterjedő tanintézet volt, ezentul is Magyarország részére mint magyar nemzeti intézet fenntartatván, dicséretes működését, a honfiak bányászatra, és erdészetre képzésében folytatni fogja, idegenek sem rekesztetvén el a tanoda használásától.

Mihelyt a hazában ipartanodák fognak elegendő számmal, és jól rendezett minőségben felállítani, s ez által lehetséges leend a bányászati, és erdészeti tanulmányok alapjául és kulcsául szolgáló előismereteket ily tanintézetekben kimerítőleg szerezni meg, azonnal a selmeci akademia is egészen magyar nemzeti irányban ujbol fog alakittatni és szorosabb értelemben bányászati, s erdészeti tanulmányoknak elméletileg szint ugy mint gyakorlatilag, kimerítő tanítására szorittatni.

Addig pedig a tanítást szintugy, mint az igazgatást illetőleg jelen szerkezetében, s szabályozásában meghagyatik, a következő változtatásokkal s módosításokkal:

1. A selmeci akademia egyenesen a vallás és közoktatási ministeriumnak alá lesz rendelve, ahhoz teszi minden tudósításait, felterjesztéseit, és innen veszen szabályozó rendeleteket.

2. Ügyvezetési nyelve magyar leend, következőleg felterjesztései, hirdetései, s a tanulókhöz intézendő rendeletei is ezen nyelven szerkezendők.

3. A jelenben hivataloskodó tanárok állomásaikban, eddig vett fizetéseikkel, meghagyatnak ugyan, de

a) azok, kik erre képesek, már az iskolai év kezdetével vagy lehető legrövidebb időn tanításaikat magyar nyelven kötelezhetnek előadni; a nem sokára bekövetkezendő újbol alakításkor minden esetre csak magyarul tapitni képes tanárok levén alkalmazandók.

b) Ha időközben változás történnék, az ürességbe jövendő tanszékek is magyar tanításra alkalmas egyénekkal fognak beöltetni.

c) Az igazgatóság rögtön tegyen felterjesztést mindenik tanár mellé oly tanítói segédek alkalmazásáról, kik illető szakbeli jártasságuk mellett a magyar, és német nyelvet egyiránt birván, magyar előadásokat tarthassanak, s a tanár tanításait, a németben nem eléggé jártas tanulóknak magyarázhassák.

4. Az ösztöndijasok száma tekintettel az eddigelég is Magyar- és Erdélyország fiai közül ily segedelemben részesülőkre, ugy szabályoztatik, hogy évenként

bányászattanulóknak . . .	19
sóaknászati gyakornokoknak . . .	4
erdészettanulóknak	8

bánya számvevőségi gyakornokoknak 7 ösztöndijak fognak kiadatni mint hazafiaknak, egyegy ösztöntij 200 pftot tevén.

Ezen ösztöndijak minden év végével újbol fognak osztatni, mire nézve az igazgatóság valamint most, ugy ezután is minden iskolai év végével a szorgalmi, előmeneti és erkölcsi osztályzások beküldése mellett, felterjesztést teend a közoktatási ministeriumhoz.

Ezen rendelet kapcsolatában kihirdettetnek azon szabályok, melyek a selmeci akademia növendékeinek felvételére nézve, addig is, miglen ezen intézetnek bővebb rendezése megtörténhetik, megtartassanak.

1) A rendes növendékektől, kik tanulmányaik elvégzése által az álladalom szolgálatára képesitetnek, kívántatik, hogy felvétetésök előtt a böksészeti tanulmányokat jó sikerrel végezzék; felvétetvén pedig, a bányászati és erdészeti tanulmányokat a meghatározott időben és rendben magokévá tegyék.

Reájok nézve az iskolai pálya az erdészeti szakban négy évre van határozva, azoktól pedig, kik a bányászati kollégiumot,

szinte mint az erdőszeti tanulmányokat is rendes tanítványi minőségben, tökéletesen beakarják végezni, öt évi iskolajárás kívánatlik. —

Azoknak, kik kitünő képességöket, és a matematikai, és természettani tanulmányokban tett jeles előmnetelöket hiteles bizonyítványok által igazolhatják, megengedtetik, hogy a bányászati, és erdőszeti tanoda második osztályába azonnal beléphessenek.

2) A rendkívüli tanítványoknak, kik magán szolgálatra képeztetnek, szabadságokban áll, a tanulmányokat, melyeket halgatni akarnak, választani, s a sorozatot is, miszerint az előadásokra járni kívánnak olykép válasszák, miszerint azok által kellelőleg foglalkodtatva legyenek. Tőlök határozott előtanulmányok nem követeltetnek, hogy azomban a bányászati és erdészeti tanokat sikerrel hallgathassák, kell birniok amaz általános előismeretekkel, melyek e célra megkívántatnak s részint a középtanodákban, részint a real és technikai iskolában megszerezhetők.

3) A tanítványoknak felvételére megkívántatlik, hogy belépésük idején legalább tizennyolc évesek legyenek.

4) A tanítás kezdete ugyan más rendelet által általában november 1-jére tüzetelt ki. Azomban ezen erdészeti és bányászati tanodában az előadások október 1-jén kezdessenek, minthogy a bányamérésnél és földisménél rendre kerülő gyakorlati alkalmazásokat szabad ég alatt, még a tél beállta előtt kell véghez vinni.

5) A kollegiumok megújításának ekép kijelölt ideje előtt vagy végkép október első napjaiban azok, kik felvétetni kívánnak, folyamodványaikat a tanodai igazgatósághoz adják be, hozzá mellékelvén bizonyítványaikat az előtanulmányok befejezéséről, életkorukról, s kik nem közvetlenül egy vagy más iskolából lépnek a bányászati és erdészeti tanodába, azok a közbejött időben folytatott foglalkozásaikról és erkölceikről is.

Budapest, setember 1-jén 1848.

b. Eötvös József.

LXXI. A vallás s közoktatási minister előterjesztésére Magyarország irlalmas zárdáinak az ausztriai tartományi főnöktöli függésük ezennel megszüntetvén, a budai, pozsoni, váci, egri, pécsi, pápai, temesvári, nagyváradi, szatmári, zágrábi, szepesváralljai, kis-mártoni, szakolczai, valamint netán felállítandó zárdák is, az irlalmas rend magyar tartományi együletévé (provincia) öszvekapcsoltatnak, és tartományi helyettesfőnökül *Branizza Kelemen*, eddig budai perjel három évre kineveztetik.

Kelt Budán 1848-d. évi sept. 5-én.

István nádor, k. helytartó.

b. Eötvös József

LXXII. Az ausztriai vallás- és közoktatási minister kívánatára ezennel közhírré teszem; miszerint az ausztriai birodalom örö-

kös tartományaiban a felsőb tanintézeteknél, ide értve a prot. theologia intézetet is, az oktatás f. é. november 1-én fog megkezdetni, kivéve mindazáltal az eddigi bölcsészeti első évi tanfolyamot, mint a mely ezentul a középtanodai első osztályt képezeni.

Budapest, sept. 5. 1848.

Vallás- és közoktatási minister *b. Eötvös József*.

LXXIII. Tudor Kovács Sebestyén Endre egyetemi titkárá ki-nevezetett.

Budapest, sept. 6. 1848.

Vallás s közoktatási minister *b. Eötvös József*

LXXIV. A bécsi közoktatásügyi minister ebbeli üzenete nyomán, minden máskép történhető zavarok elkerülése végett, ezennel közhírré teszem: miszerint a bécsi Stadt-Convict című nevelde, megszüntettetett.

Budapest, sept. 6-án 1848.

Vallás és közoktatási mininister *b. Eötvös József*

LXXV. Az ágostai hitvallást követő magyar és erdélyi evangélikusok egyetemes gyűlésileg egybegyült egyházkerületei feljelentették: hogy miután a köznép a papi tized és hűbéri szolgálatok ingyenes megszüntetéséről a megyei tisztviselők által értesítettett, az ország némely részeiben, nevezetesen Árva, Trencsín, Nógrád, Békés és országszerte más megyékben is azon tartozásoknak teljesítését is megtagadta, melyekkel eddig lelkészeinek és iskolatanítóinak tartozott, miáltal ezek kenyér nélkül maradván, a legnagyobb inségre jutottak.

Jól tudva van az ország minden törvényhatóságai és maga a köznép előtt is a haza jelen veszélyes állapota, mely eddigelé még nem engedte, hogy az 1848-ik 20-ik törvénycikkelyben kimondott elv mely szerint a bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségeiről a közállomány fog gondoskodni, most rögtön teljesedésbe mehessen.

Azért az ország valamennyi törvényhatóságainak ezennel meghagyatik: hogy a kebelökben lakó evangélikus népet világosítsák fel a felől, mikint a protestans néptől, mely eddigelé is egyházi és iskolai szükségait ön erejéből fedezte méltán elváratik, hogy ezen térhet ama reménylett időpont beérkezéseig, a midőn t. i. a fenemlített törvény tetleges teljesedésbe mehetend, szivesen viselendi és buzgó elődeitől reája maradt templomait és iskoláit elpusztulni nem hagyandja.

Elváratik ez anyival is inkább, mivel a protestans lelkészek és tanítók jövedalmai a községekkel kötött szerződéseken és meghívó leveleken alapulnak, melyeknek teljesítésével tehát a szerződő községek közigazság és köztörvény szerint is tartoznak.

Ámbár pedig a kormány reményli, hogy a protestans köz-
 nép ezen indokok fontosságát önkint átlátandja: azon nem re-
 ménylett esetre mindazonáltal, hogy ha valahol makacs ellensze-
 gülésre vetemednék, a törvényhatóság e'őre is jelentse ki nekie,
 hogy az illető egyházi előljáróság felszólítására kényszerítő esz-
 közök által is abbéli kötelességének teljesítésére fog szoríttatni, a
 minthogy előfordulandó esetekben ily végrehajtás eszközésére az
 illető törvényhatóságok ezennel utasíttatnak is: — meg nem en-
 gedhetvén a statushatalom bármely rövid időre is azt, hogy a lelké-
 szek és tanítók élelemhiány miatt állomásaikat elhagyni kénytele-
 nítettvén, a nép minden lelki vigasztalás, az ifjuság pedig min-
 den oktatás nélkül maradjon.

Budapest, sept. 5-én 1848.

Vallás- és közoktatási minister *b. Eötvös József*.

LXXVI. A vallás- és közoktatási minister előterjesztésére: mi-
 nisteri titkár *Markovics Lászlót* ministeri tanácsossá, — továb-
 bá *Kelemen Lajost*, és *Kendelényi Alajost*, eddig volt fogalma-
 zókat, titkárokká tárcájához ezennel kinevezem.

Budapest, sept. 5-én 1848.

István, nádor és királyi helytartó.

Vallás- és közoktatási minister *b. Eötvös József*.

A haza tanítóihoz.

Hazámfiak, tanítótársak!

Borus a hon ege, mindegyre gyűla fergeteg. Több vidékére
 hazánkknak már le is csapott, fenyegetve ujonnan alakult szabad-
 ságunk és függetlenségünk csemetéit elverni.

Az ellenségnek vésztüze, a pokolban fogantatva, lábaink
 alatt és fejeink felett összezuhanóban van, hogy lángtengerbe
 borítva hazánkat, lángok közé temesse a magyart.

Nyíltan dühöng már a háboru. Az ellenség ben a hazá-
 ban, gyilkát a szívnek irányozva, orozva áll a hű hazafiak kü-
 szöbén.

Szülét szakaszt el a gyermektől, a gyermeket kitépi a szüle
 karjai közül, öldösi és gyilkolja a polgárokat, földönfutókká teszi
 a haza örököseit, anyátlan és atyátlan árvákká magzatinkat. Ha-
 lált esküdött a magyar anyának, halált az apának, mert magyar
 fiat nemzének; halált a szülöttnek, mert szabad magyart kegyel
 apául és erényes magyar nőt inád anyául.

És ha ezt teszi a szülőve!, mi sorsra juttatandja a lelki szülőt, a tanítót; mi sorsra növendékeit és tanítványait? kik átkozni tanulják a rut ellenséget, kik fegyvert kapnak a tanítótól, mellyel magukat és hazájukat védhessék, fegyverét a szabad szónak, fegyverét a hazaszeretetnek, fegyverét az elszánásnak, a negy nemzeti eltökélésnek, irtani az ellenséget, s apával s anyával együtt, küzdve élni vagy halni a szabad hazáért!

Az ellenség ily tetteinket gyűlöli, gyűlöli a nevelőt, mert gyűlöli a szabad nevelést, fél a népfelvilágosodás és a tiszta nép-erkölcsnek dönthetlen bástyáitól. Zsarnokigába szeretné hajtani a nemzetet és zsarnokja lenni ő maga. Zsarnok, a ki mívelt és szabad nevelő helyett, csak fenytő és buta poroszlóra; tanoda helyett börtönre; tanító helyett hóhéra; erkölcsben és értelemben szabad és felvilágosult polgárok helyett, csak gyáva bérszolgá- és zsoldos vérhadra szorul.

Ez volt utja a zsarnokságnak az egész vitágtörténetben, s ez iránya a hazánkban fellázadt ellenségnek is.

És ez mind, a magyar király nevében, a magyar király atyai gondoskodásának ürügye és címje alatt történik!

A kik ez ürügyben szövetkeztek, idegenek kezére akarják játszani a hazát, és a magyart saját földjén, saját honában idegenné és hontalanná tenni. Elárulni szabadságunkat, eladni jövőnket.

Engedjük-e hogy hazánk ezen sorsra jusson? hogy az ármányosan egymás ellen felzuditott vendég-népfajok, épen a magyar nemzetet irtsák, azon nemzetet ki e hont szerző, ki e hon szabadság-fáját legelőszőr ülteté, mely évezreden át, megingva bár, de törve nem, diszlóen virult? hogy a haza hű fiait, kiknek ős hősoktól örökölni és az ős apákhoz méltóan dicsőíteni kellene a szabad magyar nevet, szolgálkká és idegenekké tegyék saját hazájukban, melyet megvédeni nem-akarni, *átok*; megvédeni nem-ludni, *gyávaság*.

A ki karját bírja, ezt engedni nem fogja, az inkább sikra szál, dicső mult- és dicsőb jövőért élet- és halálharcra.

Tanító! te igazi lélekeremtő, te szülője a szellemnek, ki növendékibe életet öntesz a midőn őket neveled, életét az emberiségnek és a nemzet öntudatának, véd meg most ezen életet, a midőn érettök és velők fegyvert fogsz, nem csak ember-őri, hanem nemzetőri tisztet is teljesítve. Ott a *debeliácsi lelkes tanítótársnak példája*, ki elhatározott tette által, hatékonyabban nevelte a haza fiatalágát, a haza dicsőségét, mintha néma könyvből egész nemzedéket részletetett volna száraz oktatásban.

Tett most a tanítás, nem betű; példa és nem könyv, — ennek majd későbbben lesz ideje; de most a hazát, nem szó és írás, hanem szurony és ágyu, kapa és kasza a lelkeség kezében, bástya, sánc és férfias elszánás menti meg.

Hol van oly ifju, ki most főiskolába kíváncznék, míg hazája biztosítva nincs!

Tekintsetek *Pápára* és *Maros-vásárhelyre*, a tanárok tanításokat nem tarthatnak, mert az ifjuság a Hunyadi-, Zrinyi-, Kossuth- s másnevű önkénytes és honvédsapatokba állva be, a haza iskolájába ment tanulni, a harctérre, az ágyuszózatokat hallgatni. Ők most a legjobb tanulók, kik megérdemelni sietnek e hon örökségét, sietnek magokat méltókká tenni e haza fiainak nevére. Mert hisz a hazát ők öröklendik, a kik most még fiatalok, de mint örühetnének az örökségnek, ha érette mit sem tennének!

Némethon tudományegyetemeinek ifjai, a mikor a franciák hazájukba betörték, oda hagyták a Musák csendes termeit és se-regesen indultak Márs mezejére, hős nevöket az ellenség vérével a történet könyvébe irandók. Szép tettöket még ma is hirdetik az egyetemek érc- és márványlapjai.

Deákok, elcsábított tanulók jönnek csehországból hazánk földjének népeit lázítani, hazánkat a mesés tót istenek nevében szláv országgá keresztelni; és a mi deájkaink ne védjék-e a magyar hazát a magyarok istenének nevében, az igazság és népszabadság istenének fegyverével?

Deákok, uj-verbászi, uj-vidéki, karlovici és belgrádi tanulók voltak az első szerb bujtogatók, kik az alvidékeken, a felső rut armány úszkei által felszított tüzet terjesztették; iskolás gyermekek sütogetik még most is — mit a pártütö tanítóktól és papoktól tanultak — az ágyukat a sz. tamási és egyéb rác-táborokban; — és mi, kiké e hon öröksége és az igazság, ne tanítsuk, ne fogjuk-e tanítványainkat verem- és sáncásatásra? ne gyakoroljuk-e öket fegyverforgatásban? ne támasszuk és ne neveljük-e bennök a hon védöit? ne szólítsuk, ne indítsuk-e magunk a haza védelmére? ne menjünk-e magunk is inkább velek szabadon halni, sem hogy élve eltemettessük szabadságunkat s vele magunkat?

Kinek nem jutna eszébe Sokrates és Alkibiades példája? Ki ne emlékeznék a pécsi ifuságról, mely 1526-ban tanítóival együtt Mohács alá indult?

Rosz iskola az most, a melynek osztályaiban sok a tanuló. Rosz tanuló, a kinek könyve mellett szurony nincs. Rosz tanító, kinek oldalán kard nem csörög melynek éle kezében villog.

Ne mentsük magunkat azzal, hogy karunk erre szokatlan, hogy csak tollvezetéshez ért; hogy testünk gyarló, mely a könyvek között elpuhult; hogy szavunk gyenge a sereg eleibe, mert az csak gyermek-csittításra való. — Itt erkölcsi példaadás kell; erős a nép, álljunk élére, álljunk közzéje, álljunk melléje, legyünk tanácsadók, irányt mutatók, felvilágosító, és támadni fog a dönthetlen védfal mely élő bástyakint rést nem enged, sem fegyveres, sem bujtogató ellenségnek. A népet ingatja az

előítéletek és a csábítások fuvalma, ezt oszlassa a tanító; de a legténylegesebb oszlatás az, ha maga is megmutatja saját példája által, hogy mi mellett kelljen fegyvert ragadni.

Azért a hol népfelkelés van, legyen a felkelők között mindenütt a tanító is. A hol az rendezve vagy rendelve még nincs, legyen ő is részt a népnek nemzetőri fegyvergyakorlataiban, szemléltesse e gyakorlatokat még maga a kisebb koru ifjúsággal is, hadd szokják kedvét lenni a honvédi foglalkozásban, hadd idomítsa még játékát is katonáivá, mert a mi valaha a gyermek kedves játéka volt, az szokott lenni a férfunak komoly hivatása. Gyermekeinknek pedig komolyabb és szentebb hivatásuk nem lehet, mint védeni és megtartani a szabad hazát.

A kisebb és közép iskolákban elégségesnek tartanám most, míg t. i. a háborus idők tartanak, a csupán délelőtti tanításokat, délután pedig folyjon a gymnastikai testedzés, fegyvergyakorlat, sánc- és veremásás a hol szükséges, legyen hogy az élelem és a nép csekély vagyonának az ellenség előli elrejtésére, vagy árku az ellenség temetőhelyévé. — És ezen gyakorlatokat a fiataltság mindanyiszor a magyar nemzeti lobogó árnyékában tegye, mert e színekben piroslik apáink vére, ragyog anyáink hűsége és virul a gyermekek jövője.

Van-e most szentebb teendő, mint megtartani a gyermeket, megmenteni őt a hazának s megmenteni benne a haza jövőjét; mit érne őt iskolában a holt betű mellett tartani, ha az által elvérzik apja és rabnővé lesz anyja, és hontalanná az elárvult magzat.

Kinek volna még kedve tanító lenni az elfoglalt hazában; ki fogná akarni tanítani az árva rabgyermeket, tanítani a szolgaság zsoldjában szolgaságra?

Ki az a magyar tanító, ki e helyett, inkább kardot nem ragad, mélyel, vagy szabad halált vivjon ki magának az ellenség tetemei felett, vagy pusztítsa és irtsa a szabadság gyilkosait.

Népünket újra a régi kormány alá, a régi jobbágyság viszonyába kívánják hajtani, — azon rendszer alá, mely nem birt, nem tudott, nem akart, sem a népen, sem annak tanítóin segíteni, míg ellenben az új szabad alkotmány, a népképviselési törvényhozás már is kijelentette, hogy a nevelésről a nemzet érdekében, az emberi miveltség szellemében, akar is, fog is gondoskodni és épen úgy gondoskodni a tanítók javítandó sorsáról, gondoskodni az iskolákról, hogy új kora derüljön a nemzetnek, új diszre viruljon fel a haza, s hogy e kor derültének mi is eszközlői és a nemzet díszének mi is részesei legyünk.

Tanítók! El ne hagyjátok a népet, tartsátok meg őt a haza szabadságának ösvényén, a ti szíveteken keresztül, a ti kezetek között fejlődik a haza bimbója; legyetek tanácsadói és hős társai a családatyáknak a szabad magyar polgároknak, vigasztalójját az anyáknak ha elhullt férjeiket vagy fiaikat siratnák, védői és igaz, ha-

zafias és lelkes szabadság, egyenlőség és testvériség oktatói a gyermekeknek az egy nemzetiségben!

A ki egy igaz embert véd, az az egész igazságot, az egész emberiség igaz ügyét védi.

A ki egy magyar hazafit megtart, az az egész magyar hazát segíti megtartani.

A ki egy magyar gyermekért hősién meghal, az az egész magyar hazáért halt meg.

Fel tehát a szabadságért, fel az igazságért, fel a magyar hazáért — *minden előtt!*

Tavasí Lajos.

Mit mivelek én.

Tanítványaim — mert csak középtanodában, különösen annak V-ik és VI-ik osztályában esik működelmi körem — nem oly nagyok és haladtak még a korban, hogy honvédekkint, oda hagyva a szülői házat s odahagyva a tanoda körét, fegyvert ragadva az ellenség ellen mennének, — habátor többen közülök mégis eltávoztak, mint 14, 15 és 16 évesek, el még első hónapjaiban új szabadságunknak, és őket az én áldásom és imám kíséri; de általán véve kiskorúak még, máskint kellendvén tehát őket a haza közveszélyében foglalkoztatnom, elmondom — néhány barátom felszólítására magam, őszintén és kérkedés nélkül a mit mivelek, ítéljete meg, ha jót teszek e? ha nem, adjatok jobb tanácsot, mutassatok jobb módot és én el fogom fogadni, fogom követni.

Tanításaink még sept. elején beállottak. Én azolta November havig csak előkészítő tanításra levén az én osztályomban utasítva, egyedül délelőtti tanításokat tartok, és oktatám növendéki-met eddigé előkészítőleg latin és magyar remek művekben és irányban. Ezentul hozzáadandom, az említettekén kívül, tán a görög és német nyelvet is, de főleg, magyarhoni történeteket és részletes magyarhoni földleirást, mindkettőt összekapcsoltan. És ezt pedig azért, mert Kossuth szava szerint, egyik legfőbb teendőnk „*emlékezni*“, az az, történetet tanulni. A történet a nemzet emlékezete; multját kell a magyarnak jól és jobban mint eddig ismernie, hogy jelenjét el tudja igazítani és jövődjét kiszámítva irányozni. Ugy látszik mintha magyarjaink saját történetünket nem ismernék és még kevésbé ismerik azt az osztrákok s legkevésbé a többi európaiak. Innen a sok eligazithatlanság, a sok elcsavarás, a sok ferde itélet, a sok álírány, egyszóval a tévedések. S épen ugy

látszik, hogy nem ismerjük földünk leírását, nem ismerjük hazánk földjét, nem ismerjük sajátunkat a melyről meg van írva, hogy: „a nagy világban e kívül nincsen számunkra hely.“

Nem mondom hogy ezt tanítványaim még nem tanulták volna, igenis tanulták, az első és második grammatikai osztályokban és még előbb, úgy kell nékie legalább az iskolai terv szerint lennie; de én őket újra tanítani akarom. És habár ez nem is tartozik osztályomhoz, habár az én osztályom, mint humanitási vagy szónokköltészi, inkább csak a klasszikus népekre és azok irodalmára van is irányozva, mit sem tesz, én hazai és nem csak tanítói kötelességet vélek teljesíteni, a midőn a fentebbiek mellett, a hazai történetben és hazai földleírásban is oktatandom növendékeimet.

A hon ismerete fejt honszeretetet, a honszeretet tápláléka a hon története.

Kezdeni akarom a földleírást Arpád alatt a munkácsi várnál és a Csepel szigeténél; a történetet különösen 1526-tól. Le akarom rajzolni hazánk területét mind-e mai napig, a három tenger birtokán keresztül; mostanáig, a midőn az rivalgja az ellenség, hogy a magyarnak már tengerpartja sincsen. (?) És a történetnek 300 évet fogom el mesélni fiaimnak, hogy anyi év gyűlöletén, anyi év szeretete gyökeredzék meg benne. Mert „a magyar ez idő alatt nem volt, hanem lesz.“

Ez egyik működmem, édes társaim. Mint fogok haladni benne, ha máskint nem rendelkezik a sors, lesz alkalom hogy tudotokra adjam, ha itélettek működmemet helyeselni találná.

Enyit délelőtt.

És délután, mit mivelek? — Miolta a budai sáncokat ásní kezdték, azolta még minden nap délutánját ásó és kapa forgatásban, föld és hanthányásban töltém több növendékemmel; mi alatt egy másik része, későbbi órákban, a gymnastikai tanító Clair Ignác ur oktatásaira jár el, ott birkozik és erőlg, de leginkább üzi a fegyvergyakorlatokat és pedig kisebbszerű számukra saját költségükön megrendelt szuronyos puskákkal. Magam is gyakran megfordulok itt.

Ejszakára megesik hogy olykorolykor kirendeltetem mint nemzetőr éji őrzőre miután az egyébkinti és egyébkori nemzetőri szolgálat alul a minster ur a tanítókat felmentette — s így telik el éjtem. A mikor ez nem történik, ki ne fogná tudni, mikint tanítói készülés, könyvirás és olvasás fogja el időmet. Némely gyűlés látogatása és a mindennapi vagy óra időmutatóknak, az ujság lapoknak ha csak fatólagos átnézése.

És kelljen még tüzerkedni a fővárost oltalmazandó önkénytesek között? ott leszek mint sok jó barátom, mert a tanítónak az ágyut is kell tudnia igazítani; ágyu a szó is, ágyu a könyv, de most érccsó és vasgolyó.

Igy látható egy fővárosi tanítót reggel a tanítószéken hazájának és a régi világnak multjával foglalkozni és az igazságot még a sírokból is kiásni, a föld térképén utazni s hazája határait kiszabni; délután ásóval vállán kis számú tanítvány csapatjával a fényes utcákon végig menni és sirt ásni melybe a haza ármányos ellenségei temettessenek. sat.

Néhány nevelő fellelkesült, kis részben az én csekély hozzájárulással is, és beállott honvédnek és önkényes tüzérnek sat, nem akarák az egyetlen egy elszigetelten élő családnak urfiját nevelni, tudva hogy a magánnevelés e hazában mit sem ér s hogy épen ez is egyike a sok oknak, miért oly árva hazánk a közszellem hiányában, a néperdekek és osztályok kiengesztelésében, a szabadság igaz felfogásában, a kötelesség és törvény iránti engedelmesség valódi érzetében és cselekedtében, ellenben oly gazdag a sok ábrándosságban, az olygarchiai gőgben és irányban, a nimbúszott személyekben, az elbizakodásban és mindnyájoknak vezérekké teremtésge mellett, még is az igazi népvezérek hiányában. A ki már mint ifju nem élt és nem nőtt fel a nép fiai között, és nem tanult engedelmeskedni és vezérkedni itt, mint engedelmeskedjék és vezérkedjék az mint férfit? de hagyjuk ezt más alkalomra. Most csak annyit, hogy a belépő nevelőtársak, megkérdének miért nem állanék én is honvédnek?

Ugy hiszem, mikirt okaimat már a fentebbiekből is sejthették. Ha nekem oly növendékeim vagy növendékek volna, kinél működésemet falra hányt borsóként látnám visszapatanni, a kihez mint valamely kiváltságos félhez magamnak kellene vinnem a tudományt, őt a foyást vele megkinálgatni, és ő azt még is úgy venné, mintha nékem teljesítné kedvemet, nem pedig kötelesség és önmaga tökélesbültének érzetéből, — azt egyszeribe oda hagyom magam is, mert a tudománynak nem lehet hozzánk jönnie, nekünk kell utána jártunk. De nekem oly növendékeim vannak és voltak mindig, kiket nevelni öröm, kiket tanítani büszkeség, kik maguk hozzá látnak hogy tanuljanak, kikben oly fiakat vélek nevelhetni hazámnak, kik engedelmeskedni a törvénynek, parancsolni indulatjuknak és vezérkedni is tudandnak, ha kell; kik életet és halált már most is, a hazáért langoló keblek érzelmének mérlegén szoktak mérni; kikben egyegy becsületes embert és szabad polgárt vélek nevelhetni és így bizonyosan hazám iránti kötelességemet vélek legjobban lerovhatni és teljesíthetni, — azért nem mentem még eddig el a honvédesapattal. De igérem hogy ott leszek és reménylem hogy ott lehetendek valamennyi tanítványaimmal, a hol az ellen vesze városunkat is érné. Lesz fegyver — bármint, lesz kő, kapa és ásó ismét, tele lesz a zseb tört paprikával és porzóval sat. sat. és hiányozni nem fog akkor sem az oktatás.

De a mi lesz, azt hagyjuk most. Hisz én csak azt akarám el mondani, mint van körülöttem most? s ezt megtevém elég

őszintén. Itéljetek felettem. Legjobb tanító, ki maga is mindig tanul, én töletek tanulni akarok.

Csak azt sajnálom, hogy mind philosophus, és mind 16 - 18 éves tanítványoknak tanítója nem vagyok! Nem várnám a tanügy-minister rendelését az iskola megindítására és bezáratására nézve, de más indulót és más kizárót követnék.

Pest. Sept. 25-kén. 1848-ban.

Tavaszi. *)

A főtanodai tanulókhöz és szüleikhez.

„Talpra Magyar! hi a haza:
Itt az idő: most vagy soha!
Rabok legyünk vagy szabadok?
Ez a kérdés: válasszatok!“

Azon fegyverfogható tanulókhöz szólunk, kik tavasszal eme dalt zengték, de mostan — többnyire tanpályájuk folytatásának gondolatától tartoztatva — a szabadságháboru neszét és híreit hazulról hallgatják tétlenül: és fölszólítjuk őket, hogy vessék ki most eszükből az iskola gondját, mert ezen tanévben — vagy legalább a háboru teljes bevégezte előtt, *főtanodai tanítás nem lesz, nem lehetend.* Tehát ifjak! egy pillanatnyira se habozzatok! egy napot se késsetek! égjen alattatok a föld! rohanjon kinek lelke van oda, hol azonnal fölveszik jelen tanév idejére önkénytes honvédnek vagy tüzérnek. A csatamezőn várnak benneteket nem csak magyar tanulótlársaitok számosan, hanem megelőzve hinak még a bécsi aula vitéz képviselői, ugyszinte a nemes lengyel és francia ifjak is, kik látva szent és igazságos harcunkat, fölkelkedtek eljönni s vérüket ontani szabadságunkért. Gondoljátok el, hogy — ha mindazon művelt ifjaink, kik most elszórtan s leverten lézengenek, haladék nélkül belépnek dicső harcosaink soraiba, a tömegeket szóval — tettel tüzelik, s a kevesbé ügyeseket tanítják — vezetik, — menyivel biztosabban járand akkor együtt zász-

*) Azolta a tanügyi ministerium elhalasztotta már bizonytalan időre a főiskolai tanfolyamokat. De e lapokat kénytelen levén már berekesztetni, az erre vonatkozó rendeleteket úgy mint egyéb dolgokat is, nem közölhetek többé. — Isten veletek! —

lőinkkal a diadal és szabadság, s a magyar névvel a dicsőség. Két fogna közületek visszatartani a félelem? — Hiszen, ha már valaki lágyabb szívé is, csak védettebbnek hiheti magát, ha fegyvert hord és vitéz hadseregben, mintha fegyvertelenül s egyedül van. Oh mily gyönyörű és fenséges az ifju, mikor nem ismerve halált, villogtatja fegyverét a szabad hon tapodóira: ellenben csufos szoknya alá s köpni való, mikor megszeppenve s magát éhettelesen megadva várja a halált vagy rabláncot. *El fog mulni a jelen tanév, főtanodai rendes tanfolyam nélkül.* Ennek multával legszebb bizonyítvány leszen az, melyben ki lesz mondva, hogy honvédek valátok és hiven harcoltatok vagy elvérzetetek a dicsőség mezején. Ki ily bizonyítvánnyal nem birand, azon tanuló (ha különben fegyverfogható) majdan a harc után bélyegezzétek meg, mint gyávát, mint nyomoru rableket, mint korcs fajzatot.

Szülék! eresszétek serdültebb tanuló fiaitok t a szabadság bajnokai közé. Atyák! küldjétek a késedelmes fiut, ha önkényt nem rohan. S ha az atya kis lelkü, úgy pirisatok rá — ti anyák — azzal, hogy lengyel nők módjára ti fegyverzitek föl az ifjakat, és ti mondatjátok el velök égre emelt ujakkal a nemzet ezen esküjét:

„A magyarok istenére, esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok soha nem leszünk!“

Több tanító.

*) A fővárosi férfi lakosságnak és így a nyomdai szeddőknek is táborba indult a miatt, és ezt megelőzőleg, egyéb mozgalmak háborgatása miatt — elkészett e könyv utolsó ivének szedése. Berekesztés előtt épen ma Oktober 7-kén, e nevezetes napon, érkezett hozzáam a feljebbi rövid cikk is Tanuságot hozva, hogy mint magam, többen is úgy éreznek, azért közlöm.

A Nevelési Emléklapok

VI-ik füzetének

T a r t a l m a.

	<i>Lapszám.</i>
Ajánlás	III
Előszó	V

I.

A magyar tanítói első egyetemes gyűlésnek jegyzőkönyve.

1. <i>Első ülés</i> július 20-kán: I—VIII. jegyz. szám.	1
2. <i>Második köz-ülés</i> , jul. 21-kén; IX—XII. jegyz. szám.	9
3. <i>Harmadik köz-ülés</i> , jul. 22-kén: VIII—XXI-ig.	—
A kisdjedovási nevelés fő vonalai.	10
Elemi tanodák- és tanítókat illető kívánatok.	13
Nőnevelés-körülű teendők.	15
4. <i>Negyedik köz-ülés</i> , jul. 23-kan: XXII—XXIV-ig:	17
A siketnémák nevelése érdekében.	—
A vakok oktatásáról.	18
Képezdére vonatkozó ohajtások.	19
5. <i>Ötödik köz-ülés</i> : jul. 24-kén: XXVII-től XXXIV jegyz. számig.	24
Petitio a tanügyministerhez.	—
Javaslat a középstanoda v. gymnasium terve iránt.	23
Középtanodai fegyelmi rendszabályok.	25
A főtanodák s egyetemek iránti javaslat.	28

II.

Naplótöredékek.

1. Gyűlési előzmények. — Meghívó. — Ujabb értesítés. — Előterv. — Előtanácskozmány.	31
2. Első közgyűlési nap, jul. 20-kán.	41
3. Második napi közgyűlés, jul. 21-kén.	59
4. Harmadik napi közgyűlés, jul. 22 kén.	67
5. Negyedik napi közgyűlés, jul. 23-kán	75
6. Ötödik napi közgyűlés, jul. 24-kén.	79
7. A tanítói egyetemes gyűlés küldöttsége a tanügyi minister előtt	84

III.

Vegyes közlemények.

1. Nyilatkozata a prot. mind három hitfelek tanítóinak	87
2. Hivatalos tudósítások és rendeletek a tanügyministerától	92
3. A haza tanítóihoz.	111
4. Mit mivelek én.	115
5. A főtanodai tanulókhöz és szüléikhez.	118